

**XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2013. április 16-18.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar**

KATONAI MAGÁNVÁLLALATOK

**Az Executive Outcomes és a Blackwater tevékenységének
bemutatása**

Jelige: *PMC*

Dolgozat lezárásának időpontja: *2012. december*

Tartalomjegyzék

I. Bevezető.....	3
II. Történelmi áttekintő	4
II.1. A Svájci zsoldosok	4
II.2. Albrecht von Wallenstein.....	5
II.3. Az itáliai condottierik	6
II.4. A Brit Kelet-indiai Társaság	7
III. A katonai magánvállalatok kialakulása.....	8
III.1. A hidegháború vége és a nemzetközi rendszer:.....	8
III.2. A hadviselés területén történő változások	11
III.3. A gazdasági átalakulás, az „outsourcing”	13
IV. A magánvállalatok elterjedésének további okai	15
IV.1. Elbocsátott katonák, leszerelt fegyverek.....	15
IV.2. Civil tevékenységek háborús övezetben	15
V. A katonai magánvállalatok (PMC – Private Military Company)..	16
V.1. A zsoldos.....	17
V.2. A katonai magánvállalatok fő típusai.....	18
V.2.1. A Katonai erőt biztosító vállalatok (Military Provider Firm).....	21
V.2.1.1. AirScan Inc.....	22
V.2.1.2. Executive Outcomes.....	22
V.2.1.2.1. Sierra Leone-i konfliktus.....	23
V.2.1.2.2. Az Executive Outcomes, mint katonai magánvállalat	25
V.2.1.2.3. A háború vége	30
V.2.2. A katonai tanácsadó vállalatok(Military Consultant Firm)	32
V.2.2.1. Vinnell	33
V.2.2.2. MPRI	33
V.2.3. Katonai támogató vállalatok (Military Support Firm)	34
V.2.3.1. Kellogg Brown & Root	35
V.2.4. Katonai biztonsági vállalatok (Military Security Firm).....	36
V.2.4.1. A Blackwater USA.....	37
V.2.4.1.1. A Blackwater tevékenysége	38
V.2.4.1.2. A jogi elszámoltathatóság kérdése	45
VI. Összefoglalás.....	46
VII. Konklúziók:	50
VII.1. Az állami kontroll és a vállalatok önszabályozása.....	54
VIII.Képmelléletek.....	57
IX. Felhasznált irodalom	65

I. Bevezető

Dolgozatomban a katonai magánvállalatok elmúlt 20 évének általam legérdekesebbnek tartott két szereplőjét, az Executive Outcomes-t és a Blackwater-t hasonlítom össze. Úgy gondolom, hogy a két cég között sok a párhuzam annak ellenére, hogy szakmai szempontokból egészen más feladatok ellátására hivatottak és tipológiailag is külön kategóriákba sorolhatók. Véleményem szerint megítélésükben, kialakulásukban, tevékenységük jellegében, eszköztáruk és munkamódszereik valamint alapítóik szempontjából is érdemes lehet megvizsgálni a hasonlóságokat, illetve a különbségeket. A két cég összehasonlítását elsősorban esettanulmányok vizsgálatán keresztül mutatom be, hogy teljesebb képet adhassak a „Circuit”-ról,¹ vagyis a magánvállalatok világáról.

Mindehhez feltétlen szükségesnek véltem a következőket:

- egy történelmi áttekintő megírását, ami bemutatja, hogy a katonai magánvállalatok nem számítanak új keletű jelenségnek,
- a 20. században végbemenő nemzetközi és regionális változásokat, amelyek előidézték a vállalatok elterjedését és az üzletág rohamos növekedését,
- valamint a katonai magáncégek általános bemutatását és rendszertani besorolását, amely egyértelműsíti a különbségeiket.

A dolgozat végén összegzem a tapasztalataimat, megvilágítom a vállalatok pozitív és negatív oldalait, kitérek a jogi hátterükre, a szabályozottságukra, illetve annak hiányára. Témaválasztásom oka, hogy úgy tapasztaltam, hogy aktualitása ellenére hazánkban ez a jelenség még nincs benne a köztudatban és biztonságpolitikai, nemzetközi jogi, hadtudományi és számos más terület szempontjából érdekes kutatás alanyát képezheti a terület. Kutatásaimat megnehezítette, hogy nem csak a magyar nyelvű, de a nemzetközi szakirodalom száma is igen csekély, nehéz megbízható forrásokat, adatokat illetve információkat találni a vállalatok pontos tevékenységét illetően, hiszen ennek a szférának több okból sem célja a publicitás és a nyomon követhetőség.

¹ „Circuit” –jelentése: körzet. A katonai magánvállalkozók egymás közt így hívják ezt a területet, az „elit kört”.

II. Történelmi áttekintő

A katonai jellegű magánszolgáltatások szektora tulajdonképpen egyidős a hadviselés művészetével. Az ókorban is rengeteg ember volt, aki pusztán anyagi megfontolásból ragadott fegyvert. A méltán rettegett spártai harcosok például számos más állam haderejében is kiválóan helyt álltak. Különböző zsoldos seregek mindig jelen voltak a hadtörténelemben, csupán némelyikük sokkal szervezettebb volt és nagyobb sikereket ért el, mint mások. Kizárólag a legérdekesebb szervezeteket kívánom bemutatni, figyelemreméltó párhuzamok figyelhetőek meg a több száz évvel ezelőtti tevékenykedő zsoldos szerveződések és a mai értelemben vett katonai magánvállalatok között.

II.1. A Svájci zsoldosok

A svájci zsoldosok többször képesek voltak megszorongatni a középkor egyik leghatékonyabb fegyvernemét, a nehézlovasságot is. Rendkívül hosszú, 4-5 méteres pikáikkal eleinte csak védekező, később támadó feladatokat is elláttak, és könnyedén megfogták a leghevesebb lovasrohamokat is.² Hadi sikereikkel kivívták, hogy a korabeli Európa a legjobb gyalogságnak tekintette őket, és az uralkodók előszeretettel vették igénybe szolgálataikat nem csekély anyagi térítés ellenében. Még 1506-ban II. Gyula pápának megbízható katonákra volt szüksége, ezért a svájci zsoldosokhoz fordult segítségért. 150 katoná esküdött fel a pápa szolgálatára és megalapították a ma is működő Svájci Gárdát, ami 2006-ban ünnepelte fennállásának 500. évfordulóját. A svájciak sikerének egyik bizonyítéka az 1315-ben lezajlott Morgarteni ütközet,³ ahol egy főként parasztokból álló, függetlenedni kívánó lázadó svájci sereg a nála jóval felszereltebb, zömmel lovagokból álló Habsburg csapatokat kerítette be és mészárolta le.⁴ A XVI. században már szinte minden háborúban megvásárolták a svájci zsoldosok szolgálatait. Nem egyszer mindkét szemben álló fél oldalán is harcoltak. A XVI.

² *Had történelem*, szerk: Dr. VARGYAI Gyula, MH. 1994. p.79

³ HANHART, Rudolf (1829). *Erzählungen aus der Schweizer-Geschichte nach den Chroniken, Volume 2*. <http://books.google.com/books?pg=PA58&id=DRxCAAAACAAJ#v=onepage&q&f=false>. p. 59.

⁴ DELBRÜCK, Hans. *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte, Volume 3*. p. 572–573. elérhető: <http://www.zeno.org/Geschichte/M/Delbr%C3%BCck,+Hans/Geschichte+der+Kriegskunst/3.+Teil.+Das+Mittelalter/5.+Buch.+Die+Schweizer/2.+Kapitel.+Die+Schlacht+am+Morgarten>. (2012. 10. 14.)

században ezt a pikás harcmodort fejlesztették tovább a híres német „landsknecht”-ek, akik a pikán kívül más fegyvereket is bevetettek, hogy az egység harcértékét sokoldalúságával növeljék. Egyik kedvelt fegyverük volt az úgynevezett „Zweihänder” magyarul a 180 cm hosszú, két kezes kard. Ezek a fajta zsoldosok alapjaiban rázták meg a lovagi hadviselést, ami sokat veszített harcértékéből. Drága felszerelésük előnyei már nem voltak olyan nyilvánvalóak, amikor a svájci pikásokkal vagy a landsknechtekkel álltak szemben. Egy svájci pikás sereg akár a parasztok soraiból is kiállítható volt, felszerelésük nem került sokba és szolgálataikért sem kértek akkora díjat, mint a lovagi harcmodort űző zsoldosok. A korszak feudális nemessége egyébként sem volt túl megbízható, mert a személyes kényelem gyakran előrébb való volt, mint a „haza védelme”. Ezzel ellentétben a zsoldosok - amíg volt fizetség- hűségesen szolgálták az uralkodót.⁵ A svájciak mellett keresettek voltak még a flamand és brabanti pikások, walesi és angol hosszúíjászok, genovai és katalán íjpuskások, valamint az albán és magyar könnyűlovasok.⁶ Valamilyen képességüknél fogva mindegyikük szolgáltatása különlegesnek és hiánypótlónak bizonyult az uralkodók számára. Nagy előrelépésnek számított a korabeli zsoldosság történetében, amikor VII. Károly 1444-ben egyedülálló módon egy rendkívül ütőképes, 10 000 főből álló állandó zsoldos sereget hozott létre. Az ő példáját követte Mátyás király is, így született meg a Fekete Sereg. A legendás Toldi Miklós az egyik leghíresebb magyar zsoldos csapat, „A Nagy Magyar Társaság” tagja volt. Egyéb híres középkori zsoldos csapat volt például a „Gran Compagnia”, az „Angol Csapat”, vagy a „Francia Csillagcsapat”.⁷

II.2. Albrecht von Wallenstein⁸

A történelem egyik legnagyobb katonai magánvállalkozója Albrecht von Wallenstein (1578-1637) volt. Ambiciózus, vallásos, veterán katonaként remek érzékkel szervezte meg saját, 30 000 főt számláló hadseregét.⁹ Ügyesen házasodott, jókora vagyonra és birtokra tett szert valamint szoros politikai szálak fűzték a német-római

⁵ *Hadtörténelem*, szerk: Dr. VARGYAI, p. 80

⁶ HEGEDŰS Péter, SZABÓ Zoltán, *Zsoldosok*, Interpressmagazin. elérhető: <http://www.interpressmagazin.hu/index.php?page=archivum&cid=291> (2012. 10. 20.)

⁷ Pallas Nagylexikon – zsoldos fogalma, online elérhető: http://www.kislexikon.hu/zsoldos_csapatok.html (2012. 10. 19.)

⁸ LIVESEY, Anthony, *Nagy hadvezérek, nagy csaták*, Gabo Könyvkiadó, 2000, 59. o.

⁹ *Thirty Years' War: Albrecht von Wallenstein*, Kennedy HICKMAN, elérhető: <http://militaryhistory.about.com/od/army/p/wallenstein.htm> (2012. 10. 21.)

császári vezetéshez is.¹⁰ Saját költségén a korszak egyik legkiválóbb zsoldos seregét hozta létre, amit különleges jogrendekért cserébe a Habsburg uralkodó szolgálatára bocsátott a saját parancsnoklásával. A harminc éves háborúban véghezvitt sikerei és hatalomvágya okozta a vesztét. Annak ellenére, hogy mindvégig lojális maradt az uralkodóhoz, II. Ferdinánd tartott tőle, hogy Wallenstein túlságosan megerősödik és magához ragadja a hatalmat, ezért megölette a „generalissimo”-t. Ekkoriban az állami erőszak-monopóliumot kemény, abszolutisztikus eszközökkel igyekeztek fenntartani az uralkodók és egy ilyen erőt és találékonyságot mutató katonai „magánvállalkozás” nem sokáig maradhatott fenn.¹¹ A későbbiekben láthatjuk, hogy az általam vizsgált vállalatok alapítóinak története mennyire hasonlít Wallensteinéhez, annyi különbséggel, hogy az állami erőszak-monopólium kérdése mára teljesen megváltozott.

II.3. Az itáliai condottierik

A XV. századi Itáliában tevékenykedő zsoldosparancsnokokat nevezték condottieriknek.¹² Az elnevezés a condotta – szerződés (contract) szóból ered. Ezek a szerződések a zsoldosparancsnok és a szolgálatait igénybevevő fél között jöttek létre, és részletekbe menően rendelkeztek annak jellegéről. Nem csak a parancsnok béréről, de a sereg létszámáról, fegyverzetéről, a feladatvégzés időtartamáról is szó esett bennük.¹³ A 14. század elején kezdték el szervezni az első zsoldos seregeket, melyek szinte teljes mértékben nehéz páncélos lovagokból álltak, és elsősorban vagyonszerzés reményében tevékenykedtek. A condottierik hírhedtek voltak zabolázatlanságuk miatt és a lojalitásuk sem volt éppen elsőrangú, gyakran oldalt váltottak a harcokban a jobb fizetség reményében. Ezeket a seregeket nem csak háborúkban alkalmazták. Kisebb városok, pl. Ancona, 80-100 emberből álló zsoldos csapatot fogadott fel a városi védelem ellátására, a közbiztonság fenntartására is.¹⁴ Francesco Sforza, az egyik leghíresebb condottieri egész Milánó urává vált az 1450-es években.¹⁵

¹⁰ „Wallenstein”, Encyclopedia Britannica, elérhető

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/634857/Albrecht-von-Wallenstein> (2012.10.21.)

¹¹ CSETE Zsolt, *A katonai magánvállalatok alkalmazásának gyakorlata, különös tekintettel az Egyesült Államokra*, Szakdolgozat p. 16.

¹² „Condottieri”, Encyclopedia Britannica honlapján:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/131625/condottiere> (2012.10.20)

¹³ CSETE, p 17.

¹⁴ Pallas Nagylexikon: zsoldos csapatok fogalma, online elérhető:

http://www.kislexikon.hu/zsoldos_csapatok.html (2012.10.21.)

¹⁵ „Sforza” <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/537340/Francesco-Sforza>

Machiavelli 1513 körül írta a *Fejedelem* c. munkáját, amiben egy fejezetet szentel a zsoldos csapatoknak.¹⁶ Ebből idézek egy részletet, ami szerintem remekül szemlélteti a condottierik és csapataik korabeli megítélését.

„A zsoldos és a segédhaderő veszélyes és felesleges; aki zsoldosok fegyverére alapozza uralmának biztonságát, nem lehet annak soha nyugalma, mert egyenetlenkedők, törtető, engedetlenek, hűtelenek, barátok közt hetvenkedők, az ellenséggel szemben gyávák; istent nem félik, emberekkel szemben adott szavuk nincs, s ha késik a cselekvésük, ezzel csak a biztos romlás késik, békében ők fosztanak ki, háborúban az ellenség. Ennek oka, hogy csak az a kis fizetség vonzza őket a harcmezőre, nem érzelem vagy más hathatós ok, ez meg nem elég, hogy érted készek legyenek meghalni. Akkor akarnak zsoldodba szegődni, amikor nem hadakozol, és mihelyt kitör a háború, megszöknek, vagy elhagynak. [...] Szeretném megmutatni, milyen szerencsétlen ezeknek a seregeknek a használata. A zsoldos vezérek vagy kiváló hadvezérek, vagy sem. Ha azok, nem bízatsz bennük, mert ők maguk is hatalomra törnek vagy a te romlásod árán, aki felfogadtad őket, vagy valaki másén, akinek romlását nem kívánod; ha pedig nem vitézek, tönkretesznek a legközönségesebb módon. És ha erre az a válasz, hogy a hadsereg bárki kezében, akár zsoldos, akár nem, ugyanazt eredményezi, azt felelem, hogy a hadsereggel csak a fejedelem vagy a köztársaság rendelkezhet. [...] Tapasztalatból láthattuk, hogy csak a felfegyverzett fejedelmek és köztársaságok tesznek nagy előrehaladást, míg a zsoldos fegyverek csak kárt okoznak. S a köztársaságot, ha saját seregére s nem külső hadseregre támaszkodik, valamely polgára nehezebben hajtja igájába. [...] Róma és Spárta több századon keresztül volt fegyveres és szabad. A svájciak ugyancsak fel vannak fegyverkezve, s ezért igen szabadok. A zsoldos haderőre példázatul szolgálhatnak a régi karthágóiak, akik az első római háború végén szinte áldozatul estek zsoldos katonáiknak, habár saját polgáraik vezetése alatt állottak.”

II.4. A Brit Kelet-indiai Társaság

A Brit Kelet-indiai Társaság 1600-ban került bejegyzésre, mint vállalat, amikor I. Erzsébet angol királynő kereskedelmi monopolhelyzetet biztosított számára Indiában.¹⁷ Az 1585 óta tartó brit-spanyol háború végül brit győzelemmel zárult és a nagy Spanyol Armada teljes pusztulásával járt. Így az addig spanyol és portugál fennhatóság alatt levő távol-keleti kereskedő utak is megnyíltak. A lehetőséget nem csak a britek, de a franciák és a hollandok is szerették volna kihasználni, így a kereskedő társaságok felfegyverezték magukat - eleinte egymás ellen. A Brit Kelet-indiai Társaság végül óriási hatalomra tett szert Indiában monopol helyzetének és

¹⁶ MACHIAVELLI, Niccolò – *A Fejedelem*, Kossuth 1991. p. 55-56

¹⁷ TARJÁN Tamás – *A Brit Kelet-indiai társaság alapítása*, Rubiconline – elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1600_december_31_a_brit_kelet_indiai_tarsasag_alapitasa/ (2012. 10. 20.)

kiváltságainak köszönhetően. Konkrétan átvette az irányítást az állam felett és tulajdonképpen gyarmatosította Indiát. A gyarmati területek most már nyersanyagszállítók mellett felvevő piacként is szolgáltak. A Brit Kelet-indiai Társaság olyan zsoldossereget szervezett, melynek tisztjei brit állampolgárok voltak, de a tiszthelyettesi és legénységi állományát nagyrészt a helyiek adták. Ennek az volt az érdekessége, hogy nem csak kulturálisan, de vallásilag is különböztek egymástól a hadsereg tagjai és még csak nem is beszéltek egy nyelvet. Mindezek ellenére egy remekül működő haderőt adtak. A társaság óriásira nőtte ki magát, 1827-ben több mint 300 000 főt számlált a személyi állománya. Ez bőven meghaladta az otthoni brit királyi hadsereg háborúban fenntartott létszámát is. A társaság később már nem csak a kereskedelmi utakat ellenőrizte, és a brit érdekeket képviselte szerte egész Indiában, hanem olyan feladatokat is ellátott, mint a száműzött Napóleon őrzése Szent Ilona-szigetén.

III. A katonai magánvállalatok kialakulása

A katonai magánvállalatok megjelenése nem új keletű jelenség, hiszen láthattuk, hogy a történelem során már volt példa hasonló szervezetekre. A jelenség újbóli elterjedése a 20. század végén és a 21. század elején három fő tényező együttes hatására vezethető vissza:

- A hidegháború végével átalakuló nemzetközi politikai rendszer, és a globális biztonsági környezet megváltozása;
- A hadviselés területén végbemenő változások;
- A neoliberális gazdaságpolitika valamint az „outsourcing” – a kiszervezés – megjelenése.¹⁸

III.1. A hidegháború vége és a nemzetközi rendszer:

A hidegháború időszakát (1947-1991) számtalan nyílt és rejtett konfliktus terhelte. Alapvetően két blokk alakult ki a nemzetközi politikában: az egyik a „nyugati világot” tömörítő Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) az Amerikai Egyesült Államok vezetésével, a másik a Szovjetunió által irányított Varsói Szerződés Szervezetébe tartozó országok. Európában

¹⁸ Peter W. SINGER: *Corporate Warriors; The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.p. 47–70.

a szembenállás nem a tagországok területén történő fegyveres konfliktusokban mutatkozott meg, hanem kulturális, ideológiai, gazdasági, társadalmi és politikai versengésben. A hidegháború során – legalábbis Európában – mindkét fél kerülte a közvetlen, nyílt fegyveres összecsapást, azonban a világ más pontjain, főként a harmadik világ államaiban – indirekt módon – sorozatos, úgynevezett „helyettesítő háborúkat” vívtak a blokkok vezető országai - elsősorban technikai és pénzügyi támogatást nyújtva a helyi erőknek. (Erre a jelenségre a legjobb példák a koreai, az afganisztáni és a vietnami háborúk.) A hidegháború időszakában a két szuperhatalom szigorúan ellenőrizte az államok biztonságát, a belső lázadásokat elfojtották és nem hagyták, hogy a helyi konfliktusok nemzetközi szintre eszkalálódjanak. A kétpólusú világ felbomlásával ez megváltozott. Számos államban zajlott le politikai rendszerváltás, de az nem mindenhol ment végbe békésen, máshol pedig meg sem történt, az események így elhúzódó polgárháborúba torkolltak (pl. Szomália esetében). A belső (etnikai, vallási stb.) problémákkal küzdő (bukott) államok kormányai magukra maradtak problémáikkal, elsősorban biztonsági kihívásaikkal.¹⁹ Az eddig elfojtott belső viszályok most felszínre törhettek.

„Bukott államok alatt olyan országokat értettek, ahol a nemzetközileg elismert vezetés képtelenné vált a lakosság alapvető szükségleteinek biztosítására, így például a közbiztonság megteremtésére, illetve ahol ez a nemzetközileg elismert vezetés ténylegesen nem ellenőrizte az állam területét.”²⁰ Ilyen állam pl. Szomália, Afganisztán, vagy Irak.

Az így kialakult belső konfliktusok sok helyen a mai napig megoldás nélkül maradtak. Elsősorban az Egyesült Államokban elterjedt, nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó realista és neorealista felfogás alapján²¹ a nagyhatalmak már csak akkor vesznek részt helyi konfliktusok megoldásában, ha ahhoz szoros gazdasági vagy biztonsági érdekeik fűzik őket. Egy másik állam területén zajló konfliktus

¹⁹ VARGA Krisztián: *Civilek a harcmezőn–katonai magánvállalatok*, MKI-Tanulmányok, 2009/12, p. 4.

²⁰ *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Szerk.: MARTON Péter p. 5. elérhető: http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/Projektek/Allamkudarc/TLI_KTK_Allamokesallamkudarcok.pdf (2012.10.23)

²¹ Miszerint a nemzetközi politikát gyakorlatilag kizárólag az egyes államok saját hatalmi és gazdasági érdekei irányítják, a nemzetközi kapcsolatok főszereplői pedig az államok. Saját érdekeik mindig előrébb valók lesznek a kooperációnál. (Néhány realista és neorealista gondolkodó a teljesség igénye nélkül: H. Morgenthau, E. Carr, K. Waltz, P. Kennedy)

beavatkozásához ma már szükség van az intervenciót megindító nagyhatalom és a helyi társadalom megnyerésére is.²² Például Irakot és Afganisztánt el tudták fogadtatni az amerikai közvéleménnyel a terrorizmus elleni harc („War on Terror”) miatt. Szomália esetében 1992-ben a Bush-kormányzat úgy érezte, hogy tennie kell valamit az országban uralkodó humanitárius katasztrófa felszámolásának érdekében.²³ Az Egyesült Államok azonban érzékeny veszteségeket szenvedett a térségben, ezért a közvélemény,²⁴ és annak nyomására a politikusok²⁵ úgy értékelték, hogy Szomália nem éri meg az amerikai életeket követelő erőfeszítéseket. Ezért a kormány rövidesen úgy határozott, hogy kivonja csapatait a térségből. Az 1991-es Öböl-háborút megnyerő Bush kormányt követő Clinton adminisztráció jelentősen csökkentette az Egyesült Államok külföldi szerepvállalását.²⁶ 1994-ben az ENSZ²⁷ katonái is elhagyták Szomália területét és az ország egy elhúzódó, máig tartó polgárháborúba süllyedt.²⁸

Bukott államok esetén nem csak a nyugati nagyhatalmi politika vonatkozott a beavatkozástól, de az ENSZ is gyakran nehézségekbe ütközik: kapacitás híján nem mindig képes megfelelő szinten kezelni a konfliktusokat. Amikor adott esetben nem elég csak a humanitárius jellegű problémákkal foglalkozni (pl. élelmezés, orvosi ellátás), hanem fegyveres erőt is fel kell vonultatni a helyzet megoldása érdekében, olyankor a szervezet egyszerűen képtelen hatékonyan működni.²⁹ Gyakori, hogy saját alkalmazottai biztonságát is nehezen tudja garantálni, nemhogy egy polgárháborúba süllyedt ország lakosságának épségét. Az ENSZ tagállamai ezért gyakran regionális

²² Elsősorban az Egyesült Államokra vonatkozik ez a kijelentésem. Az európai államok a nemzetközi közvéleményt is legalább ennyire fontosnak tartják. A sajátos amerikai internacionalizmusnak és az „együttműködő multilateralizmusnak” köszönhetően az USA nem foglalkozik annyit a nemzetközi közvéleménnyel, mint a kissé „idealistának” tartott európai államok. Ezt Kajtár Gábor bővebben is kifejti „A neokonzervatív gondolkodás alapjai és hatásuk napjaink amerikai Irak-politikájára” c. művében. in. Kül-Világ, 2004/2. I.évf.

²³ Az ENSZ által küldött humanitárius segélyszállítmányok nem jutottak célba, mert a helyi hadurak gyakorta rátették a kezüket. Az ENSZ csapatait is több ízben érték támadások. Az USA elhatározta, hogy fegyveres úton vet véget a hadurak hatalmának. Erő 1992-1994 között tartózkodtak a térségben, a művelet során 42 katona vesztette életét. elérhető:

<http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm#p26> (2012. 10. 22.)

²⁴ Ez volt az ún. Szomália szindróma, a „Vietnám szindróma” újbóli megjelenése. A média által közvetített adások hatására a közvélemény szembesült a vietnámi háború szörnyűségeivel és követelte a háború befejezését. Szomália esetében is megfigyelhető volt ez a jelenség.

²⁵ Ekkor már a Bill Clinton adminisztrációról beszélünk

²⁶ NÉNYEI Judit *Békefenntartók zrt.?* in. Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VI. évfolyam 2009/4. szám p.21. elérhető www.kul-vilag.hu/2009/04/nenyei.pdf (2012.10.22)

²⁷ ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete [UN - United Nations]

²⁸ Felmérések szerint már legalább fél millió ember vesztette életét a háború 21 éve alatt. Elérhető:

<http://necrometrics.com/20c300k.htm#Somalia> (2012. 10. 22.)

²⁹ A Biztonsági Tanácsban életben lévő vétőjog sem könnyíti meg a beavatkozás lehetőségét.

szervezetek kezébe adják a béketeremtés kötelezettségét.³⁰ Ez Koszovó esetében 50 000 jól felszerelt NATO katona formájában jelent meg, míg a területileg hétszer nagyobb Sierra Leonében csupán 9 000 rosszul felszerelt nigériai katona állt rendelkezésre az ECOMOG keretein belül.³¹ Mint azt a későbbiekben láthatjuk, az ilyen és hasonló esetek remek lehetőségnek bizonyultak a katonai magánvállalatok számára.³²

III.2. A hadviselés területén történő változások

A huszadik századot a rendkívüli változások jellemezték: az élet szinte minden területén érezhető átalakulás ment végbe, gondoljunk csak az ideológiai, technikai, gazdasági, kommunikációs vagy technikai alrendszerekre. Ez alól természetesen a haderő sem lehet kivétel.

Charles C. Moskos „A posztmodern haderő felé: Az Egyesült Államok, mint paradigma” c. tanulmányában³³ a 20. századi amerikai hadseregben végbemenő változásokat írja le. Moskos elmélete és az általa felállított modell vitatható, mert „némiképp igazságtalanul viszonyul a valósághoz.” Ezzel a szerző is tisztában van, ezért jelzi is az írás elején. Kissé leegyszerűsíti a változások okait és megjelenését, de a lényegi mondandójával egyetértek. Ezért ezt az elméletet használok fel ahhoz, hogy bemutassam, hogy milyen haderőszervezési változások mentek végbe a különböző korszakokban az Egyesült Államokban. Véleményem szerint ezek az események nagyban hozzájárultak a magánvállalatok proliferációjához. Moskos az 1900 és 1945 közötti időszakot modern kornak határozza meg. Ebben az időszakban az államok jellemzően a sorozott tömeghadseregekre támaszkodtak. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a hivatásos állomány mellett lehetőleg minden hadra fogható férfit behívtak katonának. Így a haderő hivatásos tiszthelyettesekből és tisztekből, valamint a sorozott állományból állt. Ekkoriban a társadalom számára az elsődleges fenyegetést egy másik állam inváziója jelentette. A hidegháború időszaka alatt³⁴ a fenyegetettség jellege kissé megváltozott, ami természetesen a haderő struktúrájának átalakulásához is

³⁰ SINGER, i.m. p 60.

³¹ i.m. uo.

³² Jody Ray BENNETT – *Somalia jumps on private security bandwagon*, 2009 nov. Security Watch elérhető: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Security-Watch/Articles/Detail/?id=109808> (2012. 10. 22.)

³³ MOSKOS, Charles C., *A posztmodern haderő felé: Az Egyesült Államok, mint paradigma*, in. Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. Molnár Ferenc, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006. p. 57-75.

³⁴ Moskos ezt késő modern kornak nevezi és az 1945 és az 1990 közötti periódust sorolja ide.

vezetett. A haditechnikai versengés fejlődésre ösztökélte a hadiipart. Rengeteg civil alkalmazottat vontak be katonai berkeken belülre, mérnökök tömegei kezdtek dolgozni a legújabb haditechnikai eszközrendszereken, ezért a katonai és polgári ipari szféra egyre inkább kooperációra kényszerült. Az inváziótól való félelem megmaradt, de mellette megjelent az atomháború mindent elpusztító fenyegetése is. (Egészen az 1962-es kubai rakétaválságig mindkét fél komolyan gondolta az atomfegyverek használatának lehetőségét. Ez volt az első olyan esemény, ami az amerikai biztonságfelfogásban jelentős fordulatot hozott.³⁵) A posztmodern korban³⁶ számos új kihívás³⁷ mellett az államok felszínre kerülő belső konfliktusai (pl. Délszláv válság) és – főként 2001. szeptember 11. óta – a terrorfenyegetettség (nevesítve az Al-Kaida) áll a középpontban. Ez nem azt jelenti, hogy a biztonság jellege megváltozott, csupán a megítélése, percepciója alakult át.³⁸

Ahogy James Burk írja a „Gondolatok a hidegháború végéről” c. tanulmányában: „A világgazdaság részeiként az egyes nemzetek szorosabb kapcsolatban állnak egymással, s emiatt a fejlett államok biztonságukat fenyegető veszélynek tekinthetik a harmadik világban fokozódó instabilitást, olyan veszélynek, amely ellen katonai erővel kell fellépni. Ez növeli a kisebb háborúk kitörésének esélyét nagyhatalmak és harmadik világbéli országok között, ezen kívül azzal is járhat, hogy a számukra szokatlan feladatok is hárulnak a fegyveres erőkre, amelyekhez nincsenek hozzászokva (békefenntartó műveletek, drogháború, civil megmozdulások, a gazdasági és politikai menekültek beáramlásának kezelése.”³⁹

Az Egyesült Államok egészen 1973-ig sorkatonaságon alapuló hadsereget tartott fenn, ekkor nagyjából 2.6 milliós állandó erővel és 40-50 milliós, háború esetén behívható tartalékkal rendelkezett.⁴⁰ 1999-re a sorkatonaságot megszüntették, az

³⁵ TÁLAS Péter - Széljegyzet a biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről II. in: Nemzet és Biztonság, 2009. június, p. 29-31. elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=254 (2012.10.20.) p. 29-31.

³⁶ A hidegháború utáni időszak (1990 után) Moskos szerint

³⁷ Az új fenyegetésekre új reakciók kellettek: az energiabiztonság vagy a kiberbiztonság megjelenése/fejlődése

³⁸ KISS J. László: 9/11 újragondolása – a változás percepciója vagy a percepció újragondolása? in: Nemzet és Biztonság, 2011. szept. p. 74-76. elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=464 (2012.10.20.)

³⁹ BURK, James, *Gondolatok a hidegháború végéről*, in: Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. Molnár Ferenc, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006. p. 16.

⁴⁰ Magyarországon például egészen 2004-ig volt általános sorkötelezettség

állandó hadsereg létszáma 1,4 millióra csökkent⁴¹ és kiegészült a tartalékos alapon működő komponensekkel, mint pl. a háborúban szintén bevethető gárdákkal. (Mindent egybe vetve így most kb. 2,9 milliós haderőről beszélhetünk.) Míg a nyolcvanas években a bruttó hazai össztermék 6%-át fordították védelmi kiadásokra, a kilencvenes évekre ez 3%-ra csökkent⁴². A CIA honlapján található adatok alapján 2005-ben már 4%-ra emelkedett ez az arány. Burk szerint az egyes háborúk megvívására mozgósított tömeghaderőkről olyan kisebb létszámú, hivatásos haderőkre kellett átállni, amelyek „állandóan mozgósított állapotban vannak, s a többirányú csapásmérő képességeikkel gyorsan képesek válaszolni a legkülönbözőbb fenyegetésekre”⁴³ – legyen az sivatag vagy dzsungel, páncélos erők alkalmazása vagy gerilla bevetés. Ez eredményezte azt, hogy kisebb állományú, de hivatásos, professzionális haderők bevezetésére került sor.

Megjelent tehát a negyedik generációs „magas intenzitású hadviselés”, ahol kevesebb a katonai szereplő a hadszíntéren és magasabb a technikai eszközök és fegyverrendszerek jelenléte.⁴⁴ Tehát a szakértelemre is nagyobb szükség van, ezért a kiszolgáló személyzet szerepe ezzel növekszik

III.3. A gazdasági átalakulás, az „outsourcing”

A neoliberális gazdaságpolitika az államháztartás egyensúlyát tartja a legfontosabbnak, ehhez pedig az szükséges, hogy az állam csak a legszükségesebb funkciókat lássa el. Mindez lehetőséget nyit a piac számára, hogy magára vállalja az addigi állami funkciók ellátását. „Ez a klasszikus minimális állam liberális koncepciójához igazodik, amely szerint az államháztartás egyensúlyát egy csak „szükséges” méretű állam méretei között lehet leginkább megőrizni, s a legszükségesebb állami feladatokon kívül minden mást a piac végezzen a társadalomban.”⁴⁵ Ez elméletben jó a piacnak, mert az növekszik, és jó az államnak, mert csökkentheti a kiadásait. Ezt hívjuk „outsourcing”-nak vagyis kiszervezésnek.⁴⁶ Ezt a tevékenységet nem csak államok hajthatják végre, nagyvállalatok is gyakorta alkalmazzák. Peter W. Singer a katonai magánvállalatok egyik legelismertebb és

⁴¹ MOSKOS, p. 62.

⁴² Uo.

⁴³ BURK, p. 18.

⁴⁴ VARGA Krisztián – Katonai szolgáltatóipar, elérhető:

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html elérhető: (2012.10.10.)

⁴⁵ ZÁRUG Péter Farkas, *Történelmi sodrásban – Széll Kálmán terv újratöltve*,

http://demokrata.hu/ujsagcikk/tortenelmi_sodrasban_szell_kalman_terv_ujratoltve/ (2012.10.26.)

⁴⁶ EMS Industry terms and definitions: outsourcing, elérhető: <http://www.ventureoutsource.com/contract-manufacturing/information-center/terms-and-definitions/3/> (2012.10.24)

legtöbbet hivatkozott szakértője a „Corporate Warriors” című könyvében említ egy szemléletes példát a kiszervezésről. A 80-as években a japán elektronikai és autógyártó cégek erős konkurensnek bizonyultak az amerikai vállalatokkal szemben. Az amerikaiak azzal szembesültek, hogy nem tudják felvenni a versenyt az ázsiai cégekkel, ezért az egyik megoldásként csak a „kulcskompetenciákra” összpontosítottak. Vagyis a vállalat fő profiljába fektették a komolyabb összegeket és minden mellékes tevékenységet „kiszerveztek” kisebb cégeknek. Így sikerült újra életre kelteni és stabilizálni például a Chryslert és az IBM-et.⁴⁷ A 300 legnagyobb nemzetközi vállalat 93%-a kiszervezte valamilyen tevékenységét.⁴⁸ Ez a folyamat előtte még soha nem látott méreteket öltött és alapvető állami feladatok kerülhettek magánkézbe. A Moskos által definiált posztmodern korban pontosan ez történik a biztonsági szolgáltatásokkal is. A professzionális hadsereg tevékenysége lecsökken a szűk értelemben vett katonai feladatokra és olyan civil elemekkel bővült ki, amit a polgári társadalom már régóta alkalmazott, ezért, mint feladat, elláthatott (pl. adatfeldolgozás, logisztika, egészségügy). Ennek ékes példája, hogy az USA anyagmozgatási parancsnokságának [U.S. Army Material Command – AMC] létszámát 60%-kal csökkentették.⁴⁹ Ha egy állam a hadsereg másodlagos ellátó tevékenységét kiszervezi, akkor hadművelési képessége megmaradhat, minden másért pedig vállalatok felelnek.⁵⁰ Ez a jelenség a rendőrség körében is lezajlott, így a civil szférában is megjelentek és elterjedtek a magán biztonsági cégek, akik elsősorban őrző-védő feladatokat láttak el. Varga Krisztián szerint „Az, hogy egy állam professzionális vagy sorozott hadsereggel rendelkezik-e, nagymértékben meghatározza az outsourcinghoz való viszonyát.”⁵¹ Ezzel teljesen egyetértek, de véleményem szerint az is nagyban befolyásolja a folyamatot, hogy az adott államban milyen szintű a piaci liberalizáció.

⁴⁷ SINGER, i.m. p. 66-69.

⁴⁸ Uo (singer) p 68

⁴⁹ S. ZAMPARELLI, *Contractors on the Battlefield: What have we signed up for? Air War College Report*, 1999. március, www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA369491 (2012.10.25.)

⁵⁰ LINDER Bálint – *Háború Gebinbe* - Interjú Varga Krisztiánnal elérhető:

http://magyarnarancs.hu/belpol/haboru_gebinbe_-_katonai_maganvallalatok_-_hosszu_alvallalkozoi_lanc_-_

varga_krisztian_politologus_az_elte_ajtk_politikatudomanyi_intezetenek_eloadoja-71828 (2012.10.25)

⁵¹ VARGA Krisztián - *Katonai biztonsági magánvállalatok amerikai alkalmazása Irakban*, in. *Nemzet és Biztonság*, 2009. p. 57. elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=235 (2012.10.10.)

IV. A magánvállalatok elterjedésének további okai

IV.1. Elbocsátott katonák, leszerelt fegyverek

A fegyveres erők létszámának csökkentése természetesen tömeges elbocsátásokkal és óriási mennyiségű fegyverzet leszereléssel is járt. Elsősorban a poszt-szovjet államokból addig sosem látott fegyverexport indult meg.⁵² Singer azt írja, hogy az egyik leghíresebb „kiárusítás” 1990-ben a volt NDK (Német Demokratikus Köztársaság) területén. „Rakéta fegyverzetű hadihajót 200 000 dollárért, míg gépkarabélyt 60 dollárért is lehetett venni.” A helyzet Afrikában is hasonló volt, ott egy felújított T-55-ös harckocsi 40 000 dollárba került.⁵³ Ez tette lehetővé, hogy rengeteg fegyver került „rossz kezekbe” (pl. terroristák, hadurak, paramilitáris csoportok), ami hozzájárult a helyi konfliktusok eszkalálódásához. A hidegháborúban felhalmozott fegyverkészlet, de a szakértelem is kihasználatlan maradt és a piacokon termékként jelent meg. Óriási mennyiségű munkaerő szabadult fel a kapacitáscsökkenés következtében. A munkájukat elvesztett emberek közül sokan továbbra is szerettek volna a biztonsági szféra keretein belül elhelyezkedni.⁵⁴

IV.2. Civil tevékenységek háborús övezetben

A technikai fejlődés is közre játszott abban, hogy egyre több civil jelent meg a harcmezőkön. Ma már a világ legkifinomultabb technikáit sorakoztatják fel a háborúkban, amit általában csak az a cég képes karban tartani, aki az adott eszközt gyártotta. A média eljutott a hadszínterekre és a CNN képes élőben közvetíteni a háborút. Nagyon sok riporter, újságíró tűnt el, halt meg háborús övezetekben, ezért az ő védelmükre – jobb esetben – biztonsági szakértőket kezdtek alkalmazni, akik kísérik a stábokat és nem engedik azokat kritikus területre tévedni. Tevékenységük közé tartozhat az eltűntek felkeresése is.⁵⁵

⁵² Készült egy remek film erről a témáról Nicolas Cage főszereplésével, Lord of War címmel (2005).

⁵³ SINGER, i.m. p 53-54. (Ez ma kb. 10 millió Ft.)

⁵⁴ i.m. p. 53.

⁵⁵ Bob Sheperd ex-SAS katona írt erről egy remek könyvet „The Circuit” címmel. A Regiment után ő maga is egy PSC-nél helyezkedett el és élményeiről, meglátásairól ír.

Terry Lloyd tudósító és 3 tagú stábja 2003 márciusában véletlenül belekeveredtek egy amerikai-iraki tűzváltásba.⁵⁶ A stáb egyetlen tagja jutott haza, a belga Daniel Demoustier. Frédéric Nérac francia operatőr eltűnt, a libanoni tolmács Hussein Osman és Terry Lloyd életüket veszítették.⁵⁷ Az eset nem példátlan. Szíriában már legalább 14 újságíró vesztette életét és többeket elraboltak.⁵⁸

A nemzetközi szövetségi rendszerek (pl. a NATO) miatt egyre több résztvevő jelenik meg a nemzetközi konfliktusokban, egyre több állam kerül közvetlen kapcsolatba tőle távol eső háborúkkal. A háború számtalan üzleti lehetőséget rejt magában: az újjáépítési programok, nyersanyagok kiaknázása, befektetések védelme, legális és illegális fegyverkereskedelem és egyéb igények következtében megnő a civilek száma a kritikus övezetekben. Építőmunkások, mérnökök, delegált tisztviselők, üzletemberek jelennek meg a háborús térségekben. Mindeközben a harcoló felek között egyre több a nem állami szereplő, felkelő vagy terrorista. Rájuk jellemző, hogy bevételeik egy része rablásból, fosztogatásból, túszejtésből folyik be. Így megnő az igény a személyi és objektumvédelemre is. Ezeket a piaci réseket felfedezve jelentek meg a térségben az úgynevezett biztonsági magánvállalatok [Private Security Company – PSC]. Némelyikük tevékenysége erősen katonai jellegűvé alakult át, és igen jelentős méretű „haderő” felett rendelkeznek. Immár a legkülönbözőbb eszközökkel felvértezve háborúk megvívásában játszanak közvetlen szerepet.

V. A katonai magánvállalatok (PMC – Private Military Company)

A katonai magánvállalatokra gyakran utalnak zsoldoshadseregként, és az alkalmazottakat is csak pénzért harcoló fegyvereseknek tartják. A laikus számára valóban úgy tűnhet, mintha zsoldosseregekről lenne szó, de ez egy jóval összetettebb fogalom. Ugyan szoros összefüggés van a zsoldosság és a katonai magánvállalkozók között, de a két fogalom közti határ egyértelműen meghúzható. Fontosnak tartom, hogy a különbséget még azelőtt tisztázzam, hogy konkrétan kitérnék a katonai magánvállalatok részletes bemutatására.

⁵⁶ *Lloyd video shown for first time*, BBC News, elérhető:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6037171.stm (2012.10.20.)

⁵⁷ Később kiderült, hogy őket az amerikai hadsereg katonái lötték le, ami hűen reprezentálja azt, hogy egy ilyen övezetben bármi megtörténhet, ezért szerintem nem szabadna kiengedni a tudósítókat a terepre biztonsági szakértő nélkül.

⁵⁸ *Syria kidnappers must free Ukraine journalist: RSF*, The Daily Star, elérhető:

<http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2012/Oct-18/191869-syria-kidnappers-must-free-ukraine-journalist-rsf.ashx#axzz29vjYUpZZ> (2012.10.15.)

V.1. A zsoldos

A Heinz Gartner féle biztonságpolitikai fogalom meghatározóban az alábbi három különböző definíció található a „zsoldos” kifejezésre.⁵⁹

- Zsoldos (a): a zsoldos „hivatásos katona, aki egy külföldi hadseregben szolgál” (The Oxford English Dictionary, 1989).
- Zsoldos (b): „a zsoldos olyan személy, aki harcosként közvetlenül azért vesz részt fegyveres konfliktusokban, hogy magánhaszonra tegyen szert” (The Regulation of Foreign Military Assistance Act, South Africa 1998).⁶⁰
- Zsoldos (c): „a zsoldost speciálisan egy konfliktushoz toborozzák, nem lehet polgára vagy lakosa annak az államnak, amely a konfliktusban érintett, magánszemélyként, közvetlenül kell részt vennie benne, a magánhaszon motiválja és a fizetsége lényegesen magasabb, mint az érintett fél fegyveres erőinél szolgáló, hasonló rangú és beosztású katona fizetése.” (Az ENSZ Közgyűlése által létrehozott Genfi egyezményeket kiegészítő jegyzőkönyv I, 47. cikk, I-II bekezdései alapján).⁶¹

Az első definíció kissé pontatlan. Ebbe a kategóriába ilyenformán beletartoznak a Francia Idegenlégió katonái is, akik nem minősülnek zsoldosnak és a Légió sem zsoldos sereg. Az Idegenlégió a francia hadsereg egy különleges része, nem egy különálló szerveződés.⁶² A francia állam teljes felelősséget vállal érte és ez a legfontosabb tényező annak tekintetében, hogy zsoldos seregnek minősíthető-e vagy sem. A Légió szervezeti felépítése hasonlít a Brit Kelet-indiai társasághoz abban az értelemben, hogy a tiszti állomány nagy részét az anyaország katonái, jelen esetben franciák adják, a legénységi és tiszthelyettesi állományban pedig idegen ország állampolgárai töltenek be pozíciókat. Ezek a személyek egyébként szolgálati idejük letelte után gyorsított eljárásban szerezhetik meg a francia állampolgárságot. A brit hadseregben szolgáló nepáli gurkhák is hasonló szervezeti rendszerben működnek. A pápa személyes testőrsége a Svájci Gárda sem számít zsoldos hadseregnek, ők Vatikán állam haderejét képezik. Szolgálatukat sem csak pénzért teljesítik, hiszen felesküdnék a

⁵⁹ Nemzetközi biztonság, Fogalmak A-tól Z-ig, szerk.: GARTNER, Heinz, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005. p. 203-204.

⁶⁰ A dokumentum letölthető: <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70672> (2012.10.26)

⁶¹ A dokumentum megtekinthető: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm> (2012.10.26)

⁶² A Francia Idegenlégió magyarországi weboldala: <http://www.legion-recrute.com/hu/?SM=0> (2012.10.26)

pápa és az állam védelmére. A második, Dél-afrikai szabályozásokból származó definíció már valamivel pontosabb, a lényegi elemeket, a motivációt és funkciót is lefedi, azonban így is felületes. A harmadik, ENSZ Közgyűlés által kidolgozott meghatározás azonban kizár minden egyéb lehetőséget és nagyon pontos meghatározást ad a mai értelemben vett zsoldos katonáról.⁶³ Ez sok esetben könnyen megkülönböztethetővé teszi a magánvállalat által alkalmazott személyt a zsoldostól, mert az előbbi katona gyakran valamelyik konfliktusban érintett ország lakosa. Szerintem sokkal fontosabb különbség a magánvállalatok alkalmazottai (vagyis a kontraktorok) és a zsoldosok között az, hogy a magánvállalatok legitim állami szereplők, kormányok vagy nemzetközi szervezetek megbízásából tevékenykednek, míg a zsoldosoknál nincs ilyen megkötés.⁶⁴ A zsoldost a pénzen kívül nem motiválja semmi így akár illegitim, nem állami szereplők számára is szolgáltatást teljesíthet. Ez a fogalom sokáig nem volt pontosan tisztázva,⁶⁵ így olyan cégek alkalmazottaira is használták a zsoldos jelzőt és a szabályozásokat, akiktől ez a fajta tevékenység távol állt.⁶⁶

V.2. A katonai magánvállalatok fő típusai

A katonai magánvállalatok olyan bejegyzett, profitorientált, civil kézben lévő vállalatok, melyek katonai jellegű szolgáltatásokat nyújtanak elsősorban államok és nemzetközi szervezetek számára, szerződéses alapon. Tehát „egy magánvállalat, amely – nyereségességi alapon – olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyeket korábban a nemzeti hadseregek láttak el, beleértve a katonai kiképzést, hírszerzést, logisztikát, támadóharcot, illetve a konfliktuszónán belüli biztonságot.”⁶⁷⁶⁸ A katonai magánvállalatok lényege, hogy olyan feladatok ellátására jogosultak, amelyek alapvetően az állam hatáskörébe tartoznak, és a felhatalmazott személyek katonák vagy rendőrök helyett polgári, civil alkalmazottak.

⁶³ GARTNER, p. 203-204.

⁶⁴ Dr. Lattmann Tamás nemzetközi jogász segített a fogalmak tisztázásában. Még meg nem jelent doktori disszertációjában egy egész fejezet szentel majd ennek a kérdéskörnek. A szerző engedélyével betekintést nyerhettem munkájába.

⁶⁵ LATTMANN Tamás, PhD kézirat 131. oldal – a szerző engedélyével

⁶⁶ Erre láthatunk példát a későbbiekben az Executive Outcomes esetében.

⁶⁷ VARGA Krisztián: *A katonai szolgáltatóipar*, elérhető:

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html, (2012.10.10.)

⁶⁸ Fred SCHREIER – Marina Caparini: *Privatising Security: Law Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Genf: DCAF, 2005. 18. o. (Fordította Varga Krisztián.)

„A katonai szolgáltatások piaca kereslet–kínálati piac, amelyben az államok a legnagyobb megrendelők, s az ő keresletük alakítja a kínálatot.”⁶⁹ A nyújtott szolgáltatások jellege nagyon eltérő lehet.⁷⁰ Egyes vállalatok konkrét katonai erővel képviseltetik magukat háborús övezetekben, míg mások csak tanácsadással, kiképzéssel, vagy technikai támogatással, felkészítéssel foglalkoznak. Ezek a vállalatok részben úgy működnek, mint egy „fejvadászcég” vagy egy munkaerő-közvetítő cég. Egy nyilvántartásban számon tartják az adott feladatra alkalmas embereket, akik valamikor korábban jelentkeztek a vállalathoz. Tehát az adatbázisában szereplő emberek nem állandó alkalmazottak, csupán egy konkrét munka elvégzésekor kapnak megbízást, így lényegesen költséghatékonyabb a rendszer, mintha egy állandó állományt kellene fenntartani. Ráadásul nem is parancselvű rendszerben tevékenykednek, mint a hadseregben, hanem szabadon eldönthetik, hogy vállalják-e az adott megbízást vagy nem. Ez az alkalmazottaknak is sokkal kényelmesebbé teszi a rendszert. A későbbiekben látni fogjuk, hogy a katonai magánvállalatok tevékenységüktől függően különböző kategóriákba sorolhatóak. A vállalatok típusától függően az alkalmazottak jellemzően 30-40 év közötti egykori katonák.⁷¹ Nagy előnyt jelent, ha valaki különleges alakulatoknál teljesített szolgálatot, speciális szaktudással bír és/vagy missziós tapasztalattal rendelkezik. Bizonyos hadiipari cégek is a magánvállalatok közé sorolhatók, de csak akkor tartoznak ebbe a kategóriába, ha az általuk gyártott fegyverrendszert ők is üzemeltetik. A magánvállalatok elterjedése és a magas fizetések miatt egyre több katona gondolkodik ilyen pályafutáson.⁷² Elsősorban az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban terjedtek el ezek a vállalatok, de Ausztráliában, Dél-Afrikában és Kanadában is több cég került bejegyzésre. Egyéb európai országok is részt vesznek ebben a tevékenységben, magyar személyek is vállalnak munkát külföldön katonai magánvállalkozóként. Híradások szerint oroszországi vállalkozók is tervezik ilyen cégek alapítását és külföldön való szerződését.⁷³

⁶⁹ VARGA Krisztián, *Katonai biztonsági magánvállalatok amerikai alkalmazása Irakban*, in: *Nemzet és Biztonság*, 2009. elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=235 (2012.10.10.) p. 57

⁷⁰ VARGA, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html – (2012.10.10.)

⁷¹ KARÁCSONY Veronika – *A biztonság privatizálása*, in: *Nemzet és biztonság* 2008. január, p. 56.

⁷² KATONA Béla – *„A katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége és a fegyveres testületeknél szolgálatot teljesítők pályaelhagyása közötti összefüggések”* elérhető:

http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/katona_bela01.pdf (2012. 10. 20.)

⁷³ Hodge, Nathan: *Russian Mercs: We'll Out-Blackwater Blackwater*, in: *Danger Room* 2009.10.9 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2009/10/russian-merc-s-well-out-blackwater-blackwater/> (2012. 10. 26)

A következő részben bemutatam a vállalatok eltérő jellegét és tevékenységeit. A szakértők különböző nézőpontok alapján közelítik meg a kategorizálást, de megfigyelhető, hogy a felosztás alapja mindenhol a tevékenység, a szolgáltatás jellege, és annak finanszírozási módja.⁷⁵ Singer létrehozott egy úgynevezett Lándzsahegy-elméletet, ami alapvetően 2 szempont alapján rangsorolja a cégeket. Az egyik a gazdasági, a másik a katonai szempont. Arra a következtetésre jutott, hogy minél közelebb áll a vizsgált cég a lándzsa hegyéhez, a hadszíntérhez, annál szélesebb körű a szolgáltatások jellege is. Ez alapján az alábbi felosztást alkotta meg. (Singer a vállalat (company) helyett a cég (firm) szót használja.)

- Katonai erőt biztosító vállalat (military provider firm) – végrehajtás/vezetés
- Katonai tanácsadó vállalat (military consulting firm) – tanácsadás/kiképzés
- Katonai támogató vállalat (military support firm) – nem fegyveres szolgáltatások
- Katonai-biztonsági vállalat (military security company) – őrzés/védelem

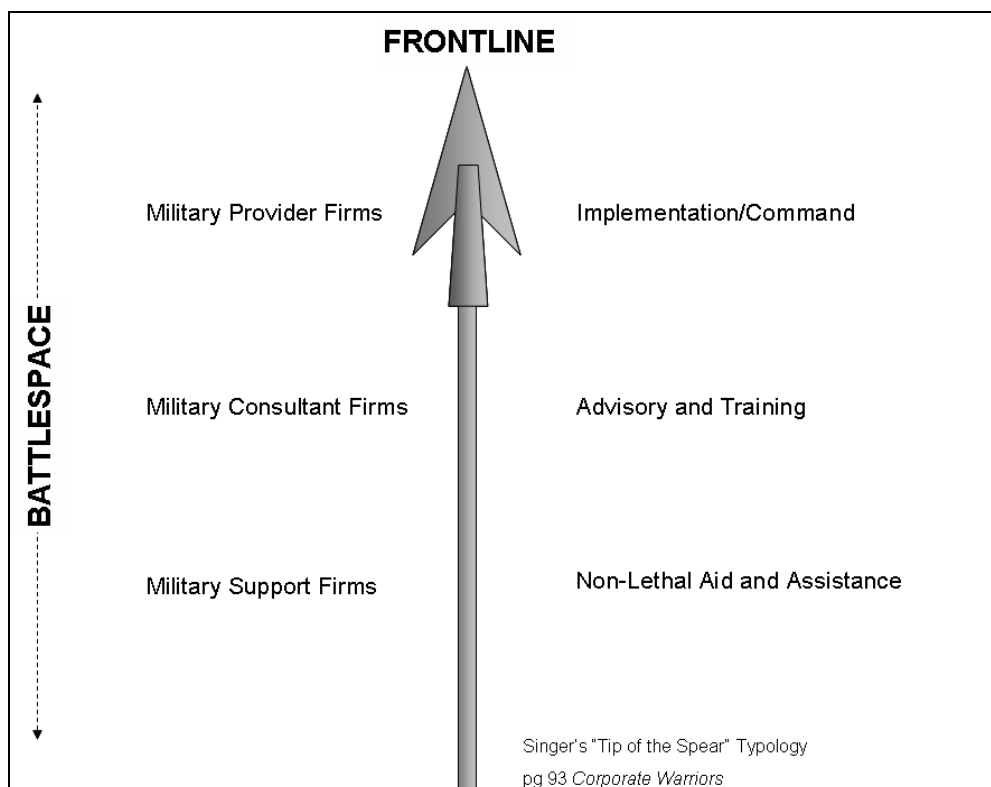
Feladatok	Cégek	Megbízók
Harcászati és műveleti támogatás	Executive Outcomes, Sandline International, Gurkha Security Guards	kormányok
Katonai tanácsadás és tréning	DSL, MPRI, Silver Shadow, Levdan, Vinell, BDM	kormányok
Fegyverbeszerzés	Executive Outcomes, Sandline International, Gurkha Security, Levdan	kormányok
Hírszerzés	Controll Risk Group, Kroll, Saladin Security, DynCorp	multinacionális vállalatok, kormányok
Biztonsági és bűnmegelőzési szolgáltatások	DSL, Lifeguard, Group 4, Controll Risk Group, Gurkha Security Guards, Gray Security, Coin Security	humanitárius szervezetek, multinacionális vállalatok
Logisztikai támogatás	KBR (Kellog, Brown & Root), DynCorp, Pacific architects, and Engineers (PAE)	békefenntartó szervezetek, humanitárius szervezetek

(1.ábra: A katonai magánvállalatok felosztása tevékenységük szerint a Brit Green Paper alapján⁷⁶ (Forrás: Karácsony Veronika: A biztonság privatizálása⁷⁷))

⁷⁴ A Feral Jundi, katonai magánvállalatokkal foglalkozó oldal is erről számol be. A bejegyzések szerzői általában kontraktorként dolgoztak, vagy dolgoznak, így a nemzetközi sajtótól eltérő véleményeket olvashatunk itt. <http://feraljundi.com/1045/company-spotlight-oryol/>

⁷⁵ KARÁCSONY Veronika – A biztonság privatizálása, Nemzet és biztonság 2008. január, p. 58.

⁷⁶ A Green Paper egy kísérleti politikai indítvány, a hivatalos kormánykiadvány előzménye. Private Military Companies – Options for regulation; 2002. London, Green Paper elérhető: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/mercenaries.pdf>, (2012.10.11.) p. 15

(2. ábra: Singer lándzsahegy tipológiája⁷⁸)

V.2.1. A Katonai erőt biztosító vállalatok (Military Provider Firm)

Az ebbe a kategóriába tartozó vállalatok alkalmazottai katonai tanácsadás és kiképzés mellett közvetlenül is részt vehetnek egy adott konfliktusban. A megrendelők általában nem rendelkeznek a szükséges katonai képességekkel, vagy azonnali katonai beavatkozást igényelnek,⁷⁹ ezért haderejének kiegészítéseként, vagy akár helyettesítéseként is működhetnek a katonai erőt biztosító vállalatok.⁸⁰ Az ebbe a kategóriába sorolt cégek jellemzően olyan harmadik világbeli államokban kerültek alkalmazásra, ahol a belső konfliktusok polgárháborúhoz vezettek. Erre sor került pl. Angolában, Sierra Leonében vagy Indonéziában.⁸¹ Az ezeken a területeken folytatott tevékenységük miatt – joggal vagy igazságtalanul - sok kritikát kaptak és kapnak a mai napig a helyi vagy nyugati közvélemény részéről, a média pedig - pejoratív módon -

⁷⁷ KARÁCSONY Veronika *A biztonság privatizálása*, in. Nemzet és Biztonság, 2008. január, elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=6, (2012.10.11.) p.58

⁷⁸ Az ábra Singer *Corporate Warriors* c. munkájából származik. p. 93

⁷⁹ VARGA Krisztián, http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html (2012.10.11.)

⁸⁰ SINGER *Corporate Warriors*, p 94.

⁸¹ SINGER i.m. p 93.

gyakorta zsoldosként utal rájuk. Ilyen cégek pl. az AirScan, Executive Outcomes, Sandline International.⁸²⁸³

V.2.1.1. AirScan Inc.⁸⁴⁸⁵

Az 1984 óta működő AirScan kissé paradox módon tagja ennek a típusnak, mert fegyveres összecsapásokban nem vesz részt, de a légierő tevékenységének kiegészítéseként/helyettesítéseként katonai jellegű, hírszerző feladatkört lát el. 2004-ben az amerikai kormány által Irakba delegált „Ideiglenes Koalíciós Hatóság” (CPA)⁸⁶ 10 millió dolláros szerződést kötött a floridai bázisú céggel. Az iraki csővezetékek légi felügyeletéért felelős az Erinys⁸⁷-szel együttműködésben. Az AirScan a csővezetékek és különböző olajkitermelő létesítmények éjszakai légi felügyeletét biztosítja „alacsony fényű tv kamerákat”⁸⁸ alkalmazva. Kolumbiában katonai légi felderítést végeznek az Egyesült Államok kormányának megbízásából, segítve a kolumbiai kormány kábítószer elleni harcát.

V.2.1.2. Executive Outcomes

Azért választottam az Executive Outcomes és a Sierra Leone-i háború bemutatását, mert véleményem szerint rendkívül jól szemlélteti a katonai erőt biztosító vállalatok használhatóságát és működését illetve az afrikai polgárháborúk mechanizmusait. A gyakorlatban láthatjuk a vállalatok pozitív és negatív oldalát, valamint ráismerhetünk a bevezetőben taglalt okokra és indokokra, ami a magánvállalatok alkalmazásához vezetett.

⁸² A vállalat honlapja: <http://www.sandline.com/site/>

⁸³ Singer még említi az SCI és an NFD nevezetű cégeket, de semmi információt nem találtam róluk, még a webarchivumokban sem.

⁸⁴ Az AirScan honlapja: <http://www.airscan.com/> elérhető 2012. okt. 23.

⁸⁵ ISENBERG, David p 30.

⁸⁶ The Coalition Provisional Authority

⁸⁷ Az Erinys honlapja: <http://www.erinys.net/>

⁸⁸ „low-light television cameras”

V.2.1.2.1. Sierra Leone-i konfliktus

Sierra Leone Afrika nyugati partján helyezkedik el, szomszédos Libériával és Guineával. Területe 71740 km², lakossága 1991-ben 4,3 millió fő volt. Az ország híres gazdag gyémántbányáiról, de jelentős bauxit és titánium tartalékokkal is rendelkezik. Mindezek ellenére a mai napig nagyon magas az éhezők száma, és az egészségügyi állapotok lesújtóak. A CIA adatai alapján a lakosság 70,1%-a nincstelen.⁸⁹ Sierra Leone élhetőség szempontjából az utolsó helyeken végzett az ENSZ HDR⁹⁰ jelentésében, pedig ásványkincsei Afrika egyik leggazdagabb országává tehetnék. Az Egyesült Királyság 1961-es kivonulása után az ország nem tudta stabilizálni politikai berendezkedését. 1971-ben sorozatos puccskísérletek után Siaka Stevens ragadta magához a hatalmat, aki az ország államformáját névlegesen „köztársaságban” határozta meg. 14 évig volt elnök. Egypárti vezetést hozott létre és nem rettent meg az erőszak alkalmazásától sem. 80 évesen mondott le 1985-ben, utódját Joseph Momoh tábornokot is ő nevezte ki. Momoh megpróbálkozott a többpártrendszer bevezetésével illetve kísérletet tett egy működőképes demokrácia kialakítására, de nem volt lehetősége az ország stabilizációjára, leginkább a mértéktelen korrupció miatt, amit nem tudott megfékezni.

Az 1990-es évek elején Sierra Leonében küszöbön állt egy polgárháború. Megszerveződött a lázadókból álló RUF, [Revolutionary United Front] a Forradalmi Egyesült Front. A háború akkor kezdődött, amikor a szomszédos libériai konfliktusok miatt a „Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége” regionális szervezet Sierra Leone fővárosába, Freetown-ba telepített egy bázist a fegyveres ECOMOG⁹¹ alkalmazásával. Emiatt a szomszédos libériai lázadó parancsnok Charles Taylor felvette a kapcsolatot a RUF kormányellenes vezetőjével, a „patrióta” Foday Sankohhal és 1991-ben kirobbant a polgárháború.⁹² Taylor így lefoglalta az ECOMOG-ot és az

⁸⁹ CIA World Factbook, Sierra Leone, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.12.)

⁹⁰ Human Development Report – Emberi fejlettségi jelentés. Sierra Leone HDI (Human Development Index) vagy Emberi fejlettségi mutató) értéke átlagosan 0,336, ha az 1980 és 2011 közötti időszakot vizsgáljuk, ezzel 187-ből a 180. helyen végzett. Összehasonlításként Magyarország értéke 0,816 amivel a 38. helyen szerepel. Az adatbázis elérhető: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/> (2012. 10. 26)

⁹¹ Az ECOMOG - Economic Community of West African States Monitoring Group – vagyis a Nyugat-afrikai államok gazdasági közösség felügyelő csoportja, magyarán fegyveres ereje. (Mint a NATO-nak a KFOR)

⁹² DEZSŐ András – *Sierra Leone – Megcsonkítva*, Index elérhető: <http://konfliktus.index.hu/megcsonkítva.htm> (2012.10. 23.)

ásványi nyersanyagokban gazdag területe fölötti irányítás átvételére is lehetősége adódott. Sankoh karizmatikus figura volt, hazafias beszédei vonzották a nyomorúságban élő fiatalokat a RUF-ba. Azt hangoztatta, hogy idegenek zsákmányolják ki az országot, ezért vissza kell szerezniük az irányítást, ehhez pedig elsősorban a gyémántbányák megszerzésére volt szüksége. A megszerzett drágakövekkel pedig tovább finanszírozták a hadicselekményeket. Innen ered a „véres gyémánt” kifejezés.⁹³ Az állami hadsereg csupán jelképes volt, így képtelen volt szembeszállni a Taylor által pénzzel és fegyverrel támogatott lázadókkal, akik brutális kegyetlenséggel öltek meg bárkit, aki az útjukba került és városról városra haladva vették át az irányítást.⁹⁴

(3.ábra: Sierra Leone térképe

Forrás:ezilon.com⁹⁵)

⁹³ Véres gyémántok alatt olyan gyémántokra értünk, amelyek azért kerültek – illegális úton – kereskedelmi forgalomba, hogy azon lázadó csoportok fegyvereket vegyenek. Erről készült egy remek film Leonardo DiCaprio főszereplésével „Véres gyémánt” címmel. (2006)

⁹⁴ SINGER p 110-112.

⁹⁵ Sierra Leone térképe: <http://www.ezilon.com/maps/africa/sierra-leone-physical-maps.html>

A reménytelennek tűnő helyzetben a hadsereg, Valentine Strasser százados vezetésével végül megszervezte a „Nemzeti Ideiglenes Kormányzótanácsot” [NPRC – National Provisional Ruling Council], átvette a politikai irányítást az országban és szükségállapotot rendelt el. Kormányzótanács fő célja is a gyémántbányák fölötti kontroll megszerzése volt. A kormány részéről több kétségbeesett kísérlet történt annak érdekében, hogy valamilyen használható erőt állítsanak szembe az egyre több teret nyerő RUF csapataival szemben. A politikai vezetés évek óta alacsonyan tartotta a hadsereg képességeit, egy újabb katonai hatalomátvételtől tartva. Végül a Gurkha Security Group nevezetű magánvállalathoz fordultak, de ez nem ért el átütő sikereket, mert az egyik korai bevetésükön elveszítették vezetőjüket. Ezután az Egyesült Államoktól, az Egyesült Királyságtól és az ENSZ-től kértek segítséget, de ez sem járt sikerrel - a már említett passzív nyugati magatartás miatt. A kormány ekkor, 1995 májusában fordult a dél-afrikai székhelyű Executive Outcomes-hoz.

V.2.1.2.2. Az Executive Outcomes, mint katonai magánvállalat

Az Executive Outcomes [EO] a katonai erőt biztosító vállalatok mintapéldánya volt. Közvetlenül a Sierra Leone-i megbízás előtt az angolai kormány helyzetét stabilizálták. Tevékenységi területe

Angola és Sierra Leone mellett kiterjedt Ugandára, Botswanára, Zambiára, Etiópiára, Namíbiára, Lesothóra és Dél-Afrikára is.⁹⁶ Az Executive Outcomes-t Eeben Barlow alapította, aki korábban a dél-afrikai különleges erőknél, a South African Defence Force-nál [SADF], azon belül a hírhedt 32. „Bivaly” zászlóaljnál szolgált. (Ezen alakulat feladatai közé tartozott a környező államokkal közös határok mentén kialakuló konfliktusok rendezése, illetve a lázadók felkutatása és likvidálása. Bozótharcok során megedződött katonáit a legjobbak között tartották számon.) Dél-Afrikában is

⁹⁶ Global Security: Executive Outcomes, elérhető: http://www.globalsecurity.org/military/world/para/executive_outcomes.htm (2012.10.20.)

rendszerátalakítás ment végbe a kilencvenes években. Az apartheid rendszer⁹⁷ szétesésével több – addig aktívan működő és komoly harci tapasztalattal rendelkező – különleges alakulatot feloszlattak.⁹⁸ Ezek közé tartozott a „Felderítő Kommandó”, vagy a 32. zászlóalj is. Barlow felfedezte a biztonsági piacon rejlő új lehetőségeket, és megalapította cégét. A hirtelen kialakult munkaerőfelesleg problémáját is ki tudta használni, mert a feloszlott alakulatok emberei közül válogatta ki munkatársait és alkalmazottait. Ez több szempontból is nagyon hasznosnak bizonyult, hiszen a már fennálló hierarchia, a hasonló kiképzés, az összeszokottság és a műveleti tapasztalatok nagyon sokat számítottak. Barlow állítása szerint több mint 500 katonai tanácsadó és 3000 magasan képzett, korábban különleges erőknél szolgáló katona állt rendelkezésére.⁹⁹ A cég jó politikai kapcsolatai révén igen sok megbízást kapott és több nemzetközi üzleti vállalattal állt szoros kapcsolatban¹⁰⁰ Az EO általában - költséghatékony megoldásként - orosz fegyvereket alkalmazott, mert a hidegháború alatt keletkezett szovjet túlermelés miatt olcsón és könnyedén hozzájuthattak a megbízhatónak tartott eszközökhöz. Barlow egy igazi „modern Wallenstein”-ként egyszerre volt remek stratégia, innovatív hadseregszervező és üzletember.

Az EO saját honlapján a következőképpen jellemezte munkamenetét:¹⁰¹

„Az EO konzultál a megbízóval, majd körvonalazza a problémát. Begyűjti a szükséges információt a megfelelő eljárások és eszközök kiválasztásához. Vázolja a megoldási lehetőségeket és a szolgáltatás költségeit. Ha a megbízó elfogadja az EO javaslatát, akkor a cég nekilát az eszközök beszerzéséhez és felkészítéséhez, majd kezeli az adott problémát. Professzionális és bizalmas szolgáltatásait legitim kormányoknak nyújtja, a béke, az integritás és a biztonság jegyében.”

⁹⁷ Az apartheid rendszer Dél-Afrikában 1948-1994 között fennálló faji megkülönböztetésen alapuló rendszer volt, amit a helyi letelepül főként brit és holland lakosság a hozott létre a létszámfölényben lévő fekete lakosság szegregálása végett. (1911-ben az ország 6 millió lakosából 4 millió volt fekete.) Erről bővebben itt: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_apartheid_del_afrikaban/

⁹⁸ Anthony C. LOBAIDO – *Executive Outcomes*, WND 1998. elérhető <http://www.wnd.com/1998/08/3290/> (2012.10.20.)

⁹⁹ A. C. LOBAIDO, i.m.

¹⁰⁰ SINGER 101.

¹⁰¹ Az EO honlapja már régen megszűnt, de ha az internetes archívumban az 1998-ban fellelhető oldalra keresünk, akkor még megtalálhatjuk.

Többek között a következő kulcsfontosságú szolgáltatások nyújtására képes:

- Hadműveleti és harcászati szintű katonai támogatás nyújtása.
- Kifinomult katonai kiképzési rendszerek földi légi és vízi hadviseléshez.
- Békefenntartási vagy kikényszerítési szolgáltatások.
- Fegyverválasztási tanácsadás (és eszközök beszerzése) katonai erőknél.
- Paramilitáris szolgáltatások.
- Professzionális katonai tanácsadás.

Az Executive Outcomes Sierra Leone esetében is mérlegelt és 15 millió dollárban állapította meg a RUF visszaverésének és a politikai vezetés stabilizációjának az árát. 180 főben határozták meg a műveletekben résztvevők összlétszámát, amit a Strasser vezetésű kormány el is fogadott.¹⁰² Először 180 EO alkalmazottat szerződtek az egy éves misszióra, majd ezt később meghosszabbították és a személyi állományt is növelték. Így az EO 21 hónapig tartózkodott Sierra Leonében, kb. 300 főt alkalmazva és összesen 35 millió dollárba került az államnak.¹⁰³ Abból a szemszögből vizsgálva, hogy az EO az összes gazdaságilag fontos területet visszafoglalta és stabilizálta a kormány pozícióját, nem tűnik soknak, ha összehasonlítjuk az '96-ban Sierra Leone által védelmi kiadásokra szánt összegével, ami 17 119 millió Leone¹⁰⁴ (helyi pénz) volt. Ez az akkori árfolyammal átszámítva kb. 110 millió dollárnak felel meg.

1996-ban a stabilitás első jeleként többpárti választásokat tartottak az országban, és Julius Bio tábornok lett az új kormányfő. A RUF októberben megszegte a békéről szóló megállapodást, ezért az EO ellentámadásba lendült, és megsemmisítette a RUF főhadiszállását az ország délkeleti részében.¹⁰⁵ Az újabb béke megállapodás már mindkét oldal fegyveres erejének leépítését foglalta magába, így az EO tevékenysége is véget ért Sierra Leonében. A misszió egyértelmű sikerrel zárult. Egy hét alatt kiszorították a lázadókat, egy hónapon belül átvették a Kono körzetben lévő gyémántbányák felett az irányítást, és három hónap alatt minden létfontosságú területet

¹⁰² SINGER p. 112.

¹⁰³ i.m. p. 112.

¹⁰⁴ A Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) vagyis a „Stockholmi Nemzetközi Béke Kutató Intézetének felmérése alapján
<http://www.indexmundi.com/facts/sierra-leone/military-expenditure> (2012.10.20.)

¹⁰⁵ i.m. p 114.

visszafoglaltak.¹⁰⁶ Mindössze 20 embert veszítettek (a baleseteket és a betegségeket beleértve), míg a RUF erői több száz halottal, sebesülttel és több mint ezer dezertőrrel csökkentek. Az EO jól összeszokott csapatai az irreguláris hadviselés¹⁰⁷ elemeit is bevetették a harcok során, de sokszor nyílt ütközetekre kényszerítették a RUF embereit. A bevetéseken óriási előnyt jelentett az EO egyik testvércége az Ibis Air a támogatása, amely orosz Mi-24 (Hind) harci helikoptereket és csapásmérő vadászgépeket vetett be a konfliktusban. Az EO emberei gyakorta együtt dolgoztak az ECOMOG-gal, illetve a helyi erők toborzásában és kiképzésében is részt vettek, így jött létre a Kamajor milícia is. A másik nagyon fontos tényező a sikerek szempontjából a hírszerzés eredményessége volt. A hírszerzők munkája abból állt, hogy részletes adatokat gyűjtöttek a lázadók tevékenységéről pl. egy Skymaster Cessna repülőgép vagy a helyi lakosság segítségének igénybevétele.¹⁰⁸ Az adatok alapján pontosan fel tudták mérni, hogy hol lehetne érzékeny csapást mérni a lázadó erőkre, és ezeket utána az ECOMOG erők Alpha Jet típusú könnyű csapásmérő repülőgépeinek a segítségével végre is hajtották.¹⁰⁹ A gyengén képzett és széttagolt RUF nem tudta kezelni a helyzetet, ezért gyors visszavonulásra és tárgyalásra kényszerült.

A sikernek azonban volt egy kevésbé pozitív „árnyékos” oldala is. A kormány a havi 1,8 millió dolláros költségeket az első 8 hónapban egyáltalán nem tudta fizetni. Az EO mindezek ellenére folytatta a tevékenységét, amelynek okára csak később derült fény.¹¹⁰ (Az első 15,7 millió részletet 1996-ban fizették ki.) Az adósság kiegyenlítése fejében az országban megjelent a Branch Energy nevezetű gyémánt-kitermelő vállalat, amely 25 évre kitermelési koncessziót¹¹¹ szerzett az egész Kono területre. A cégről

¹⁰⁶ Ian SMILLIE, Lansana GBERIE, Ralph HAZLETON: *Heart of the Matter, Sierra Leone, Diamonds & Human Security*, Partnership Africa Canada, 2000. január, p. 59. elérhető: http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter-full-2000-01-eng.pdf (2012.10.23)

¹⁰⁷ Az irreguláris hadviselés a 19. században megjelent és azóta fejlődő hadikultúra. Indirekt hadviselési forma. Fő elemei a rajtaütés, rejtőzködés, a csapdák állítása, a zavarkeltés. Legnagyobb alakjai: Arábiaia Lawrence, Mao Ce-Tung, a vietnámi Giap tábornok vagy Che Guevara

¹⁰⁸ Tom COOPER & Court CHICK: *Sierra Leone 1990-2002*, ACIG journal, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.20.)

¹⁰⁹ SINGER p. 116.

¹¹⁰ Mark SHAW: „The Middleman”: *War Supply Networks in Sierra Leone and Angola*. Clingendael, Netherlands Institute of International Affairs, 2003 p. 41-42. elérhető: http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030300_cru_working_paper_10.pdf, (2012-10-23.)

¹¹¹ A koncesszió egy pályázat útján elnyerhető sajátos engedélyezés melynek alapján az állam valamely tevékenységének jogát (ez esetben a bányászati jogot) úgy engedi át, hogy a jogosultnak részleges piaci monopóliumot biztosít.

aztán kiderült, hogy ugyanúgy a „Strategic Resources Corporation”¹¹² tagja, mint az EO vagy a már említett Ibis Air.¹¹³ A kitermelés biztonságát és a légi szállítást sem más, mint az EO biztosította, az Ibis Air közreműködésével.¹¹⁴ A legszembetűnőbb kapcsolat a vállalatok között, hogy a Branch Energy még 1995-ben közrejátszott az EO és a Strasser kormányzat közötti megállapodás létrehozásában is.¹¹⁵ Problémaként jelentkezett továbbá, hogy a cég kivonulása után az általuk kiképzett civil milíciák, pl. a Kamajorok¹¹⁶ is fosztogatásokba keveredtek.

Ezek a visszasságok voltak a fő okai annak, hogy az EO és a katonai magánvállalatok sok negatív kritikát kaptak, hiszen így felmerül annak a lehetősége, hogy a hasonló cégek a továbbiakban könnyedén visszaélhetnek a háborúk szempontjából esetlegesen döntő szerepükkel, vagyis az államok kiszolgáltatottságával. Az Executive Outcomes-nak akár érdeke lehetett volna egy elhúzódó konfliktus fenntartása, hogy a tehetetlen állam ellenőrzésének hiányát kihasználva „kifoszthassák” a bányákat, azonban vállalt feladatát gyors és professzionális módon látta el. Egy jól működő állami hadsereg megfelelő szintű kiképzése éveket is igénybe vehetett volna és a kiképzésre alkalmas személyzet és eszköztár is hiányzott. Megfigyelhető, hogy milyen sokat számított, hogy az EO rövid időn belül a kormány rendelkezésére tudott állni. Ez a katonai magánvállalatok egyik legnagyobb előnye. A cég egyértelműen megakadályozta, hogy az ország egy elhúzódó háborúba bonyolódjon, aminek beláthatatlan következményei lehettek volna a polgári lakosságra, az infrastruktúrára, vagy a gazdaságra nézve.¹¹⁷ Sajnálatos módon az EO kivonulása után pontosan az történt, amit a szakértők megjósoltak: egy katonai puccs után az indulatok ismét elszabadultak, és a gyakorlatban is megmutatkoztak az elhúzódó háborúk borzalmai, de ekkor ehhez az EO-nak már nem volt köze. Két év múlva, 1999-ben az Executive Outcomes megszűnt létezni. A vállalat soha sem tudta magáról lemosni az apartheid rendszerrel kapcsolatos múltját és az új

¹¹² Az SRC honlapja: <http://www.sri-hq.com> elérhető: 2012. 10. 10

¹¹³ GIBER Mátyás – *A gyémánt szerepe a Sierra-Leone-i polgárháborúban*, in: Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata III. évfolyam 2006/3-4. szám p. 104-105. elérhető: www.kulvilag.hu/2006/0304/giber.pdf (2012.10.20.)

¹¹⁴ GIBER p. 104.

¹¹⁵ i.m. uo.

¹¹⁶ Itt megjegyzem, hogy híradások szerint most újraszerveződnek a Kamajorok, hogy az elkövetkező 2012-es választásokon támogathassák valamelyik pártot. A cikk szerint valószínűsíthetően a több pénz ígérő párt mellett foglalnak majd állást. A cikk elérhető: <http://allafrica.com/stories/201110250697.html> (2012. 10. 24.)

¹¹⁷ Hosszú távon azért nem tudta megakadályozni a konfliktus elhúzódását, mert a cégnek idő előtt el kellett hagynia a térséget a békeszerződés feltételeként.

dél-afrikai kormányzat sem nézte jó szemmel a vállalat tevékenységét. El tudom képzelni, hogy ennek hátterével kapcsolatban is párhuzamot vonhatunk Wallensteinel, aki megerősödésével tehernek és potenciális veszélyforrásnak bizonyult az uralkodó szemében. Elképzelhető, hogy Executive Outcomes hasonló gondolatokat ébresztett a dél-afrikai demokratikus vezetésben. 1998-ban létrejött egy rendelkezés, a „Regulation of Foreign Military Assistance Act”¹¹⁸, amely lényegében ellehetetlenítette az EO működését. Ez a szabályozás megfogalmazta, hogy a katonai magánvállalatok külföldön való alkalmazását a vállalat anyaországának és a tevékenységi terület joghatósága alá tartozó országnak is engedélyeznie kell. Amennyiben ez nem történik meg, a magánvállalat tevékenysége illegálisnak minősül, alkalmazottai zsoldosnak tekintendők, minek következtében nem tekinthetők kombattánsnak, vagyis a hadi jogok és pl. a hadifogoly státusz sem vonatkozik rájuk. Mindezek ellenére az Executive Outcomes megszűnése kapcsán felröppentek olyan elméletek, miszerint bizonyos cégek az EO kapcsolatait használják toborzásra.¹¹⁹ Singer azt írja a Corporate Warriors-ben, hogy az egyik katonai magáncég igazgatója azt nyilatkozta, hogy szerinte, ha a dél-afrikai Pomfret¹²⁰ városában valaki meghirdetné, hogy az EO még mindig működik és 3 000 emberre van szüksége, akkor másnapra Pomfret-ben egy lélek sem lenne.¹²¹

V.2.1.2.3. A háború vége

Bár az EO 1997-ben kivonult az országból és az egészen 2002-ig tartó háborúban nem vett részt, úgy gondolom, hogy érdemes néhány szót ejteni erről az időszakról is.

A béke nem tartott sokáig, ugyanis a RUF szövetkezett a „Fegyveres Erők Forradalmi Tanácsával” [AFRC – Armed Forces Revolutionary Council] és államcsínyt hajtott végre. Ekkor már az ENSZ is felfigyelt az eseményekre és 1997 májusában fegyverembargót rendelt el. Megtiltotta a katonai eszközök valamint az üzemanyag importját, illetve az AFRC tagjainak tilos volt elhagyniuk az országot.¹²² Első körben az ECOMOG-ra bízták a rendelet betartatását. Az ECOMOG ezek után kibővítette

¹¹⁸ Az „Idegen hadseregek alkalmazására vonatkozó korlátozások” Az általam vizsgált zsoldos definíciók közül a 2. is ebből a dokumentumból származik. A dokumentum letölthető: <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70672> (2012. 10. 25.)

¹¹⁹ SINGER i.m. p. 117-118.

¹²⁰ Pomfret a hadsereg katonái és családtagjai számára épített lakótelep. Az EO gyakorta innen toborozta embereit.

¹²¹ SINGER p. 118.

¹²² COOPER, i.m.

létszámát további 10 000 fővel és 9 db Lockheed C-130-as szállító repülőgépet is kaptak támogatásul.¹²³

1997-ben a Sierra Leone-i kormány a már említett Egyesült Királyságban bejegyzett Sandline International segítségéhez fordult.¹²⁴ A Sandline tevékenysége, illetve az, ahogy feladatait ellátta nagyban hasonlított az EO-hoz, ami nem is meglepő, hiszen ez a cég is a Strategic Resources Corporation tulajdonát képezte.¹²⁵ Az általuk frissen kiképzett helyi milícia a Civil Védelmi Erők [Civilian Defense Forces – CDF] és az ECOMOG segítségével felszabadították Freetown-t. Az ENSZ elítélte az Egyesült Királyság tevékenységét, mert megsértették a fegyverembargót, amikor a Sandline fegyvereket szállított az országba. Ez külpolitikai válsághoz vezetett. Végül az ENSZ létrehozta az UNAMSIL-t [United Nations Mission in Sierra Leone] és 1999-ben egy 6000 fős kontingenst telepített az országba.¹²⁶ Ez a létszám később 18000 főre bővült. Az UNAMSIL feladata volt a kormány támogatása és a segélycsomagok célba juttatása. 2000-ben 500 ENSZ békefenntartót ejtettek foglyul és nagy mennyiségű hadianyagot zsákmányoltak a RUF és az AFRC erői. Ekkor már brit beavatkozásra is sor került. A harcok végül 2002-ig elnyúltak,¹²⁷ így bekövetkezett egy elhúzódó konfliktus, ami legkevesebb 50-70 000 polgári áldozattal járt.

A következő táblázatot csak szemléltetésképpen mellékelem. A táblázat összehasonlítja az UNAMSIL és az EO tevékenységét. Hangsúlyozom, hogy ez nem egy ENSZ-szel való összehasonlítás, csupán a két missziót állítom egymással szembe. Nem tudjuk, hogy az EO képes lett-e volna kiharcolni és fenntartani egy hosszan tartó békét. A harctéri sikereik egyértelműek, de ez nem hiszem, hogy elég lett volna a béketeremtéshez. Azonban elképzelhető, hogy a konfliktus hosszú távú megoldása kevesebb áldozat árán is elérhető lett volna, ha az ENSZ és az EO együttműködik. Ezzel kapcsolatban mellékelek egy táblázatot.

¹²³ COOPER, i.m.

¹²⁴ Egyes vélemények szerint az EO ezért egyszerűen áthelyezte székhelyét az Egyesült Királyságba – ahol ezek a korlátozások már nem vonatkoztak rá - és Sandline International néven működött tovább.

¹²⁵ SINGER, p. 113.

¹²⁶ SMILLIE, i.m. p.6.

¹²⁷ SINGER p. 114-115

1. Táblázat: A beavatkozásokról készült mérleg		
A beavatkozást végrehajtotta	Executive Outcomes (1995-97)	UNAMSIL (1999-2002)
Időtartam	a tényleges harcok hetek alatt véget értek	3 évig tartó összecsapások
Költségek/év	20 millió USD (a teljes beavatkozás ideje, 21 hónap alatt 33 millió USD)	1 milliárd USD
Kihelyezett állomány	zászlóalj méretű – 300 fő ³³	18.000 fő
Eredmények	- 15.000 fős RUF erő visszaszorítása; - független választások az országban	- a RUF kétszer elfoglalta a fővárost; - 500 ENSZ katonát elraboltak; - a RUF 900 új fegyvert szerzett; - az ENSZ-csapatok nem tudtak megakadályozni egy katonai puccsot az elnök ellen; - brit csapatoknak kellett beavatkozni
Áldozatok száma	civil áldozatokról nincs hivatalos adat	- több mint 50.000 halálos áldozat; - több mint 1 millió menekült

(4. ábra: Az UNAMSIL és az EO tevékenysége Sierra Leonében¹²⁸
Készítette: Nényei Judit)

Kofi Annan akkori ENSZ főtitkár 1994-ben a ruandai népiirtás első napjaiban felvette a kapcsolatot a céggel. Nényei Judit szavaival élve: „Az EO árajánlata – kétszázezer élet megmentése ezerötyszáz fős állomány kihelyezésével, összesen százmillió dollárért – nem nyert, az ENSZ BT-ben ugyanis nem tudtak megegyezni arról, kik és milyen arányban viseljék a költségeket.”¹²⁹

V.2.2. A katonai tanácsadó vállalatok¹³⁰ (Military Consultant Firm)

Dolgozatomban kutatási területét tekintve mélyebben nem kívánom bemutatni a tanácsadó vállalatokat, de ejtenem kell néhány szót erről a területről is, hogy teljesebb képet adhassak a témáról.

Ebbe a kategóriába azok a vállalatok tartoznak, amelyek elsősorban tanácsadással, kiképzéssel foglalkoznak és stratégiai, műveleti és szervezeti analíziseket végeznek. Nem vesznek részt közvetlenül a konfliktusokban harcoló alakulatok formájában. Jelenlétük képes lehet egy szervezetlen, alacsony harcképességű csoportot egy ütőképes, jól szervezett hadsereggé formálni. Az ügyfelek bizonyos esetekben haderő reformot szeretnének végrehajtani, bizonyos képességeiket fejlesztenék, vagy egészen

¹²⁸ A táblázatot Nényei Judit készítette. „Békefenntartók Zrt.?” in Kül-világ 2009., VI. évfolyam, 4. szám, p. 27. elérhető: www.kul-vilag.hu/2009/04/nenyei.pdf (2012. okt. 23).

¹²⁹ NÉNYEI Judit – *Civilek a harcmezőn* p. 4. elérhető: <http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf> (2012.10.23)

¹³⁰ SINGER p. 95-97

új képességekre kívánnak szert tenni.¹³¹ Ez esetben a kockázatot a cég helyett a kliens viseli. Ilyen cégek pl. a Vinnell vagy az MPRI.

V.2.2.1. Vinnell¹³²¹³³

A Northrop-Grumman¹³⁴ tulajdonában lévő amerikai Vinnell feladatai közé tartozott pl. az új iraki hadsereg kiképzése 2003-ban. A cég korábban már ugyanilyen munkát végzett Szaúd-Arábiában is. A Vinnell elnyert egy egyéves szerződést melynek alapján kilenc, 1000 fős iraki zászlóalj kiképzéséért felelt. A megállapodás magába foglalta, hogy amennyiben jól teljesít, rábízák az új iraki hadsereg mind a 27 zászlóalját. A szerződés értéke 48 millió USD volt. 2003 végére az Ideiglenes Koalíciós Hatóság [CPA] megállapította, hogy a Vinnell munkája nem felelt meg az elvárásoknak, ennek ellenére kifizettek számára 24 millió 370 ezer USD-t, és a cég a munka egy részét kiköszvetítette más amerikai PMC alvállalkozóknak. A kiképzett rendőrtisztek és katonák száma messze elmaradt az elvárttól. A szerződés érvénybe lépése után egy évvel az iraki hadsereg létszáma mindössze 6700 főre rúgott és mindössze ezek fele részesült kiképzésben. A problémák első jelei 2003 decemberében mutatkoztak meg, amikor a Vinnell által elsőként kiképzett zászlóalj fele dezertált, a megmaradt katonák között pedig többen a legalapvetőbb feladatok ellátására sem voltak képesek. A CPA a továbbiakban úgy határozott, hogy inkább a jordániai hadseregre bízta az iraki tisztek kiképzését, de a tiszthelyettesekért továbbra is a magánvállalatok feleltek.

V.2.2.2. MPRI¹³⁵¹³⁶

Az amerikai MPRI [Military Professional Resources Inc.]¹³⁷ céget 1987-ben az amerikai fegyveres erők nyolc nyugállományú, magas rangú katonatisztje alapította. 1999-ben Carl Vuono nyugalmazott négy csillagos tábornok volt a cég vezérigazgatója, aki az első Öböl-háború alatt az amerikai vezérkar főnöke volt. 2000-ben a céget

¹³¹ VARGA, i.m., http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html (2012.10.22.)

¹³² A Vinnell honlapja: <http://www.vinnell.com/> elérhető 2012. 10. 25.

¹³³ David ISENBERG - *A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq*, Research Report 2004.09.04. p. 36 elérhető: <http://www.scribd.com/doc/9572460/46/Vinnell-US> (2012.10.20.)

¹³⁴ A Northrop-Grumman honlapja: <http://www.northropgrumman.com/>

¹³⁵ ISENBERG, David: p 37-38.

¹³⁶ SINGER 119-123.

¹³⁷ Talán „Professzionális katonai források vállalata”-nak lehetne fordítani a cég nevét.

felvásárolta az L-3 Communications,¹³⁸ 2012 júliusában pedig nevet változtatott és Engility¹³⁹-ként működik tovább. Adatbázisában több mint 12 500 magasan kvalifikált nyugállományú katona, köztük több PhD-vel és missziós tapasztalattal rendelkező tiszt, valamint négycsillagos tábornok található. A vállalat Kuvaitban állomásozó amerikai katonákat képzett ki konvojok megszervezésére és biztosítására az utánpótlási vonalakon. (Ezek az útvonalak kritikus területnek számítanak az amerikai hadsereg számára, mert itt éri őket a legtöbb támadás.) Az MPRI ezen kívül személyzettel és technikai eszközökkel támogatta a CPA-t, valamint kiképzési támogatást nyújtott az „Új Iraki Hadsereg Kiképzési Programhoz”. Az Amerikai Hadsereg Kiképzési Parancsnokságának [TRADOC] megbízásából elkészítette a „Field Manual 100-21”-et,¹⁴⁰ ami tulajdonképpen a kontraktorok alkalmazásának kézikönyve. A „Field Manual 100-10-2”¹⁴¹ pedig kifejezetten a katonai támogató magánvállalatok foglalkoztatásának mikéntjeit taglalja. A Délszláv háborúban¹⁴² az amerikai kormány támogatni kívánta a horvát vezetést. Az ENSZ fegyverembargója ellenére sikerült hatékony segítségnyújtást biztosítaniuk a horvátok számára, méghozzá az MPRI megbízásával.¹⁴³ Az MPRI létrehozta a „Demokratikus Átmenet Támogató Programot”¹⁴⁴ ami 15 magas rangú tiszt kiképzési, és stratégiai tanácsadásában nyilvánult meg, így a horvát hadsereg rövid időn belül felvehette a versenyt az addig eredményesebb szerb hadsereggel. A sikerek többek között a háború horvátországi szakaszát lezáró „Vihar” hadműveletben mutatkoztak meg. Nem hivatalos források szerint legalább háromszor annyi szerb katona esett el az ütközetben, mint horvát.¹⁴⁵

V.2.3. Katonai támogató vállalatok¹⁴⁶ (Military Support Firm)

A katonai támogató vállalatok, az ügyfél tevékenysége szempontjából másodlagos, kiegészítő jellegű feladatok elvégzésével foglalkoznak. Ilyenek pl. a

¹³⁸ Az L-3 Communications Incorporated alapvetően hírszerző, felderítő és megfigyelő rendszerek telepítésével foglalkozik és 2000-ben vásárolta fel az MPRI-t. Az L-3 honlapja: <http://www.l-3com.com/>

¹³⁹ Az Engility honlapja: <http://www.engilitycorp.com/>

¹⁴⁰ Az FM 100-21 elérhető www.combatindex.com/store/field_man/Sample/FM_100-21.pdf

¹⁴¹ Az FM 100-10-2, a „Contracting support on the battlefield” elérhető:

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-10-2/index.html> 2012 okt. 25

¹⁴² 1991 és 2001 közötti időszakban lezajló háború, mely Jugoszlávia hat tagköztársaságának függetlenedési törekvései nyomán robbant ki. A horvátországi szakasz 1991 és 1995 között tartott.

¹⁴³ SINGER 125-130.

¹⁴⁴ „Democracy Transition Assistance Program” (DTAP)

¹⁴⁵ „Vihar”, vagyis „Oluja” hadművelet. A hadműveletről bővebben: Dr. Jakus János - „A horvát hadsereg hadműveletei 1995-ben. A Vihar (Oluja) fedőnevű hadművelet előzményei, előkészítése és végrehajtása” elérhető: 193.224.76.4/download/konyvtar/.../05_jakus.pdf okt. 25.

¹⁴⁶ SINGER, i.m. p 97-100.

logisztikai, ellátmányozási, tolmácsolási, szállítmányozási, aknamentesítő, technikai, fegyverrendszer működtető és karbantartói feladatkörök. A hadműveletek szempontjából nézve tevékenységüknek döntő jelentősége lehet, hiszen alapvető szükségletek kielégítésére hivatottak. Ilyen cégek közreműködésével a kliens sokkal nagyobb mértékben tud koncentrálni az elsődleges, fegyveres harcokkal kapcsolatos feladataira. Alkalmazásukra rendszerint hosszú ideig tartó nemzetközi hadműveletekben kerül sor és az ott állomásozó csapatok részére biztosítanak szolgáltatásokat.¹⁴⁷ A fegyveres harcokban, a kiképzésben, hadműveletek tervezésében és kivitelezésében közvetlenül ezek sem vesznek részt, a tanácsadó cégekhez hasonlóan ennek ellenére az alkalmazottak ugyanúgy ki vannak téve a fegyveres támadásoknak. Ilyen vállalat pl. a Kellogg Brown & Root.

V.2.3.1. Kellogg Brown & Root¹⁴⁸¹⁴⁹

Az amerikai Kellogg, Brown & Root [KBR] az egyik legsikeresebb katonai támogató vállalat. A Kellogg kezdetben erőművek, míg a Brown & Root utak építésével foglalkozott, teljesen polgári keretek között. A Brown & Root 1962-ben a Halliburton vállalat tagja lett. 1998-ban társult a céghez a Kellogg. A Halliburtonnal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az a Dick Cheney volt a cég igazgatója 1995 és 2000 között, aki 2001 és 2009 között a Bush kormány tagjaként az Amerikai Egyesült Államok alelnöke volt. A cég 1992-ben szerződött az amerikai hadsereg támogatására a LOGCAP-pel [Logistics Civil Augmentation Program]¹⁵⁰ Szomáliában, melynek keretén belül a katonák ellátását és a csapatok szállítását is ellátta, a helyiek alkalmazásával. A vállalat ehhez csak Szomáliában 2500 embert alkalmazott. Ruandában, Haitin, Kuvaitban és Boszniában¹⁵¹ is az amerikaiak egyik legfőbb támaszának számított a cég, ezért ma már szinte mindenhol jelen van, ahol az amerikai hadsereg állomásozik. Koszovóban a KBR 100%-ban felelt a katonák ételmezéséért, a járművek karbantartásáért, 90%-ban a vízkészletek biztosításáért, és jelentős szerepet töltött be a kellő mennyiségű üzemanyag biztosításában, valamint az eszközök

¹⁴⁷ Congressional Budget Office: *Contractors' Support of U.S. Troop in Iraq*; 2008., p.5. elérhető: <http://www.cbo.gov/publication/41728> (2012.10.25.)

¹⁴⁸ Honlap megtalálható <http://www.kbr.com/>

¹⁴⁹ SINGER, p. 136-148.

¹⁵⁰ „Civil logisztikai bővítési program”

¹⁵¹ Érdeklőségként említeném meg, hogy a Boszniában tevékenykedő amerikaiaknak volt egy bázisa Magyarországon is, Taszáron, amit szintén a KBR működtetett és tartott karban.

szállítmányozásában. „A katonai támogató vállalatok egyik problémája, hogy tevékenységük nagy volumene számos esetben visszaélésre ad alkalmat. Az Amerikai Egyesült Államok kormányzatának számvevői által készített kilenc jelentés mindegyike visszaéléseket talált a KBR 2003. december és 2004. december közötti gazdálkodásában, mégpedig az árbecslés, a számlázási rendszer és az alvállalkozói rendszer területén. A túlszámlázások miatt jelenleg is több bűnügyi vizsgálat folyik a cég ellen.”¹⁵²

V.2.4. Katonai biztonsági vállalatok (Military Security Firm)¹⁵³

A katonai biztonsági vállalatok alkalmazottai fegyveres biztonsági szolgáltatásokat nyújtanak az ügyfeleknek. Gyakorta látják el konvojok kíséretét, objektumok és kiemelt személyek őrzését, védelmét vagy börtönök felügyeletét.¹⁵⁴

Tevékenységükből fakadóan fegyveres összetűzésekbe is keveredhetnek, és hasonló veszélyekkel néznek szembe, mint a katonák. Az ezen a területen dolgozó alkalmazottakra ugyanazok a szakmai előélettel kapcsolatos tulajdonságok jellemzőek, mint a katonai erőt biztosító vállalatok munkatársaira. Úgy gondolom, hogy a két vállalati típus nagyban hasonlít egymásra, csupán a biztonsági magánvállalatok nem foglalkoznak olyan nagy volumenű műveletekkel, mint azt a katonai erőt biztosító vállalatok tették. Képességeiket és felszereltségüket tekintve több vállalat is a katonai erőt biztosító cégek típusába kerülhetne, de tevékenységük a biztonság más területeire terjed ki. A megbízók között állami szereplők, illetve nemzetközi vagy regionális szervezetek is megjelenhetnek, de előfordulhat, hogy a háborús területen dolgozó egyéb, nem katonai jellegű magánvállalatok (pl. bányá vagy kőolaj kitermelő cégek) is igényt tartanak e cégek szolgáltatásaira.¹⁵⁵

¹⁵² VARGA, i.m. p. 58-59.

¹⁵³ KATONA Béla - *Privatizált háborúk: Katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége háborús területeken*, 2011, p.6. (2012. 10. 20.) elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/katona_bela02.pdf (2012.10.23.)

¹⁵⁴ pl. az Abu-Ghraib börtön esetében is alkalmaztak katonai magánvállalkozókat

¹⁵⁵ VARGA, i.m. p. 60.

V.2.4.1. A Blackwater USA

Az amerikai Blackwater¹⁵⁶ az egyik legtöbbet emlegetett katonai biztonsági magánvállalat, a katonai magánvállalatok egyik leghíresebb és egyben leghírhedtebb cége. Kezdetben Blackwater USA néven, majd Blackwater Worldwide-ként, idővel Xe

Services-ként működött, jelenleg pedig az Academi nevet viseli. Alapítása Erik D. Prince és Al Clark nevéhez köthető. Ahogy az EO esetében, úgy a Blackwater alapítói is a különleges erőknél szolgáltak.¹⁵⁷ Al Clark kiképzőként dolgozott az amerikai haditengerészetnél és felfedezte a rendszer hiányosságait, ami elsősorban a megfelelő infrastruktúra hiányát jelentette. Így született meg bennük egy magántulajdonú kiképzőbázis ötlete, ahol részletes, elit kiképzést biztosítanak minden jelentkezőnek.¹⁵⁸ Prince gazdag családból származott, így a megfelelő anyagi háttérrel is biztosítani tudták a Blackwater 1997-es észak-karolinai beindításához. A cég működéséről és megalapításáról Prince a következőket nyilatkozta: „Igyekszünk úgy szolgálni a nemzetvédelmi apparátust, ahogy a FedEx tette azt a postai szolgáltatásokkal.”

A cég egy 3000 hektáros területen kezdte el a profi kiképzőközpont megépítését, amivel létrehozta a világ legnagyobb magántulajdonban lévő katonai létesítményét, a USTC-t,¹⁵⁹ vagyis az „Egyesült Államok Kiképző Központját”. A komplexum speciális szolgáltatások nyújtására volt hivatott. Egy mesterséges tó segítségével a katonák a partra szállást is gyakorolhatták, míg egy modellezett iskolai épületben a rendőrség különleges alakulata, a SWAT¹⁶⁰ az iskolai lövöldözések kezelésére készülhetett fel. Ezek mellett az ügyfelek részt vehettek személyi védelmi, túsumentési tréningeken, lögyakorlatokon, és gyakorolhatták egy hajó elfoglalását és a fedélzeti közelharcot.¹⁶¹ Évi mintegy 40 ezer embert képeznek ki a Moyock székhelyű bázison, 90 százalékukat

¹⁵⁶ <http://blackwaterusa.com/>

¹⁵⁷ Egészen pontosan az amerikai haditengerészet különleges erőinél, a SEAL-nél (Sea, Air and Land Teams) teljesítettek szolgálatot.

¹⁵⁸ Jeremy SCAHILL: Blackwater, Alexandra Kiadó 2010. p. 93. – az író oknyomozó újságíró és a Clark-kal 2006. júliusában készített interjúja anyagát közölte a könyvében

¹⁵⁹ USTC - United States Training Center

¹⁶⁰ Special Weapons and Tactics

¹⁶¹ SCAHILL p 104.

állami megrendelésre. Azóta több tízezer rendőr és katona részesülhetett különleges tréningekben. Csak a Blackwaternek egy átlagos napon 3000 alkalmazottja dolgozik valahol a világban és 500 fizető jelentkező teljesít az akadálypályákon. 2007-ben 21 000 katona szerepelt a cég adatbázisában, és több mint 2300 alkalmazottja teljesített szolgálatot a világ kilenc országában.¹⁶² A cég saját műhellyel rendelkezik, ahol fegyverek szervizelése és fejlesztése folyik. Ezek eredményeképpen született meg a Grizzly¹⁶³ névre keresztelt páncélozott csapatszállító jármű, amely különösen hatékony védelmet nyújt rögtönzött robbanóeszközök¹⁶⁴ ellen. A Sig-Sauer céggel együttműködve a vállalat egy saját P226 „Blackwater Edition” pisztolyt fejlesztett ki.

V.2.4.1.1. A Blackwater tevékenysége

Kezdetben ugyan nehezen indult a cég, de 2000-ben a Cole hadihajó elleni terrortámadás¹⁶⁵ következtében megnőtt az igény a szolgáltatásaikra. 2001. szeptember 11. után már sorra érkeztek a megrendelések a jól képzett testőrök, valamint biztonsági és rendvédelmi szakemberek iránt. Hamarosan az állami szektor is felfedezte a Blackwater munkáját, ez jelentette az igazi áttörést a cég történetében. 2003-ban a II. Öböl háború¹⁶⁶ megindulása volt az a pont, ahol a katonai biztonsági magánvállalatok számára óriási üzleti lehetőségek nyíltak meg. A Blackwaternek az egyik legnagyobb üzleti lehetőséget egy magas rangú amerikai tisztviselő, Paul Bremer védelme jelentette Irakban.¹⁶⁷ Paul Bremer 2003-ban a Bush adminisztráció delegáltjaként, a CPA¹⁶⁸ vezetőjeként tartózkodott a térségben és a legkeresettebb célpontnak számított a terroristák szemében. A Blackwater kidolgozott egy innovatív PSD¹⁶⁹ programot speciálisan Bremer és a többi amerikai tisztviselő személyes védelmére. Ennek kapcsán 2004-ben egy 27,7 millió dolláros szerződést kötöttek az Egyesült Államok kormányával. Bremer testi épségét egészen pontosan 36 „személyvédelmi specialista”,

¹⁶² i.m. p. 62.

¹⁶³ A Jane's leírása a járműről: <http://articles.janes.com/articles/Janes-Military-Vehicles-and-Logistics/United-Defense-LP-Grizzly-Combat-Mobility-Vehicle-CMV-United-States.html>

¹⁶⁴ IED – Improvised Explosive Device

¹⁶⁵ 2000-ben egy szaúdi állampolgárságú férfi öngyilkos bombamerényletet követett el a Jemen partjainál állomásozó amerikai Cole romboló ellen. A támadásban az amerikai haditengerészet 17 tagja életét veszítette, 40 pedig megsebesült.

¹⁶⁶ Az Egyesült Államok elnöke, ifj. George W. Bush a 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadás után meghirdette a „War on Terror”-t, vagyis a terrorizmus elleni háborút, amelynek része volt a 2003-as Irak elleni támadás.

¹⁶⁷ i.m. p. 125-144.

¹⁶⁸ CPA – Coalitional Provision Authority, vagyis Ideiglenes Koalíciós vagy Felügyelő Hatóság – Tulajdonképpen az Irakot megszálló hatalmi vezetést jelentette. Ennek volt a vezetője Paul Bremer. Rendeleteivel igencsak negatív ellenérzéseket váltott ki az iraki közvélemény egy részében.

¹⁶⁹ PSD: Personal Security Detail – Személyes védelmi munkaterv

3 db MD530 típusú helikopter és 2 db. K9 (harci kutyás) csapat látta el.¹⁷⁰ Az átlag kontraktori fizetés ebben az időben napi 300 dollár volt, a Blackwater alkalmazottai ennek a dupláját is megkereshették.¹⁷¹ Egy hónappal a szerződés megkötése után egy új biztonsági részleget jegyeztettek be Blackwater Security Consulting LLC néven. A részleg az amerikai külügyminisztérium „Diplomáciai Biztonsági Hivatala” számára közvetített jól képzett és kellően gyakorlott szakembereket. Ők feleltek többek között Colin Powell külügyminiszter és az Egyesült Királyság miniszterelnöke, Tony Blair biztonságáért is.¹⁷² A cég nem csak tengeren túli területekre szerződtette alkalmazottait, 2005-ben a Katrina hurrikán által okozott New Orleans-i katasztrófa után is a Blackwater emberei segédkeztek a rendfenntartásban, ugyancsak állami megbízásból.¹⁷³

A Blackwater cég több botrányos ügybe keveredett, és az amerikai sajtó kereszttüzébe került. Mondhatni, hogy az ilyen vitatott esetek hatására kerültek be a magáncégek az amerikai köztudatba, kezdettől fogva negatív szereplőként. Több ügyről is csak kétes forrásokból származó - egymásnak, illetve gyakran önmaguknak is ellentmondó - cikkek jelentek meg. Véleményem szerint kifejezetten nehéz ezeket az incidenseket teljes mértékben hitelesen dokumentálni és feldolgozni. Kutatásaim során azt vettem észre, hogy az amerikai konzervatívabb szerzők elnézőbbek a Blackwaterrel szemben és működését egy realista szemszögből vizsgálva pozitív, de legalábbis szükséges dolognak tartják. Ezzel szemben egy vélhetően liberálisabb réteg elítéli a céget és működését illegitimnek tartja. Véleményem szerint egy sokkal tárgyilagosabb megítélésre lenne szükség és figyelembe kellene venni a vitathatatlan tényeket és a vállalatok tevékenységének pozitív és negatív oldalait egyaránt. A probléma ott kezdődik, hogy a legalapvetőbb kérdésekben is ellentmondanak egymásnak a különböző forrásokból származó cikkek, és rendszerint csak egy oldalról vizsgálják az eseményeket. Nem segíti elő a katonai magánvállalatok tárgyilagos megítélhetőségét az a tény sem, hogy a bíróságok is ritkán foglaltak állást a botrányok kapcsán, és több ügy a mai napig megoldatlan maradt, melegágyat biztosítva az összeesküvés-elméleteknek. A következőkben bemutatok néhány problémás esetet a Blackwater iraki és afganisztáni tevékenysége kapcsán.

¹⁷⁰ SCAHILL, Jeremy– Blackwater p. 132

¹⁷¹ Uo.

¹⁷² SCAHILL p 134

¹⁷³ SIZEMORE, Bill; KIMBERLYN, Joanne: *Blackwater: On American Soil*, 2006. 07. 27 elérhető: <http://hamptonroads.com/2006/07/blackwater-american-soil> (2012.10.26)

Nagy vihart kavart, amikor a vállalat egyik alkalmazottja 2006-ban ittas állapotban lelőtte az iraki alelnök egyik testőrét. Az eset után a cég hazaküldte a férfit, majd elbocsátotta, így az iraki hatóságok tehetetlennek bizonyultak az ügy kapcsán. Még mindig nem sikerült kideríteni, hogy jogos önvédelem volt-e a fegyverhasználat, vagy gyilkosság; a férfi azóta is szabadlábon van,¹⁷⁴ sőt pár hónappal az eset után már egy másik biztonsági cégnél vállalt munkát Kuvaitban.¹⁷⁵ A Blackwater kártérítésként 15 000 dollárt fizetett az áldozat családjának. Ennél sokkal nagyobb visszhangot kapott a 2007. szeptember 16-án történt „Niszúr téri incidens”, melynek során a Blackwater munkatársai bagdadi civilekre nyitottak tüzet.¹⁷⁶ A tizenhét halott és számos sebesült között gyerekek és nők is voltak. Az ügynek igen nagy visszhangja volt, de máig sem sikerült kideríteni, hogy mi is történt pontosan, illetve hogy milyen okból nyitottak tüzet a Blackwater alkalmazottai.¹⁷⁷ A szemtanúk állításai egymásnak gyökeresen ellentmondanak és a szakértők is csak kevés bizonyítékot találtak. A Blackwater önvédelemre hivatkozik, az iraki szemtanúk pedig céltalan, ok nélküli vérengzésről beszélnek. Az ügy 2012-ben újra napirendre került az amerikai legfelsőbb bíróságon, de eset kapcsán még mindig nem született végleges bírói ítélet.¹⁷⁸ Felmerült a gyanú, hogy bizonyos részleteket eltussoltak és iraki tisztviselők megvesztegetésére is sor került.¹⁷⁹ A Niszúr téri incidens után a Blackwatert kitiltották Irakból. Illegális fegyverexporttal is megvádolták a céget¹⁸⁰ és 7,5 millió dolláros büntetést szabtak ki rá.¹⁸¹ Ebben az időszakban bevételei 40%-kal csökkentek.¹⁸² A Blackwater azonban többször is nevet változtatott, leányvállalatokat hozott létre és számos egyéb céggel került szoros

¹⁷⁴ VALDES, Manuel, *Prosecutors: No Indictment in 2006 Iraqi Killing*, elérhető:

<http://www.aolnews.com/2010/10/18/prosecutors-no-indictment-in-2006-iraqi-killing/> (2012.10.23.)

¹⁷⁵ Waxman Questions Rice About Blackwater's Christmas Eve Shooter, CBSNews 2009.06.26

<http://www.cbsnews.com/stories/2007/10/05/politics/politico/thecrypt/main3337982.shtml> (2012.10.24)

¹⁷⁶ Egy Niszúr téri mészárlással foglalkozó cikk a sok közül a Washington Post oldaláról: *Gunshots in Nisoor Square*, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/graphic/2007/10/04/GR2007100400430.html> (2012.10.23.)

¹⁷⁷ *Az USA nem tudja felelősségre vonni a gyilkosokat*, elérhető:

http://hvg.hu/vilag/20101021_blackwater_usa (2012.10.23.)

¹⁷⁸ DEVEREAUX, Ryan, Blackwater guards lose bid to appeal charges in Iraqi civilian shooting case, 2012. 06. 05. elérhető: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/05/blackwater-guards-lose-appeal-iraqi-shooting> (2012.10.23.)

¹⁷⁹ A Blackwater egymillió dollárt fizetett az iraki tisztviselők hallgatásáért, elérhető:

http://hvg.hu/vilag/20091111_blackwater_kenopenz_irak (2012.10.23.)

¹⁸⁰ Blackwater-ügy: több tízmilliós bírság tiltott fegyverexport miatt, elérhető:

http://hvg.hu/vilag/20100824_blackwater_ugy_tiltott_fegyverexport (2012.10.23.)

¹⁸¹ Blackwater Successor to Pay Fine to Settle Arms Charges, The New York Times elérhető: http://www.nytimes.com/2012/08/08/us/blackwater-successor-to-pay-fine-to-settle-arms-charges.html?_r=0 (2012.12.24)

¹⁸² CIRALSKY, Adam – „Tycoon, Contractor, Soldier, Spy” Vanity Fair, 2010. január, elérhető:

<http://www.vanityfair.com/politics/features/2010/01/blackwater-201001?currentPage=3> (2012.12.23)

kapcsolatba, így még követhetetlenebbé téve működésüket. Ekkoriban a katonai-biztonsági cégek jellemzően igyekeztek egy béketeremtő, békétámogató arculatot kiépíteni, de lényegi tevékenységük nem változott.¹⁸³ A New York Times 2009-ben arról számolt be, hogy Erik Prince-t és vállalatát titokban még a CIA is megbízta, hogy működjenek közre egy titkos programban, melynek célja magas rangú Al-Kaida vezetők kiiktatása volt – mindezt azonban a Kongresszus tudta nélkül intézték volna.¹⁸⁴¹⁸⁵ Az eset ismét a rossz fényt vetett az akkor már Xe Services néven futó cégre. Híradások szerint a Blackwater egyik leányvállalata, a Paravant alkalmazottai egy Afganisztánban található amerikai fegyverraktárból tulajdonítottak el több száz fegyvert, köztük 500 AK-47 gépkarabélyt, amit eredetileg az afgán rendőrök kiképzésére szántak.¹⁸⁶ Ennek következtében Prince vállalata lecsúszott egy 1 milliárd dollár értékű állami szerződésről, mely az afgán rendőri erők kiképzésére vonatkozott volna.¹⁸⁷ 2009-ben a Paravant két alkalmazottja – a Raytheon Technical Services Company LLC alvállalkozójaként - tüzet nyitott egy polgári járműre Afganisztánban.¹⁸⁸ Két afgán civil meghalt, egy pedig megsérült. Utólag kiderült, hogy a kontraktorokat korábban fegyelmi okokból¹⁸⁹ bocsátották el az amerikai hadseregtől, de ez nem jelentett problémát, amikor a Paravantnál vállaltak munkát. A bíróság 2011-ben végül elítélte őket az afganisztáni lövöldözés kapcsán. Egyikük 37, másikuk 30 hónap letöltendő szabadságvesztést kapott.¹⁹⁰¹⁹¹

¹⁸³ An ENSZ és a PMC-k kapcsolatáról Damian LILLY írt egy nagyszerű tanulmányt „*The Privatization of Peacekeeping – Prospects of Realities*” címmel. A dokumentum elérhető:

<http://unidir.org/pdf/articles/pdf-art135.pdf> (2012.12.24)

Egy másik érdekes: írás Matija KOVAČ – *Legal Issues Arising from the Possible Inclusion of the Private Military Companies in UN Peacekeeping* elérhető:

http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/09_kovacii.pdf (2012.12.24)

¹⁸⁴ MAZETTI, Mark. - C.I.A. Sought Blackwater's Help to Kill Jihadists, The New York Times, 2009.08.19 elérhető: http://www.nytimes.com/2009/08/20/us/20intel.html?_r=0 (2012.12.23)

¹⁸⁵ RISEN, James, MAZETTI, Mark. C.I.A. Said to Use Outsiders to Put Bombs on Drones , The New York Times 2012.08.20
http://www.nytimes.com/2009/08/21/us/21intel.html?_r=1&scp=1&sq=james%20risen%20blackwater&st=cse (2012.12.20.)

¹⁸⁶ ACKERMANN, Spencer - Blackwater Took Hundreds of Guns From U.S. Military, Afghan Police, The Washington Independent, 2010. 02.23. elérhető: <http://washingtonindependent.com/77476/blackwater-the-senate-and-south-park> (2012.12.20)

¹⁸⁷ ACKERMANN, Spencer - Blackwater's Afghan HQ Is Really Called 'Camp Integrity', Wired.com 2012.03.26 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2012/03/academi-camp-integrity/> (2012.12.24)

¹⁸⁸ BOESSENKOOL, Antonie, Senate report slams Blackwater unit, ArmyTimes, 2010.02.23. elérhető: http://www.armytimes.com/news/2010/02/defense_xe_hearing_022310m/ (2012.12.22)

¹⁸⁹ Lopás, bántalmazás, parancsmegtagadás, és alkohollal és drogokkal való visszaélés is szerepelt a kontójukon.

¹⁹⁰ SIZEMORE, Bill, *Ex-Blackwater worker gets 37 months in Afghan's death*, The Virginian-Pilot, 2011. 06.15 elérhető: <http://hamptonroads.com/2011/06/exblackwater-worker-gets-37-months-afghans-death> (2012.12.20)

Ugyan nem találtam konkrét statisztikát vagy elemzést, de az a meglátásom, hogy ha a vállalatok körültekintőbben válogatnák meg az alkalmazottaikat és például nem foglalkoztatnák a súlyos fegyelmi vétségek miatt elbocsátott katonákat, akkor az ilyen és hasonló incidensek előfordulási esélyei nagyban csökkennének. Bob Shepherd, skót származású katonai magánvállalkozó is említette „The Circuit” című könyvében, hogy tapasztalatai szerint előfordul, hogy a kontraktorok kihasználják azt, hogy már nincs fölöttük a hadseregben megszokott szigorú ellenőrzés. Szerinte többen is láthatóan szteroidokat szednek és visszaélnék a fegyverek adta hatalmukkal. Megítélése szerint gyakori, hogy „ok nélkül száguldoznak a város utcáin” és fegyvereiket céltalanul használva az erejüket fitogtatják. Ezeket a meglátásokat különböző internetes cikkek is alátámasztják.¹⁹² Videófelvételek is készültek az incidensekről, ahol a kontraktorok megkülönböztető jelzés és megelőző, figyelmeztető lövés nélkül tüzet nyitnak minden járműre, amihez közel érkezik a konvojuk.¹⁹³ Az ilyen és ehhez hasonló esetek miatt ezek a cégek rendkívül népszerűtlenek Irakban és Afganisztánban. Mivel fegyverzetük, járműveik megjelenésükben hasonlítanak a különböző NATO, de főképp amerikai erők eszközeihez és felszereléséhez, a helyi lakosság gyakran nem tesz különbséget közöttük. A cégek ilyen jellegű felelőtlen tevékenysége erőteljesen aláássa azt a pozitív, segítőkész profilt, amit az Egyesült Államok igyekezett kialakítani magáról a megszállt területeken. Carl Levin amerikai szenátor szerint a lakosság szimpátiájának elnyerése az egyik legfontosabb szempont Afganisztánban és ezt a Blackwaterhez és a Paravanthoz hasonló vállalatok jelentősen megnevezhetik.¹⁹⁴

Erik Prince a botrányok kapcsán egy 2010-es interjúban elmondta, hogy belefáradt a katonai biztonsági szférába, ezért más területen keres lehetőségeket és úgy döntött, hogy eladja az Xe Services-t.¹⁹⁵ Valójában ekkor változott a cég neve

¹⁹¹ SIZEMORE, Bill, *2nd ex-Blackwater worker gets 30 months for manslaughter*, The Virginian-Pilot, 2011. 06.27 elérhető: <http://hamptonroads.com/2011/06/2nd-exblackwater-worker-gets-30-months-manslaughter> (2012.12.20)

¹⁹² ACKERMAN, Spencer - *Ain't No Party Like a Blackwater Party, 'Cause a Blackwater Party Got Coke, 'Roids, and AKs*. Wired.com, Danger Room 2010.09.23. elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2010/09/aint-no-party-like-a-blackwater-party-cause-a-blackwater-party-got-coke-roids-and-aks/> (2012.12.20)

¹⁹³ A PressTV oldalára is felkerült egy videó több kétes esetről. Az egyik részben egy nőt is elütnek és senki sem hív hozzá segítséget. „Blackwater in Iraq runs over woman” elérhető: <http://www.presstv.ir/detail/235043.html> (2012.12.23)

¹⁹⁴ *Key senator plans to lambast Blackwater actions in Afghanistan*, CNN World 2010.02.23 http://articles.cnn.com/2010-02-23/world/blackwater.afghanistan_1_paravant-blackwater-afghan-national-army?_s=PM:WORLD (2012.12.23)

¹⁹⁵ CIRALSKY, Adam, *Tycoon, Contractor, Soldier, Spy*, Vanity Fair, 2010. január, elérhető: <http://www.vanityfair.com/politics/features/2010/01/blackwater-201001> (2012-12-24)

„Academi”-re. Miután a vállalat bevételei az újabb botrányok hatására a felére csökkentek, a 2011-es évet a cég ismét az újjászervezéssel töltötte.¹⁹⁶ Prince vélhetően valóban eladta vállalatát, de az új tulajdonos is közeli kapcsolatban áll a családdal.¹⁹⁷ Vajon ezek után tényleg komoly változások várhatóak a cég működésével kapcsolatban, vagy csak újra a média kereszttüzéből szeretnének kicsit hátrébb húzódni? Annyi bizonyos, hogy a Blackwater/Academi a mai napig aktív és továbbra is kulcsfontosságú funkciókat lát el háborús területeken. Az Academi egyik fő projektje a Camp Integrity lett, amelyet Kabulban, Afganisztánban állított fel.¹⁹⁸ Ez egy 40 552 m²-es előretolt műveleti bázis, vagyis FOB [Forward Operation Base] ami 2009 óta nyújt kulcsfontosságú szolgáltatásokat a térségben tevékenykedő fegyveres erőknek. 2015-ig mintegy 7000 különlegesen képzett katona számára biztosítanak szállást a bázison egy 22 millió dolláros szerződés keretei közt.¹⁹⁹ Az Academi részt vesz a Drog- és Terrorizmus Elleni Technológiai Program Iroda²⁰⁰ által létrehozott különleges együttműködési programban, melynek keretein belül hírszerzési tevékenységek ellátásával, információszolgáltatással és szakértői elemzésekkel segítik az Iroda munkáját – 875 millió dollár értékben. Mindezt egy 3 milliárdos összköltségvetésű globális drogellenes program keretei között teszik, amit a Pentagon szervezett ki több magánvállalat számára.²⁰¹ Mindezt annak fényében teszik, hogy az újonnan megválasztott Obama adminisztráció 2014-ig tervezi kivonni az amerikai csapatokat a térségből.²⁰² Ráadásul Hamid Karzai afgán miniszterelnök évek óta igyekszik kitiltani a katonai magáncégeket az országból.²⁰³ Legutóbb 2013 márciusáig adott haladékot a körülbelül 100 000 Afganisztánban dolgozó kontraktornak, de még a vállalatokat sem sikerült pontosan feltérképezniük, ami nem feltétlenül az afgán vezetés hibája. Az viszont nagyobb problémát jelenthet, hogy nincs konkrét, működőképes elképzelése az afgán vezetőségnek arról, hogy pontosan ki fogja betömni a vállalatok távozása után

¹⁹⁶ ACKERMANN, Spencer – „Blackwater 3.0: Rebranded ‘Academi’ Wants Back in Iraq” Wired.com, 2011.12.12. elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2011/12/blackwater-rebrand-academi/> (2012.12.25)

¹⁹⁷ Uo.

¹⁹⁸ ACKERMANN, Spencer - *Blackwater’s Afghan HQ Is Really Called ‘Camp Integrity’*, Wired.com 2012.03.26 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2012/03/academi-camp-integrity/> (2012.12.24)

¹⁹⁹ „Blackwater becomes new landlord in Afghanistan for US Special Forces” Rt.com, 2012. dec. 6. elérhető: <http://rt.com/usa/news/blackwater-afghanistan-us-academi-374/> (2012.12.25)

²⁰⁰ Counter-Narcoterrorism Technology Program Office (CNTPO)

²⁰¹ Uo.

²⁰² Uo.

²⁰³ KING, Laura - *Afghan president begins disbanding private security firms*, The Los Angeles Times 2010. okt. 4. elérhető: <http://articles.latimes.com/2010/oct/04/world/la-fg-afghan-contractors-20101004> (2012.12.23)

létrejavító óriási biztonsági rést.²⁰⁴

Híradások szerint Erik Prince az Egyesült Államok mellett már más államoknak is nyújt szolgáltatásokat.²⁰⁵ Egészen pontosan az Egyesült Arab Emirátusok koronahercege bízta meg 2011-ben a Reflex Services (R2) nevezetű céget egy 800 fős, veteránokból álló titkos zászlóalj felállításával.²⁰⁶ Ezt a vállalatot is Erik Prince-hez köthették, annak ellenére, hogy neve egyértelműen nem szerepel semmilyen dokumentumban és az R2 nem a Blackwater leányvállalata, és nem is jogutódja. Prince valóban dolgozott Abu-Dhabi koronahercegének, de csupán szakértőnek kérték fel, hogy felügyelje a munkálatokat és segítkezzen a toborzásban.²⁰⁷ A Reflex Services egy vegyes, főként kolumbiaiakból álló csoportot hozott létre, melynek feladatai között szerepelt például a terrorelhárítás, tömegoszlatás, vagy az olajvezetékek őrzés-védelme.²⁰⁸ Ezzel az üggyel kapcsolatban is azt vettem észre, hogy a cikkek szerzői nem megbízható forrásokból dolgoztak, mert naponta kerültek elő újabb információk, melyek egész más fényben világították meg a tényeket.

Nem célom a Blackwater védelmére kelni és nem is foglalnék állást a kérdésben, csupán néhány adatot közlök érdekességként.²⁰⁹

- 2005 és 2007 között a cég hozzávetőlegesen 16 000 alkalommal hajtott végre valamilyen speciális feladatot (pl. látta el konvojok kíséretét).
- Ugyanebben az időszakban, Irakban összesen 26 Blackwater alkalmazott halt meg, 2006-ban a cég 3 helikoptere is lezuhant. (Az összes térségben

²⁰⁴ HAROONI, Mirvais: *Afghanistan's Karzai extends private security closure*, Reuters, 2011. dec. 11. elérhető: <http://www.reuters.com/article/2011/12/11/us-afghanistan-karzai-security-idUSTRE7BA0KV20111211> (2012.12.26)

²⁰⁵ HAGER, Emily B. - *United Arab Emirates Confirms Hiring Blackwater Founder's Firm*, The New York Times 2011 máj. 15 <http://www.nytimes.com/2011/05/16/world/middleeast/16prince.html> (2012.10.24.)

²⁰⁶ MAZETTI, Mark, HAGER, Emily - *Secret Desert Force Set Up by Blackwater's Founder*, The New York Times 2011.08.14 elérhető: http://www.nytimes.com/2011/05/15/world/middleeast/15prince.html?pagewanted=1&_r=1&seid=auto&smid=tw-nytimes (2012.12.24)

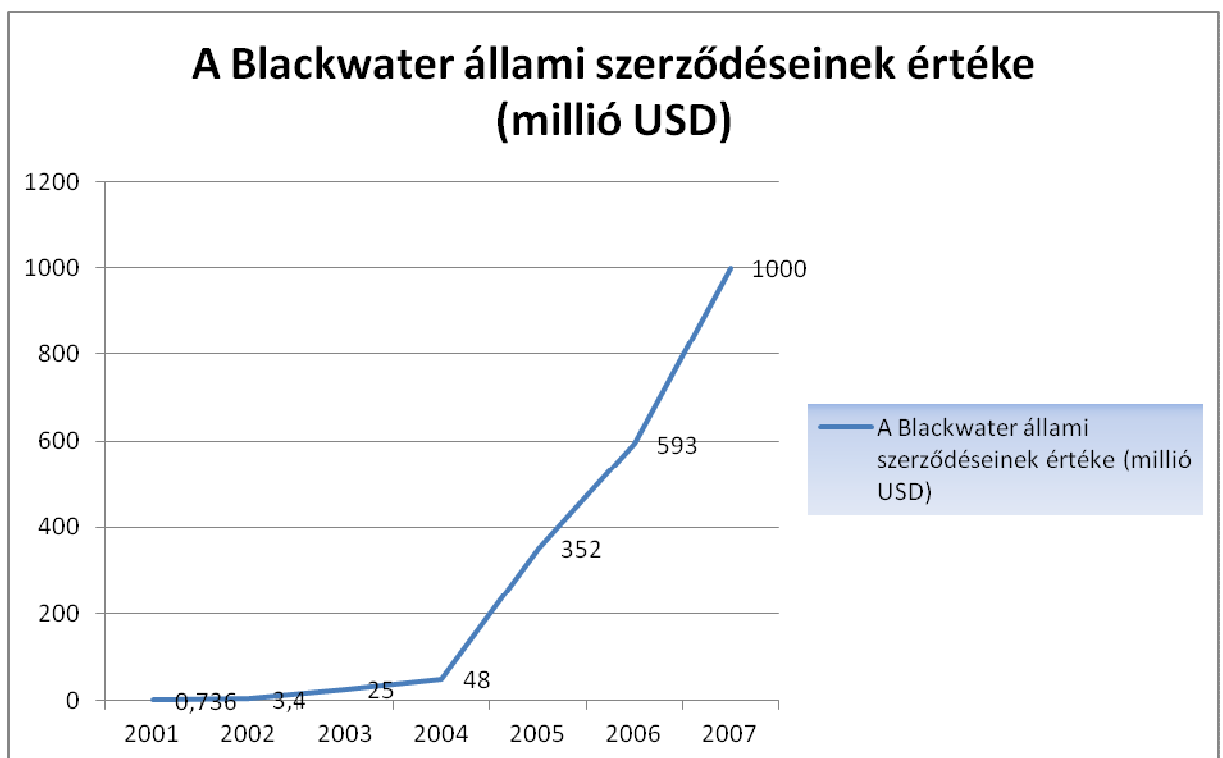
²⁰⁷ Uo. – a cikk szerzője utólag saját magát javította ki, tisztázva Prince tevékenységét és szerepvállalását az ügyben.

²⁰⁸ SCAHILL, Jeremy: *Erik Prince, You're No Indiana Jones*, The Nation, 2011.05.6. elérhető: <http://www.thenation.com/blog/160697/erik-prince-youre-no-indiana-jones> (2012.12.25)

²⁰⁹ Az Blackwaterrel kapcsolatos adatok forrása: FALCONER, Bruce: *Blackwater by numbers: A Statistical Index*, 2007, Motherjones elérhető: <http://www.motherjones.com/mojo/2007/10/blackwater-numbers-statistical-index> (2012.10.23.)

tevékenykedő kontraktor közül mintegy 1300-an haltak meg, és 13 ezren sebesültek meg)²¹⁰

- Ügyfél eddig soha sem vesztette életét a Blackwater megbízatása alatt.
- Egy kontraktor átlagos napi bére 500 USD körüli. Egy családost, Irakban vagy Afganisztánban aktív szolgálatot teljesítő amerikai katona fizetése különböző támogatásokkal együtt átlagosan napi 200 USD.
- Erik Prince éves fizetése saját bevallása alapján „több mint 1 millió USD”. Egy négy csillagos amerikai tábornok kb. 180 000 USD-t keres évente.

(5. ábra: Készítette: Kovács Gergely a MotherJones adatai alapján)

V.2.4.1.2. A jogi elszámoltathatóság kérdése

A fenti problémák után úgy gondolom, hogy feltétlenül szükséges megvizsgálni a katonai magánvállalatok tevékenységével kapcsolatos jogi szabályozásokat és következményeiket.

Az egyik legnagyobb felháborodást kiváltó „szabályozás” Paul Bremer nevéhez köthető. A CPA vezetője egy év után kivonult Irakból, de előtte még megfogalmazta és

²¹⁰ KATONA Béla. i.m. p. 19.

életbe léptette 17. számú rendeletét.²¹¹ Ez a rendelet mentesítette az iraki törvények alól a biztonsági és katonai magáncégeket és alkalmazottaikat. Ez több problémát is kielezett. Továbbá gondot okoznak azok a tények, hogy hiába dolgoznak az alkalmazottak amerikai magáncégeknek, ha nem az Egyesült Államok állampolgárai, mint az R2-vel szerződő kolumbiai kontraktorok, akkor rájuk az amerikai törvények sem vonatkoznak.

Az egyik legfőbb probléma, hogy a szerződések egyszerű polgárjogi szerződések, a kontraktorok tevékenysége azonban inkább katonai jellegű. A katonákra szigorú hadi jog vonatkozik és a katonai rendészet látja el annak betartatását. A kontraktorok pedig gyakran megkérdőjelezhető módon használják a fegyverüket és ennek semmilyen jogi következménye sincs így tulajdonképpen nem vonhatók felelősségre tetteikért.²¹² Így felmerül a kérdés, hogy milyen joghatóság alá kell, hogy tartozzanak a vállalatok munkatársai? A megbízó állam a felelős, vagy az adott ország, ahol a magánvállalkozó tevékenykedik? Vagy a kontraktor anyaországa jogosult, hogy előállítsa a bűnösöket? 2008-ban született meg egy kísérlet ennek szabályozására egy nemzetközi szerződés formájában, ami a Montreux-i dokumentum²¹³ nevet viseli. A dokumentum Svájc és a Nemzetközi Vöröskereszt kidolgozásában született meg, és megállapították, hogy a megbízó államnak kell felelősségre vonni az általa alkalmazott cég munkatársai tetteiért. Ezt a kezdeményezést eddig csupán 17 ország írta alá. Mivel ez egy nemzetközi szerződés, így rendkívül nehéz a gyakorlatban is betartatni, hiszen ki, vagy mi lenne az ellenőrző hatalom, aki felelősségre vonja az államokat, ha azok elmulasztanák megfelelően kezelni problémás magánvállalkozóikat? Véleményem szerint ez egy pozitív iránymutatás, de kötelező erővel aligha bír.

VI. Összefoglalás

A Blackwater és az Executive Outcomes merőben újat teremtett a biztonsági szférában. A dolgozatom elején leírt főbb okok - a kül- és belpolitikai, valamint globális változások - melyek a vállalatok kialakulásában a leginkább közrejátszottak mind az

²¹¹ Coalition Provisional Authority Order No. 17. A dokumentum elérhető: http://www.iraqcoalition.org/regulations/20040627_CPAORD_17_Status_of_Coalition_Rev_with_Anex_A.pdf (2012.10.24.)

²¹² KARÁCSONY, i.m. p 53.

²¹³ A Montreux-i dokumentum: „Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for states related to operations of private military and security companies during armed conflict”, Montreux, 2008. 09. 17.
elérhető: www.unwg.rapn.ru/en/legislation/Swiss_Initiative.pdf (2012.10.23.)

EO, mind a Blackwater esetében meghatározónak bizonyultak. Erik Prince, a Blackwater, és Eeben Barlow, az Executive Outcomes alapítója között is számos hasonlóságot fedezhetünk fel. Ahogy Barlow kapcsán korábban már említettem, úgy Prince-ről is elmondható, hogy remekül köti össze a hadseregben elsajátított tudását és tapasztalatait az üzleti élettel. Mindkettejük cége professzionális és innovatív módon nyújtott kulcsfontosságú szolgáltatásokat a megrendelőik részére, melyek akár háborúk kimenetelére is befolyásoló tényezőként hathattak. Mindkettejük sikerénél fontos szerepet játszott az, hogy képesek voltak kihasználni egy újonnan kialakuló piaci rést és sikerült a közvetlen környezetükben, hasonló előélettel rendelkező támogatókat találniuk. Mindezek mellett szert tettek magas szintű politikai kapcsolatokra is, amelyek nagyban elősegítették üzleti lehetőségeiket. Mégis mindkét vállalat tevékenysége nyomán is különböző – a katonai magáncégekre vonatkozó - szabályozások születtek, amelyek következtében a vállalatok megszűntek, vagy átalakultak.

A következő adatok a biztonsági magánszektorban végbemenő változások illetve a befektetések értékének megvilágítására szolgálnak.

A katonai szolgáltatások térhódítását az adott műveletben résztvevő civil – katona arányszám változása mutatja meg legjobban. 1991-ben, a „Sivatagi vihar” hadművelet során (*Operation Desert Storm*), az akcióban résztvevő minden egyes polgári alkalmazottra 100 katona jutott. Ez az arányszám a 2003-as „Iraki szabadság” hadművelet (*Operation Iraqi Freedom*) idejére 1:10-re csökkent, azaz nagyjából egy évtized alatt megtízszereződött az amerikai hadsereget segítő, hadszíntéren tevékenykedő katonai magánvállalkozók számaránya.²¹⁴ Szakértők szerint a katonai magánvállalatok piaca 1990-ben kb. 55,6 milliárd dollár bevételt könyvelhetett el, 2010-re ez a szám elérhette a 202 milliárd dollárt.²¹⁵

„Katonai magánvállalatokra az USA mintegy 60 milliárd dollárt ad ki, többet, mint bármely más NATO-tagállam teljes védelmi költségvetése. A rendőrségi és biztonsági feladatok ellátását végző magántársaságokra fordított kiadások pedig 75 százalékkal magasabbak, mint az állami rendőrségre fordított kiadások.”²¹⁶

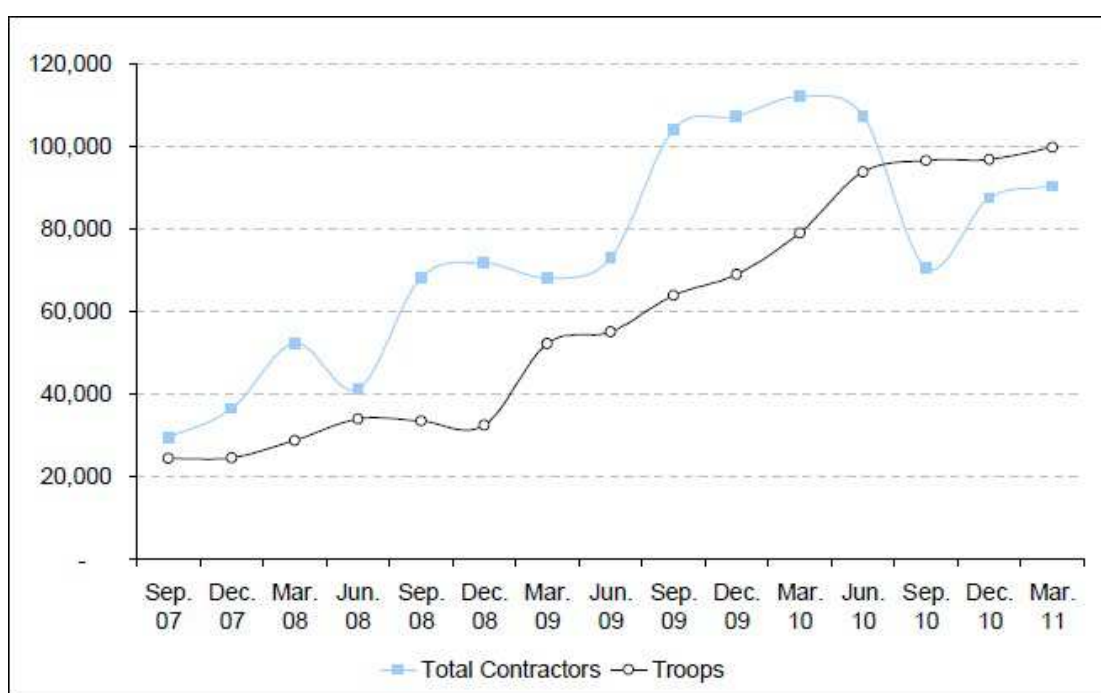
²¹⁴ Peter W. SINGER: *Warriors for Hire in Iraq*. Salon.com 2004. április 15. elérhető: <http://www.brookings.edu/research/articles/2004/04/15defenseindustry-singer> (2012.10.12.)

²¹⁵ SCHREIER & CAPARINI: *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies* p.6

²¹⁶ Heinz GARTNER, i.m. p. 110.

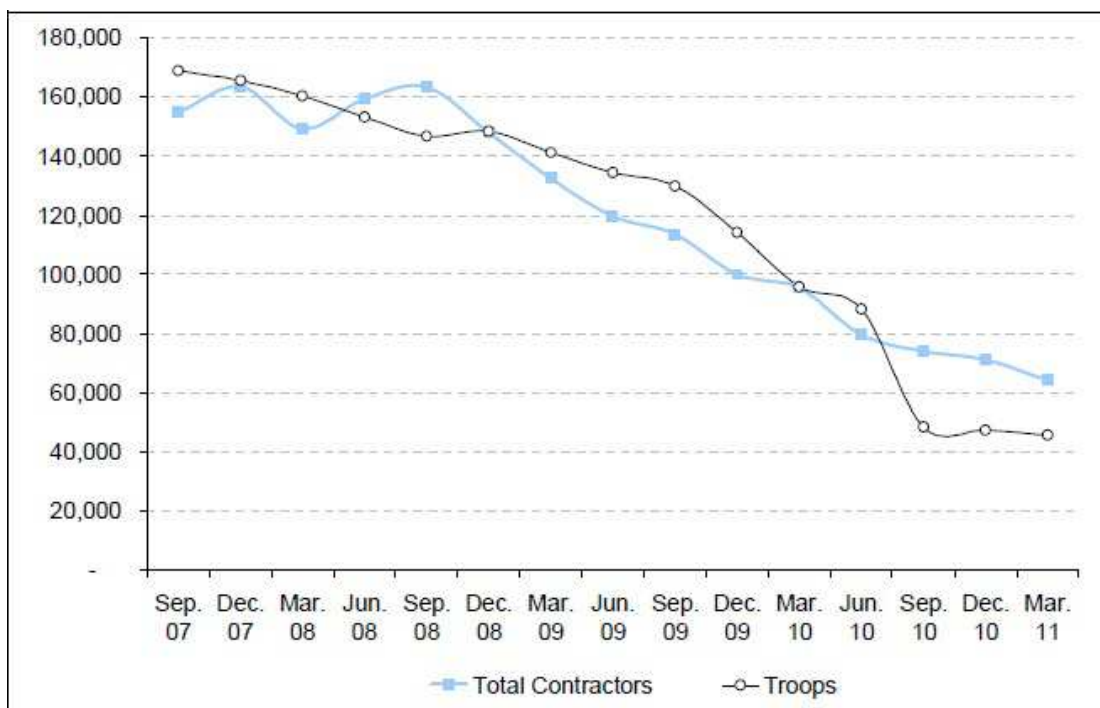
Összehasonlítás: Kontraktorok és katonák száma 2011 márciusában ²¹⁷			
A táblázatot készítette: Kovács Gergely			
	Kontraktorok száma	Katonák száma	Arány
Afganisztán	90,339	99,800	0,91:1
Irak	64,253	45,660	1,41:1

(6. ábra: Összehasonlítás – Az Irakban és Afganisztánban tevékenykedő kontraktorok és amerikai katonák számaránya – látható, hogy az arány elérte, majd meghaladta az 1:1 értéket. Az adatok forrása: Schwartz, Swain, 2011.)

(7. ábra: Kontraktorok és amerikai katonák száma Afganisztánban 2007 szeptembere és 2011 márciusa között. A kék vonal a kontraktorok számát, a fekete vonal a katonák számát jelöli. Forrás: Schwarz, Swain, 2011.)

²¹⁷ Az adatok innen származnak: Moshe SCHWARTZ, Joyprada SWAIN: *Department of Defense Contractors in Afghanistan and Iraq: Background and Analysis*, Congressional Research Service, 2011. 05.13 p. 6.

(8. ábra Kontraktorok és amerikai katonák száma Irakban 2007 szeptembere és 2011 márciusa között. A kék vonal a kontraktorok számát, a fekete vonal a katonák számát jelöli. Forrás: Schwarz, Swain, 2011.)

Még 2008-ban az Egyesült Államok elnökválasztásakor Hillary Clinton szenátorasszony azzal kampányolt, hogy ki fogja tiltani a Blackwaterhez hasonló katonai magánvállalatokat Irakból és Afganisztánból.²¹⁸ 2012-ben az „Arab tavasz”²¹⁹ során kialakuló Líbiai polgárháborúban támadás érte a líbiai-amerikai nagykövetséget Bengháziban, minek következtében négy alkalmazott – köztük az amerikai nagykövet - életét vesztette. Ezek után a már külügyminiszteri tisztséget betöltő Hillary Clinton javasolta mintegy 1,3 milliárd USD átcsoportosítását az iraki újjáépítési programtól a nagykövetségek védelmének megszervezésére. Ennek kereten belül 150 katonai-biztonsági magánvállalkozót alkalmazna, akik a diplomaták testi épségét őriznék.²²⁰

²¹⁸SHACHTMAN, Noah: *Clinton, Obama Tussle Over Blackwater (Updated)*, Wired.com 2008.febr.29 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2008/02/just-as-blackwa/> (2012.12.26)

²¹⁹„Arab tavasz” néven emlegetik a 2011 tavaszán kiinduló tüntetéssorozatokat, melyek az arab országokban játszódtak le. A kormányellenes tüntetésekből többnyire forradalommal eszkalálódott a konfliktus és számos országban hatalomátvételre került sor. Az „Arab tavasz” néhány súlyosabban érintett országa: Tunézia, Egyiptom, Jemen, Szíria, Líbia. (Az áldozatok száma országonként minimum 300 fő, de összesen elérheti a mintegy 65-68 ezret.)

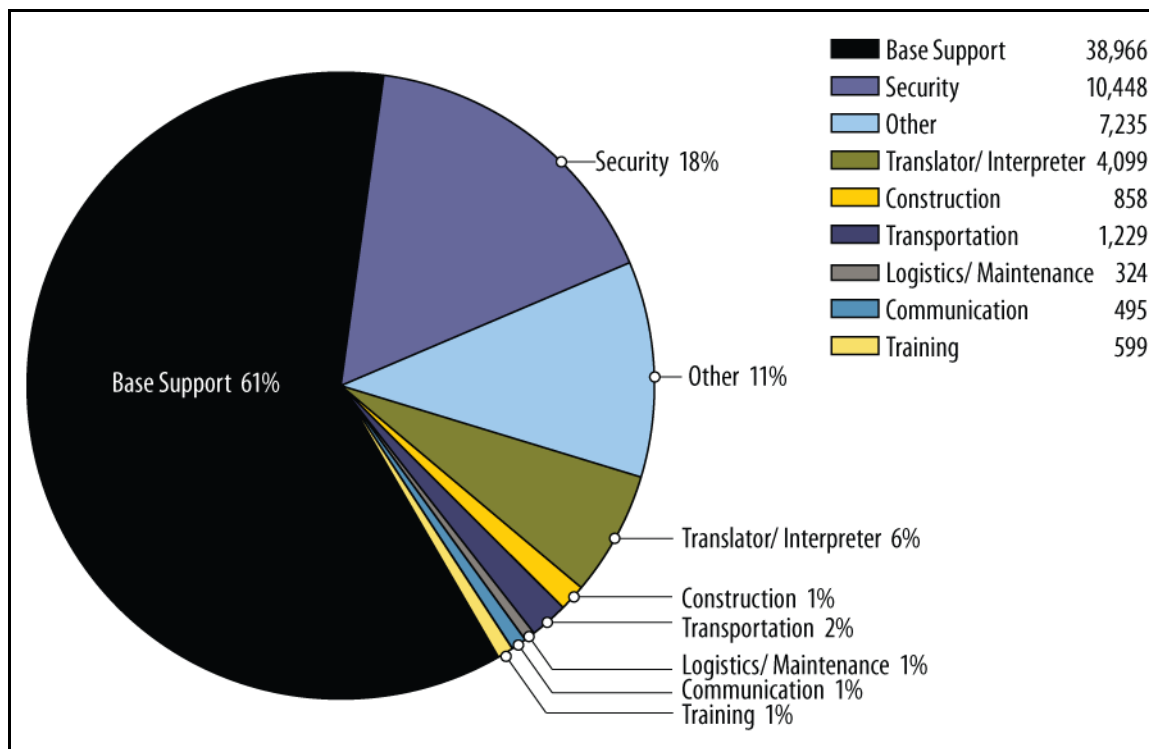
²²⁰ACKERMAN, Spencer: *Blackwater Wins the Battle of Benghazi* Wired.com, 2012.12.20. elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2012/12/benghazi-contractors/> (2012.12.26)

VII. Konklúziók:

Ebben a fejezetben a kutatásom során a témával kapcsolatosan megfogalmazott gondolataimat írom le. Megemlítek néhány általam fontosnak vélt aktualitást is, valamint megvilágítom a vállalatok tevékenységének pozitív és negatív oldalait. Emellett kifejtem véleményemet a témáról, illetve megosztom gondolataimat a PMC-k jövőjével kapcsolatban.

A hatékonyság, a szaktudás és a felkészültség rendkívül fontos szerepet játszik ezeknek a vállalatoknak a működésében. Ezt leginkább a piac versenyjellege okozza, ami csak a legjobbakat tartja a felszínen, ezért a vállalatok tevékenysége és kínálata kiszélesedett, és szolgáltatásaik jellege egyre professzionálisabbá vált. Olyannyira, hogy bizonyos esetekben meg is előzheti egyes államok hadi képességeit. Egyértelműen a katonai magánvállalatok mellett áll a gyors reagálóképesség és bevethetőség, amit az EO esetében is láthattunk. Fontos tényező a szakmai tapasztalat, amivel a válogatott veteránok rendelkeznek. A Blackwater szinte a mai napig abszolút hiánypótló szolgáltatásokat nyújt, hiszen voltaképpen nincsenek anyagi korlátaik, ezért bármilyen különleges katonai és szakmai igények kielégítésére képesek. Földön, vízen és levegőben is képesek a lehető legkülönbözőbb kiképzéseket nyújtani. Saját rendszereket dolgoztak ki az adott terület legjobb specialistáit alkalmazva. Az EO esetében a költséghatékonyság is felmerült, mint pozitívum, azonban ez nem minden cég esetében mondható el. Már említettem, hogy az alkalmazott személyek javarészt volt katonákból kerülnek ki. Ez magában hordozza azt a tényt, hogy a kiképzésük állami pénzekből történt. Egy átlagos amerikai Navy SEAL minimális kiképzését általában 1 millió dollár értékűre becsülik. Ezek után, ha tudását egy magáncégnél alkalmazza, ahol még a katonai átlagfizetése többszörösét is megkapja, akkor állami szempontból már nem tűnik olyan jó megoldásnak ez a rendszer. A legtöbb esetben a katona ugyanúgy az állami érdekeket képviseli magánvállalkozóként is, csak mindezt sokkal magasabb fizetésért. Valóban megéri a PMC-k alkalmazása az olyan államoknak, akik egyébként megfelelő katonai erővel bírnak? A fent közölt adatok, amelyek a katonai magánvállalatok térnyerésére és a biztonsági szolgáltatások piacának növekedésére vonatkoznak, arra utalnak, hogy igen. Ugyanis a logisztikai feladatok ellátása, a bázisépítés és egyéb katonai szempontokból másodlagos funkciók - amelyek az alábbi diagramon is láthatóak (összesen körülbelül 80%-os arányban) - egyértelműen

költséghatékonyak bizonyultak.²²¹ Így mondhatni „beleférnek a keretbe” azok a különleges szolgáltatások, amiket pl. a Blackwater képes nyújtani. Itt azt is meg kell jegyezni, hogy azok a vállalatok, amelyek leginkább érintettek a már említett botrányokban és problémákban, illetve amelyeknek az ügyével a legtöbbet foglalkoznak, csupán tört részét jelentik a katonai magánvállalatok széles palettájának (18%).

(9. ábra Kontraktorok száma és megoszlása tevékenységük típusai szerint Irakban 2011-ben, Forrás: Schwartz, Swain, 2011.)²²²

A fenti diagramon jól látszik, hogy összesen 64 253 kontraktor szolgált 2011-ben Irakban, ebből 10 448 személy dolgozott a katonai biztonsági szférában és látott el fegyveres tevékenységet. Az összes többi alkalmazott javarészt logisztikai, építkezési, karbantartó vagy éppen tolmács feladatkörökben tevékenykedett, tehát vélhetően a katonai támogató vállalatoknak dolgozik.

A vállalatok tevékenységének negatív oldalára is több példát hoztam fel. Ezek alapján a legfőbb probléma a szabályozatlanság – ami ellen ugyan születtek rendeletek,

²²¹ HALPIN, Allison - *US Government Outsourcing, the Private Military Industry, and Operation Iraqi Freedom: A Case Study in Conflict Contracting* 2011. nov.28
http://kuscholarworks.ku.edu/dspace/bitstream/1808/9811/1/Halpin_ku_0099M_11891_DATA_1.pdf
 (2012.12.25)

²²² Moshe SCHWARTZ, Joyprada SWAIN: *Department of Defense Contractors in Afghanistan and Iraq: Background and Analysis* Congressional Research Service 16, 2011. máj. 13. p. 16

de lényegében nem változtattak a magáncégek működésén. Az egyszerűség kedvéért két fő problémátípust határozok meg. Az egyik a cégek „külső”, a másik a „belső” működésével kapcsolatos.

Az első típusba sorolom azokat a problémákat, amelyek elsősorban a PMC-k környezetére vannak hatással és leggyakrabban a cégek megkérdőjelezhető tevékenységéből és a kontraktorok gondatlanságából erednek. Dolgozatomban során főként ezzel a problémátípussal foglalkoztam. Idetartoznak a Niszúr téri incidenshez hasonló esetek, vagy a Paravant ügyei is, amikor kontraktorok okozták civilek halálát, vagy súlyos szabály- és törvénytöréseket követtek el. De idesorolható az EO által kiképzett, de később fosztogatásokba is keveredő Kamajor milícia példája. Hasonló esetekre volt példa a már említett Vinnell által gyengén kiképzett, majd nagy részben dezertált Új Iraki hadsereg kapcsán is. De idetartoznak a KBR és a Halliburton korrupciós botrányai is. Továbbá megemlíthetők a Kono övezetbeli gyémántbányákkal és az EO kifizetési hiányosságaival kapcsolatos összefüggések, melyek a hatalommal való visszaélés lehetőségére utaltak.

Az általam második csoportba sorolt eseményekről kevesebb szó esett. Ez a vállalatok „belső” működésére vonatkozik, az olyan esetekre, amikor maguk a kontraktorok a tragédiák elsőszámú elszennvedői és a cég részéről állapítható meg gondatlanság. Például amikor a vállalat vezetői valamilyen okból kifolyólag nem biztosítanak megfelelő felszerelést vagy járműveket a terepre kiküldött állomány számára és ennek következtében azok feleslegesen kerülnek kiszolgáltatott és életveszélyes szituációba. Nem csak a fegyverek, a védőfelszerelés vagy a páncélozott - vagy egyszerűen megfelelően üzemképes - járművek hiánya okozhat komoly problémákat, hanem a megfelelő információk és műveleti tervek pontatlansága is. A Blackwatert is érték hasonló vádak a 2004-es falludzsai incidens kapcsán.²²³ Két élelmiszer szállító konvoj kíséretét adó Blackwater terepjárót támadás ért a városban, amely következtében négy alkalmazott meghalt és a meggyalázott holttesteiket fellógatták a közeli hídra, amelyet több videofelvételen is megörökítettek. Óriási fölháborodást váltott ki az eset és ez vezetett a néhány nappal későbbi első falludzsai

²²³ SIMONS, Suzanne, *CNN Excerpt: Inside the Fallujah massacre*, 2009. 06.23 elérhető: http://articles.cnn.com/2009-06-23/world/simons.falluja_1_falluja-convoy-erik-prince?_s=PM:WORLD (2012.12.14)

ütközethez, amely célja a város elfoglalása volt.²²⁴ A Blackwater alkalmazottak hozzátartozói beperelték a céget, mert úgy látták, hogy annak gondatlansága miatt halt meg a négy kontraktor. A cég több munkatársa is azt állította, hogy a Blackwater tisztában volt az út kockázatosságával, ennek ellenére nem biztosított megfelelő felszerelést alkalmazottai számára - vélhetően anyagi okokból.²²⁵ Többek szerint még térképet sem biztosítottak a kontraktoroknak, és páncélozott jármű nélkül is felelőtlenség volt őket útnak indítani. Az ügyet 2012 januárjában zárták le, különösebb eredmény nélkül.²²⁶

Shepherd azt is megemlíti könyvében, hogy a brit CSC vállalatok²²⁷ kapcsán több alkalommal is találkozott olyan kontraktorokkal, akik nem rendelkeztek megfelelő szakmai háttérrel. Állítása szerint bizonyos meg nem nevezett brit cégeknek elég volt annyi információ a „toborzásnál”, hogy a jelentkező katonai múlttal rendelkezik. Azt már nem tartották fontos tényezőnek, hogy az illető az SAS-nél²²⁸ vagy a Királyi Logisztikai Hadtestnél szolgált-e korábban. A probléma ott jelentkezik, amikor a kontraktort olyan feladattal bízzák meg, amihez egyáltalán nem ért, vagy nincs megfelelő szakmai tapasztalat a birtokában. A szerződés magas értéke miatt gyakran nem veszik figyelembe, hogy az adott munka elvégzésére különlegesen képzett emberekre lenne szükség. Az alkalmazott is kevésbé felelősségteljes, vagy bízik a cégben és a végén olyan helyzetben találja magát, ahol nem tud érdemben reagálni az eseményekre és ez végzetes következményekkel járhat. Az ilyen cégek mindezek mellett hajlamosak a felszerelés minőségén vagy mennyiségén is pénzt megtakarítani. Véleményem szerint ez egy abszolút kiküszöbölhető probléma lehetne. A vállalatoknak komolyan kellene venniük alkalmazottaik biztonságát. Alapos teszteket kéne csináltatniuk a munkára jelentkezőkkel és csak a megfelelő személyeket alkalmazni és az adott feladathoz megfelelő felszerelést kéne biztosítaniuk számukra. Ez nyilván kevésbé jövedelmező, de sokkal tisztább eljárás lenne. Ehhez azonban az kell, hogy egy ellenőrző szerv, vagy egy érdekképviselői társaság fellépjen ez ügyben. Fontos, hogy

²²⁴ Kevin FLOWER, Melissa GRAY, Sue KROLL, Vivian PAULSEN, Auday SADIK - *U.S. Army: 'We will respond' to contractor killings*, CNN 2004.04.01. elérhető:

<http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/04/01/iraq.main/index.html?iref=allsearch> (2012.12.14)

²²⁵ Scahill. p. 114-124

²²⁶ DALESIO, Emery. *Blackwater suit ends 7 years after Fallujah deaths*, 2012. 01.06. elérhető:

http://www.boston.com/news/nation/articles/2012/01/06/blackwater_suit_ends_7_years_after_fallujah_deaths/ (2012.12.14)

²²⁷ CSC – Commercial Security Company. Az olyan vállalatokat hívta így, akik TV-stábok munkáját és az alkalmazottak testi épségét biztosították

²²⁸ Special Air Service – a világhírű brit különleges erők, a Special Air Service rövidítése

amennyiben a kontraktorok ilyen jellegű problémákkal találkoznak, akkor tudjanak kihez fordulni segítségért. Ezt a szerepet csak az állam töltheti be. Többek között az ilyen problémák kiküszöbölésére is született meg az Egyesült Királyságban a BAPSC,²²⁹ vagyis a „Brit Katonai Biztonsági Magánvállalatok Egyesülete”, mely igyekszik az állammal együttműködésben dolgozni és az önszabályozásokat betartatni, de véleményem szerint ez egyelőre nem nyújt megfelelő megoldást.

VII.1. Az állami kontroll és a vállalatok önszabályozása

Összességében nem csak a Montreux-i dokumentumhoz, vagy a dél-afrikai „Regulation of Foreign Military Assistance Act”-hez hasonló nemzetközi egyezményekre, szabályozásokra vagy a BAPSC-hez hasonló együttműködési programokra lenne szükség, hanem a vállalatok munkatársainak érdekképviselését is meg kéne teremteni. Úgy gondolom, hogy míg a PMC-k külső tevékenységét is gyakorlatilag csak megbízó államaik tudják szabályozni, addig a belső szervezeti működési rendszerüket sem fogják tudni máshogy megoldani, ezért az államnak figyelemmel kéne követni a magánvállalatok „belső” működését is. A probléma főként abból fakad, hogy sem az államoknak, sem a vállalatoknak nem feltétlenül érdekük az eddig meglévő korlátozások betartása, illetve újabbak alkotása. Amíg az államok maguktól nem képesek, vagy nem hajlandók megfelelően elszámoltatni a kontraktorokat, addig ebben a problémában aligha születik működőképes megoldás. Egyelőre a magánvállalatok egy teljesen anarchikus rendszerben működnek, ami nem a rendszer kaotikus mivoltára, hanem a hierarchia nélküli állapotára utal. Nincs egy olyan nemzetközi ellenőrző szerv, amely képes lenne felelősségre vonni az államokat, amennyiben azok elmulasztanák szabályozni vállalataikat.

Úgy gondolom, hogy a szakszervezetiség és az érdekképviselések kialakítása részleges megoldást jelenthetne, de a parancselvűségre épülő haderőkből kikerülő kontraktorok között ez a megvalósítás lényegesen nehezebben elképzelhető, mint a polgári szférában és csak nagyon széleskörű összefogás eredményeképpen valósulhatna meg. Ehhez kicsit hasonló a 2001-ben, az ISOA²³⁰ kezdeményezésére létrejött „Code of

²²⁹ BAPSC – British Association of Private Security Companies, <http://www.bapsc.org.uk/>

²³⁰ ISOA: International Stability Operations Association egy nemzetközi együttműködési szerveződés, mely céljával tűzte ki az katonai magánszektor hatékony szabályozását. az ISOA honlapja: <http://www.stability-operations.org/index.php>

Conduct”²³¹ nevezetű dokumentum, mely a vállalatok önszabályozására vonatkozik. Eddig összesen 64 ország 554 katonai magánvállalata írta alá a dokumentumot és vállalta a leírtak betartását. Ebből 190 céget jegyeztek be az Egyesült Királyságban, 60-at az Egyesült Államokban és 21-et Dél-Afrikában. (Az aláírók között szerepel az Academi is.) Emellett 2005-ben az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága kezdeményezte egy megfigyelő csoport létrehozását, mely a katonai magánvállalatok és a zsoldosok tevékenységével foglalkozik.²³² Ugyan tevékenységük csak megfigyelésre korlátozódik, az mindenképpen pozitív, hogy az ENSZ is felfigyelt a problémára.

Láthattuk, hogy több próbálkozás is született a katonai magánvállalatok ellenőrzését illetően. Véleményem szerint, amíg konkrét állami kontrollra nem kerül sor, addig a katonai magánvállalatok működésében nem lesznek komoly változások. Ezt a következőkben közölt adatok is alátámasztják.

A fent leírt „belső” működésükkel kapcsolatos - az egyezmények ellenére megoldatlan - problémák vezethetnek a kontraktorok magas halálozási arányához. 2003-ban az Irakban és Afganisztánban tevékenykedő szövetséges veszteségek közül az elesett kontraktorok „alig” 4%-ot tettek ki. Ez a szám 2004 és 2007 között már 25%-ra emelkedett, a 2007 és 2011 közötti időszakban pedig már elérte 50%-ot.²³³ Ez a tény bizonyos mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az adott kormányzat azt a képet festheti magáról, hogy katonai törekvései kevésbé veszteségesek, és hogy eredményeiket jóval alacsonyabb áron érik el, mint az valójában történik. A halott kontraktorokat nem nemzeti lobogóval lefedett koporsókban szállítják haza, így a társadalmi hatás sem annyira erőteljes. Ráadásul a kontraktorok halálozásával kapcsolatban valószínűleg a tolerancia küszöb is magasabban van a negatív visszhangok miatt, mint a katonák esetében.²³⁴ Így tulajdonképpen elkerülhető, vagy elhalasztható a Vietnám-szindróma megjelenése a közvéleményben. A kontraktorok részvételi arányáról szinte soha nem

²³¹ Code of Conduct: vagyis a vezetés illetve igazgatás „törvénykönyve”. A dokumentumot aláíró országok térképe elérhető: <http://www.icoc-psp.org/> a megállapodás szövege elérhető: <http://www.stability-operations.org/index.php>

²³² A megfigyelőcsoport bemutatása az ENSZ emberi jogokkal foglalkozó honlapján <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Mercenaries/WGMercenaries/Pages/WGMercenariesIndex.aspx>

A csoport teljes neve: „Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination”

²³³ ISENBERG, David – *The Uncounted Contractor Casualties*, Huffington Post 2011.05.10. elérhető: http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/the-uncounted-contractor-_b_859206.html (2012.12.24)

²³⁴ LAGUNA, Marybeth – *My husband was a Blackwater hero*, The Washington Post, 2008.11.30 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/11/28/AR2008112802283.html> (2012.12.25)

esik szó a médiában és a kormányoknak sem kell elszámolniuk a katonai magánvállalatokkal kapcsolatos veszteségekkel, holott az áldozatok felét immár ez a réteg adja.

A cégek jövőjével kapcsolatban az a véleményem, hogy továbbra is aktív és meghatározó résztvevői lesznek a korszak konfliktusainak. Az államoknak van a legnagyobb igényük a szolgáltatásaikra, akiknek egy nagyon kényelmes megoldást jelentenek ezek a mondhatni „szürkezónában” mozgó cégek - minden hiányosságukkal együtt. Elképzelhető, hogy a korlátozásoknak megfelelően kissé átalakul majd a működésük, ahogy az EO-hoz hasonló katonai erőt biztosító magánvállalatok is lényegében megszűntek létezni, avagy átalakultak katonai biztonsági céggé. A katonai magánvállalatok megszűnésük olyan óriási és betöltetlen űrt hagyna maga mögött a biztonsági szférában, ami sokkal komolyabb problémákhoz vezetne.

VIII. Képmellékletek

1. kép: A moyocki Blackwater központ bejárata

Az épület előtt két Grizzly páncélozott csapatszállító jármű várakozik.

(Forrás: <http://www.wired.com/politics/security/news/2007/12/blackwater>)

2. kép: A Blackwater moyocki bázisa madártávlatból

Jól megfigyelhetők a különböző kiképző és gyakorlatozó helyek. Látható a precíziós vezetési pálya és a mesterséges tó is.

(Forrás: <http://www.ustraining.com/new/Moyock/images/Main-Image-Moyock.jpg>)

3. kép: A Sig-Sauer P226 „Blackwater Editon”

A markolaton látható a Blackwater logója. (Forrás: <http://www.sigsauerguns.com/now-in-stock/coming-soon-sig-sauer-p226-blackwater-tactical/>)

4. kép: Egy Blackwater alkalmazott fegyverzete a legkülönbözőbb taktikai kiegészítőkkel ellátva

(Forrás: <http://www.nydailynews.com/news/world/cia-hired-privately-owned-blackwater-xe-services-kill-top-al-qaida-operatives-ap-article-1.399439?print>)

5. kép: A Blackwater emberei a CPA vezetőjére, Paul Bremerre (középen) vigyáznak

(Forrás: http://www.rferl.org/content/winners_and_losers_list/24321228.html)

6. kép: A Blackwater emberei és Paul Bremer Irakban

A kontraktorok Bremer minden lépését felügyelik. (Forrás:

http://3.bp.blogspot.com/_4aNto1NiGcY/RxD0zwTJcJI/AAAAAAAAALcI/HNfeIIYzokY/s1600-h/october13-03.jpg)

7. kép: A Blackwater munkatársai Irakban

A háttérben egy páncélozott Humvee. Látható, hogy a kontraktorok megjelenésükben mennyire hasonlítanak az amerikai katonákhoz (Forrás:

<http://www.foxnews.com/us/2010/03/23/ap-weapons-charges-eyed-blackwater/>)

8. kép: Karikatúra a Blackwaterről

(Forrás: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2011/12/Blackwater-Xe-Services-Academi-Iraq.jpg>)

9. kép: Karikatúra a Blackwaterről

(Forrás: http://www.allhatnocattle.net/2-11-10_blackwater-mercenary.htm)

10. kép: Az Executive Outcomes emberei Sierra Leonében

Érdekes összehasonlítani az öltözetüket és megjelenésüket a Blackwater alkalmazottaival. Ezek az emberek egész más feladatok ellátására voltak hivatottak, mint amerikai kollégáik.

(Forrás: <http://www.newrhodesian.net/viewtopic.php?f=8&t=1842>)

11. kép: Az Executive Outcomes emberei Sierra Leonében egy bevetés előtt

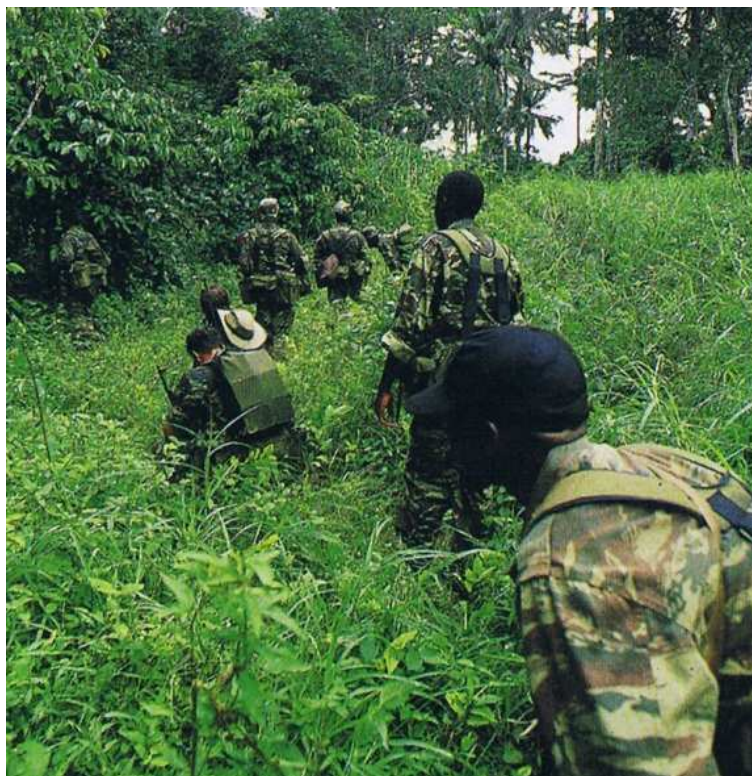
A kontraktorok egy Mi-17-es szállító helikopter utasterében várakoznak az indulásra. Jól megfigyelhető fegyverzetük, amely kizárólag orosz fegyverekből áll. Az ajtóban ülő katonáknál PKM könnyű géppuska látható.

(Forrás: <http://www.newrhodesian.net/viewtopic.php?f=8&t=1842>)

12. kép: Az Executive Outcomes emberei és a félelmetes tűzerővel bíró orosz Mi-24 „Hind” Sierra Leonében

(Forrás: <http://www.cp-domain.com/t288-old-photos-of-executive-outcomes>)

13. kép: Az Executive Outcomes emberei a Sierra Leone-i dzsungelekben.
(Forrás: <http://www.newrhodesian.net/viewtopic.php?f=8&t=1842>)

14. kép: Az Executive Outcomes emberei Sierra Leonében
A háttérben egy Mi-17-es szállító helikopter látható.
(Forrás: <http://www.newrhodesian.net/viewtopic.php?f=8&t=1842>)

15. kép: Az Executive Outcomes gépesített lövészei.

Elöl egy brit Land Rover telepített géppuskával, a háttérben pedig egy orosz BMP gyalogsági harcjármű jármű látható.

(Forrás: <http://www.cp-domain.com/t288-old-photos-of-executive-outcomes>)

IX. Felhasznált irodalom

A katonai magánvállalatokat vállalkozói szempontból bemutató blog:
<http://feraljundi.com/> (2012.10.26)

A. C. LOBAIDO – Executive Outcomes elérhető: <http://www.wnd.com/1998/08/3290/>
(2012.10.20.)

ABRAHAMSEN, R., WILLIAMS, C. Michael – Privatising Africa’s everyday security, OpenSecurity, 2010.07.01, elérhető:
<http://www.opendemocracy.net/opensecurity/rita-abrahamsen-michael-c-williams/privatising-africas-everyday-security> (2012.10.27.)

ACKERMAN, Spencer - Ain’t No Party Like a Blackwater Party, ‘Cause a Blackwater Party Got Coke, ‘Roids, and AKs. Wired.com, Danger Room 2010.09.23. elérhető:
<http://www.wired.com/dangerroom/2010/09/aint-no-party-like-a-blackwater-party-cause-a-blackwater-party-got-coke-roids-and-aks/> (2012.12.20)

ACKERMAN, Spencer: Blackwater Wins the Battle of Benghazi Wired.com, 2012.12.20. elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2012/12/benghazi-contractors/>
(2012.12.26)

ACKERMANN, Spencer – „Blackwater 3.0: Rebranded ‘Academi’ Wants Back in Iraq” Wired.com, 2011.12.12. elérhető:
<http://www.wired.com/dangerroom/2011/12/blackwater-rebrand-academi/> (2012.12.25)

ACKERMANN, Spencer - Blackwater Took Hundreds of Guns From U.S. Military, Afghan Police, The Washington Independent, 2010. 02.23. elérhető:
<http://washingtonindependent.com/77476/blackwater-the-senate-and-south-park>
(2012.12.20)

ACKERMANN, Spencer - Blackwater’s Afghan HQ Is Really Called ‘Camp Integrity’, Wired.com 2012.03.26 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2012/03/academi-camp-integrity/> (2012.12.24)

AirScan, elérhető: <http://www.airscan.com/> (2012.10.27.)

Államok és államkudarcok a globalizálódó világban, Szerk.: MARTON Péter, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, elérhető:
http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/Projektek/Allamkudarc/TLI_KTK_Allamokesallamkudarcok.pdf (2012. 10. 21.)

BAPSC – British Association of Private Security Companies, <http://www.bapsc.org.uk/>
(2012.12.25)

BARRETT, J. Michael, Syria: In Syria, Send In The Mercenaries, elérhető:
<http://feraljundi.com/4614/syria-in-syria-send-in-the-mercenaries-by-j-michael-barrett/>
(2012.10.26.)

BENNETT, Jody Ray, Somalia Jumps on Private Security Bandwagon, elérhető:
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Security-Watch/Articles/Detail/?id=109808> (2012.10.27.)

Blackwater becomes new landlord in Afghanistan for US Special Forces, Rt.com, 2012.
dec. 6. elérhető: <http://rt.com/usa/news/blackwater-afghanistan-us-academi-374/>
(2012.12.25)

Blackwater egymillió dollárt fizetett az iraki tisztviselők hallgatásáért, elérhető:
http://hvg.hu/vilag/20091111_blackwater_kenopenz_irak (2012.10.23.)

Blackwater honlapja, elérhető: <http://blackwaterusa.com/> (2012.10.24)

Blackwater in Iraq runs over woman, elérhető: <http://www.presstv.ir/detail/235043.html>
(2012.12.23)

Blackwater költségvetés, Federal Contractor Misconduct Database, elérhető:
[http://www.contractormisconduct.org/index.cfm/1,73,221,html?ContractorID=123&ran](http://www.contractormisconduct.org/index.cfm/1,73,221,html?ContractorID=123&ranking=124)
[king=124](http://www.contractormisconduct.org/index.cfm/1,73,221,html?ContractorID=123&ranking=124) (2012.10.26.)

Blackwater Successor to Pay Fine to Settle Arms Charges, The New York Times
elérhető: [http://www.nytimes.com/2012/08/08/us/blackwater-successor-to-pay-fine-to-](http://www.nytimes.com/2012/08/08/us/blackwater-successor-to-pay-fine-to-settle-arms-charges.html?_r=0)
[settle-arms-charges.html?_r=0](http://www.nytimes.com/2012/08/08/us/blackwater-successor-to-pay-fine-to-settle-arms-charges.html?_r=0) (2012.12.24)

Blackwater/Xe's BAE connection, elérhető: <http://timshorrock.com/?p=1394>
(2012.10.27.)

Blackwaterrel kapcsolatos magyar nyelvű hírek a Kitekintő.hu oldalon, elérhető:
<http://kitekinto.hu/cimkek/blackwater/> (2012.10.26.)

Blackwater-ügy: több tízmilliós bírság tiltott fegyverexport miatt, elérhető:
http://hvg.hu/vilag/20100824_blackwater_ugy_tiltott_fegyverexport (2012.10.23.)

Bob Sheperd blogja: <http://bobshepherdauthor.com/> (2012.10.26)

BOESSENKOOL, Antonie, Senate report slams Blackwater unit, ArmyTimes,
2010.02.23. elérhető:
http://www.armytimes.com/news/2010/02/defense_xe_hearing_022310m/ (2012.12.22)

Bruce FALCONER: Blackwater by numbers: A Statistical Index, 2007, Motherjones,
elérhető: [http://www.motherjones.com/mojo/2007/10/blackwater-numbers-statistical-](http://www.motherjones.com/mojo/2007/10/blackwater-numbers-statistical-index)
[index](http://www.motherjones.com/mojo/2007/10/blackwater-numbers-statistical-index) (2012.10.23.)

BÚR Gábor, Az apartheid Dél-afrikában, elérhető:
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_apartheid_del_afrikaban/ (2012.10.27.)

BURK, James, Gondolatok a hidegháború végéről, in. Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. MOLNÁR Ferenc, TÁLAS Péter, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006.

CIA World Factbook, elérhető: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.27.)

CIA World Factbook, Sierra Leone, elérhető:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> (2012.10.12.)

CIRALSKY, Adam – „Tycoon, Contractor, Soldier, Spy” Vanity Fair, 2010. január, elérhető: <http://www.vanityfair.com/politics/features/2010/01/blackwater-201001?currentPage=3> (2012.12.23)

Civil-katonai kapcsolatok: A tudományok határán, szerk.: MOLNÁR Ferenc, TÁLAS Péter, Zrínyi Kiadó, Budapest 2006.

Coalition Provisional Authority Order No. 17. A dokumentum elérhető:
http://www.iraqcoalition.org/regulations/20040627_CPAORD_17_Status_of_Coalition__Rev__with_Annex_A.pdf (2012.10.24.)

Code of Conduct, A dokumentumot aláíró országok térképe elérhető: <http://www.icoc-psp.org/> a megállapodás szövege elérhető: <http://www.stability-operations.org/index.php>

Congressional Budget Office: Contractors’ Support of U.S. Troop in Iraq; 2008., elérhető: <http://www.cbo.gov/publication/41728> (2012.10.25.)

CZEHELSZKI Levente , Kik azoka kontraktorok?, elérhető:
<http://www.klubhalo.hu/modules.php?name=News&file=print&sid=12786>
(2012.10.26.)

CSETE Zsolt, A katonai magánvállalatok alkalmazásának gyakorlata, különös tekintettel az Egyesült Államokra, Szakdolgozat, 2011.

CSIKÁNY Tamás, Az európai hadművészet a Harmincéves háborútól a XIX. század végéig, Budapest, 2001.

DALESIO, Emery. Blackwater suit ends 7 years after Fallujah deaths, 2012. 01.06. elérhető:
http://www.boston.com/news/nation/articles/2012/01/06/blackwater_suit_ends_7_years_after_fallujah_deaths/ (2012.12.14)

David ISENBERG - A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq, Research Report 2004.09.04. elérhető:
<http://www.scribd.com/doc/9572460/46/Vinnell-US> (2012.10.20.)

DELBRÜCK, Hans. Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte, Volume 3. elérhető:

<http://www.zeno.org/Geschichte/M/Delbr%C3%BCck,+Hans/Geschichte+der+Kriegskunst/3.+Teil.+Das+Mittelalter/5.+Buch.+Die+Schweizer/2.+Kapitel.+Die+Schlacht+am+Morgarten.> (2012. 10. 14.)

DEVEREAUX, Ryan , Blackwater guards lose bid to appeal charges in Iraqi civilian shooting case, 2012. 06. 05. elérhető:

<http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/05/blackwater-guards-lose-appeal-iraqi-shooting> (2012.10.23.)

DEZSŐ András – Sierra Leone – Megcsonkítva, Index elérhető:

<http://konfliktus.index.hu/megcsonkitva.htm> (2012.10. 23.)

Dr. Jakus János, A horvát hadsereg hadműveletei 1995-ben. A Vihar (Oluja) fedőnevű hadművelet előzményei, előkészítése és végrehajtása, elérhető:

193.224.76.4/download/konyvtar/.../05_jakus.pdf okt. 25.

ECOMOG, elérhető: <http://www.iss.co.za/pubs/monographs/no44/ecomog.html> (2012.10.27.)

Eeben Barlow saját blogja: <http://eebenbarlowsmilitaryandsecurityblog.blogspot.hu/>

Egy kalózkodás elleni tevékenységet ellátó kontraktor blogja:

<http://www.deathvalleymag.com/2011/05/02/civilian-contractors-life-of-a-ship-anti-piracy-operator-eight-weeks-on-the-high-seas/> (2012.10.26)

Egy Niszúr téri mészárlással foglalkozó cikk a sok közül a Washington Post oldaláról:

Gunshots in Nisoor Square, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/graphic/2007/10/04/GR2007100400430.html> (2012.10.23.)

Egyesült Nemzetek Szervezete, Biztonsági Tanács honlapja, elérhető:

<http://www.un.org/en/sc/> (2012.10.26.)

Emily B. HAGER - United Arab Emirates Confirms Hiring Blackwater Founder's Firm, The New York Times 2011 máj. 15

<http://www.nytimes.com/2011/05/16/world/middleeast/16prince.html> (2012.10.24.)

EMS Industry terms and definitions: outsourcing, elérhető:

<http://www.ventureoutsource.com/contract-manufacturing/information-center/terms-and-definitions/3/> (2012.10.24)

Encyclopedia Britannica, elérhető: <http://www.britannica.com/> (2012.10.21.)

Engility honlapja, <http://www.engilitycorp.com/> (2012.10.26)

ENSZ megfigyelőcsoport

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Mercenaries/WGMercenaries/Pages/WGMercenariesIndex.aspx> (2012.12.25)

Erinys honlapja, elérhető: <http://www.erinys.net/>

Executive Outcomes, elérhető:

<http://web.archive.org/web/19980703122319/http://www.eo.com/miserv/miserv2.html>
(2012.10.27.)

FAINARU, Steve - Big Boy Rules, Da Capo Press, 2008.

FALCONER, Bruce: Blackwater by numbers: A Statistical Index, 2007, Motherjones elérhető: <http://www.motherjones.com/mojo/2007/10/blackwater-numbers-statistical-index> (2012.10.23.)

Find Mercenary Companies that are Hiring, MACSOG, elérhető:

<http://macsog.org/?s=pmc> (2012.10.26.)

FM 100-10-2 elérhető:

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-10-2/index.html>
(2012.10.25)

FM 100-10-2, a „Contracting support on the battlefield” elérhető:

<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-10-2/index.html>
(2012.10.25)

FM 100-21, elérhető: www.combatindex.com/store/field_man/Sample/FM_100-21.pdf
(2012.10.25)

Francia Idegenlégió magyarországi weboldala: <http://www.legion-recrute.com/hu/?SM=0> (2012.10.26)

Fred SCHREIER – Marina Caparini: Privatising Security: Law Practice and Governance of Private Military and Security Companies. Genf: DCAF Occasional Papers, 2005. a dokumentum fellelhető az interneten:
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots783=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=14077> (2012.12.27)

GIBER Mátyás – A gyémánt szerepe a Sierra-Leone-i polgárháborúban, in: Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata III. évfolyam 2006/3-4. szám, elérhető: www.kulvilag.hu/2006/0304/giber.pdf (2012.10.20.)

Global Security: Executive Outcomes, elérhető:

http://www.globalsecurity.org/military/world/para/executive_outcomes.htm
(2012.10.20.)

Hadtörténelem, szerk: Dr. VARGYAI Gyula, MH. 1994.

HAGER, Emily B. - United Arab Emirates Confirms Hiring Blackwater Founder's Firm, The New York Times 2011 máj. 15
<http://www.nytimes.com/2011/05/16/world/middleeast/16prince.html> (2012.10.24.)

HALPIN, Allison - US Government Outsourcing, the Private Military Industry, and Operation Iraqi Freedom: A Case Study in Conflict Contracting (2011.10.28)

http://kuscholarworks.ku.edu/dspace/bitstream/1808/9811/1/Halpin_ku_0099M_11891_DATA_1.pdf (2012.12.25)

HANHART, Rudolf (1829). Erzählungen aus der Schweizer-Geschichte nach den Chroniken, Volume 2. elérhető:

http://books.google.hu/books?pg=PA58&id=DRxCAAAACAAJ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true (2012.12.26)

HAROONI, Mirvais: Afghanistan's Karzai extends private security closure, Reuters, 2011. dec. 11. elérhető: <http://www.reuters.com/article/2011/12/11/us-afghanistan-karzai-security-idUSTRE7BA0KV20111211> (2012.12.26)

HEGEDŰS Péter, SZABÓ Zoltán, Zsoldosokk, Interpressmagazin. elérhető:

<http://www.interpressmagazin.hu/index.php?page=archivum&cid=291> (2012. 10. 20.)

HICKMAN, Kennedy, Thirty Years' War: Albrecht von Wallenstein, elérhető:

<http://militaryhistory.about.com/od/army/p/wallenstein.htm> (2012. 10. 21.)

HODGE, Nathan: Russian Mercs: We'll Out-Blackwater Blackwater, in: Danger Room 2009.10.9 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2009/10/russian-merc-s-well-out-blackwater-blackwater/> (2012. 10. 26)

Human Development Report – Regional and National Trends in the Human Development Index 1980-2011 elérhető: <http://hdr.undp.org/en/data/trends/> (2012.10.26.)

HUTCHFUL, Eboe, The ECOMOG Experience with Peacekeeping in West Africa, elérhető: <http://www.iss.co.za/pubs/monographs/No36/ECOMOG.html> (2012.10.27.)

HVG: Az USA nem tudja felelősségre vonni a gyilkosokat, elérhető:

http://hvg.hu/vilag/20101021_blackwater_usa (2012.10.23.)

Ian SMILLIE, Lansana GBERIE, Ralph HAZLETON: Heart of the Matter, Sierra Leone, Diamonds & Human Security, Partnership Africa Canada, 2000. január, elérhető: http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter-full-2000-01-eng.pdf (2012.10.23)

Industry Talk: ANSI Introduces New ISO Standard For PSC's, elérhető:

<http://feraljundi.com/tag/pmc/> (2012.10.26.)

ISENBERG, David – The Uncounted Contractor Casualties, Huffington Post 2011.05.10. elérhető: http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/the-uncounted-contractor-_b_859206.html (2012.12.24)

ISENBERG, David , PSC = Putin [Authorized] Security Contractor, elérhető:

http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/p-sc-putin-authorized-secu_b_1430253.html (2012.10.26.)

ISENBERG, David, Shadow force, Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2009.

ISOA: International Stability Operations Association, honlapja: <http://www.stability-operations.org/index.php> (2012.10.26)

Jane's leírása a Grizzly-ről: <http://articles.janes.com/articles/Janes-Military-Vehicles-and-Logistics/United-Defense-LP-Grizzly-Combat-Mobility-Vehicle-CMV-United-States.html> (2012.10.26)

Jeremy SCAHILL: Blackwater, Alexandra Kiadó 2010.

Jody Ray BENNETT – Somalia jumps on private security bandwagon, 2009 nov. Security Watch, elérhető: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Security-Watch/Articles/Detail/?id=109808> (2012. 10. 22.)

Kajtár Gábor „A neokonzervatív gondolkodás alapjai és hatásuk napjaink amerikai Irak-politikájára” c. in. Kül-Világ, 2004/2. I.évf.

Kamajorok: <http://allafrica.com/stories/201110250697.html> (2012. 10. 24.)

KARÁCSONY Veronika – A biztonság privatizálása, Nemzet és biztonság 2008. január, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=6, (2012.10.11.)

KATONA Béla – A katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége és a fegyveres testületeknél szolgálatot teljesítők pályaelhagyása közötti összefüggések, elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/katona_bela01.pdf (2012 10. 20.)

KATONA Béla - Privatizált háborúk: Katonai és biztonsági magánvállalatok tevékenysége háborús területeken, 2011, p.6. (2012. 10. 20.) elérhető: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/katona_bela02.pdf (2012.10.23.)

KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011.

Kellogg, Brown & Root, elérhető: <http://www.kbr.com/> (2012.10.25)

Kennedy HICKMAN, Thirty Years' War: Albrecht von Wallenstein, elérhető: <http://militaryhistory.about.com/od/army/p/wallenstein.htm> (2012. 10. 21.)

Kevin FLOWER, Melissa GRAY, Sue KROLL, Vivian PAULSEN, Auday SADIK - U.S. Army: 'We will respond' to contractor killings, CNN 2004.04.01 elérhető: <http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/04/01/iraq.main/index.html?iref=allsearch> (2012.12.14)

Key senator plans to lambast Blackwater actions in Afghanistan, CNN World 2010.02.23 <http://articles.cnn.com/2010-02->

23/world/blackwater.afghanistan_1_paravant-blackwater-afghan-national-army?_s=PM:WORLD (2012.12.23)

KING, Laura - Afghan president begins disbanding private security firms, The Los Angeles Times 2010. okt. 4. elérhető: <http://articles.latimes.com/2010/oct/04/world/la-fg-afghan-contractors-20101004> (2012.12.23)

Kinsey, Christopher, Corporate Soldiers and international security, 2006.

Kiss J. László: 9/11 újragondolása – a változás percepciója vagy a percepció újragondolása?, in Nemzet és Biztonság 2011 szeptember, elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=464 (2012.10.20.)

L-3 honlapja: <http://www.l-3com.com/> (2012.10.26)

LAGUNA, Marybeth – My husband was a Blackwater hero, The Washington Post, 2008.11.30 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/11/28/AR2008112802283.html> (2012.12.25)

WOODS, Larry J. REESE, Col. Timothy R. - Military Interventions in Sierra Leone: Lessons From a Failed State, The Long War Series, Occasional Paper 28, elérhető: <http://books.google.hu/books?id=sAgBheDhSm4C&printsec=frontcover&dq=Military+Interventions+in+Sierra+Leone:+Lessons+From+a+Failed+State&hl=hu&sa=X&ei=C03dUMTgBmIG4gTsgYGgBw&ved=0CDUQ6AEwAA> (2012.12.25)

LATTMANN Tamás, PhD kézirat - a szerző engedélyével

LILLY, Damian - The Privatization of Peacekeeping – Prospects of Realities, elérhető: <http://unidir.org/pdf/articles/pdf-art135.pdf> (2012.12.24)

LINDER Bálint – Háború Gebinbe - Interjú Varga Krisztiánnal elérhető: http://magyarnarancs.hu/belpol/haboru_gebinbe_-_katonai_maganvallalatok_-_hosszu_alvallalkozoi_lanc_-_varga_krisztian_politologus_az_elte_ajtk_politikatudomanyi_intezetenek_eloadoja-71828 (2012.10.25)

LIVESEY, Anthony, Nagy hadvezérek, nagy csaták, Gabo Könyvkiadó, 2000.

Lloyd video shown for first time, BBC News, elérhető: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6037171.stm (2012.10.20.)

LOBAIDO, Anthony C. – Executive Outcomes, WND 1998. elérhető: <http://www.wnd.com/1998/08/3290/> (2012.10.20.)

MACHIAVELLI, Niccolo, A Fejedelem, Kossuth 1991.

Mark MAZZETTI, Emily HAGER, Secret Desert Force Set Up by Blackwater's Founder 2011.05.14. Elérhető:

<http://www.nytimes.com/2011/05/15/world/middleeast/15prince.html?pagewanted=all>
(2012.10.23.)

Mark SHAW: „The Middleman”: War Supply Networks in Sierra Leone and Angola. Clingendael, Netherlands Institute of International Affairs, 2003.. elérhető:
http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030300_cru_working_paper_10.pdf,
(2012-10-23.)

MASSAQUOI, Mohamed, Sierra Leone: Kamajors Regroup, Argue Over Le 20 Million, elérhető: <http://allafrica.com/stories/201110250697.html> letöltés ideje: (2012. 10. 24.)

Matija KOVAČ – Legal Issues Arising from the Possible Inclusion of the Private Military Companies in UN Peacekeeping elérhető:
http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/09_kovacii.pdf (2012.12.24)

MAZETTI, Mark, HAGER, Emily - Secret Desert Force Set Up by Blackwater's Founder, The New York Times 2011.08.14 elérhető:
<http://www.nytimes.com/2011/05/15/world/middleeast/15prince.html?pagewanted=1&r=1&seid=auto&smid=tw-nytimes> (2012.12.24)

MAZETTI, Mark. - C.I.A. Sought Blackwater's Help to Kill Jihadists, The New York Times, 2009.08.19 elérhető: http://www.nytimes.com/2009/08/20/us/20intel.html?_r=0
(2012.12.23)

MOLNÁR István, Putyin: Katonai magánvállalatokkal külföldön is képviselni fogjuk a nemzeti érdeket, elérhető: <http://jovonk.info/2012/05/03/putyin-katonai-maganvallalatokkal-kulfoldon-kepviselni-fogjuk-nemzeti-erdek> (2012.10.26)

Montreux-i dokumentum: (2008. 09. 17.) elérhető:
www.unwg.rapn.ru/en/legislation/Swiss_Initiative.pdf (2012.10.23.)

SCHWARTZ, Moshe, SWAIN, Joyprada: Department of Defense Contractors in Afghanistan and Iraq: Background and Analysis, Congressional Research Service, 2011. 05.13.

MOSKOS, Charles C., A posztmodern haderő felé: Az Egyesült Államok, mint paradigma, in. Civil-katonai kapcsolatok a tudományok határán, szerk. MOLNÁR Ferenc, TÁLAS Péter, Zrínyi Kiadó Budapest, 2006.

Nemzetközi biztonság, Fogalmak A-tól Z-ig, szerk.: GÄRTNER, Heinz, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.

NÉNYEI Judit – Civilek a harcmezőn elérhető:
<http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf>
(2012.10.23)

NÉNYEI Judit Békefenntartók zrt.? in. Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VI. évfolyam 2009/4. szám, elérhető www.kul-vilag.hu/2009/04/nenyei.pdf (2012.10.25)

Northrop-Grumman honlapja: <http://www.northropgrumman.com/> (2012.12.26)

P.W. Singer honlapja és írásai: <http://www.pwsinger.com/articles.html> (2012.10.26.)

Pallas Nagylexikon, online elérhető: <http://www.kislexikon.hu> (2012.10.21.)

Peter W. SINGER: Corporate Warriors; The Rise of the Privatized Military Industry. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.p. 47–70.

Peter W. SINGER: Warriors for Hire in Iraq. Salon.com 2004. április 15. elérhető: <http://www.brookings.edu/research/articles/2004/04/15defenseindustry-singer> (2012.10.12.)

Prime Award Spending Data, elérhető:

http://www.usaspending.gov/explore?frompage=contracts&tab=By Prime Awardee&contractorid=012418161&contractorname=BLACKWATER%20LODGE%20AND%20TRAINING%20CENTER%20INCORPORATED&frompage=contracts&comingfrom=searchresults&fiscal_year=all (2012.10.27.)

Private Military and Security Company Accountability, elérhető:

<http://accountabilityroundtable.org/campaigns/civilian-extraterritorial-jurisdiction-act/> (2012.10.27.)

Private Military Companies – Options for regulation; 2002. London, Green Paper,

<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/mercenaries.pdf>, (2012.10.11.)

RAGHAVAN, Sudarsan Gunshots in Nisoor Square, elérhető:

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/graphic/2007/10/04/GR2007100400430.html> (2012.10.23.)

Republic of South Africa, Government Gazette, Staatskoerant van die Republiek van Suid-Afrika, CapeTown, 1998., elérhető:

<http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70672> (2012.10.27.)

RISEN, James, MAZETTI, Mark. C.I.A. Said to Use Outsiders to Put Bombs on Drones, The New York Times 2012.08.20

http://www.nytimes.com/2009/08/21/us/21intel.html?_r=1&scp=1&sq=james%20risen%20blackwater&st=cse (2012.12.20.)

Rogozin, Private Military Companies May Appear in Russia, elérhető:

<http://stratrisk.com/geostrat/8200> (2012.10.26.)

S. ZAMPARELLI, Contractors on the Battlefield: What have we signed up for? Air War College Repot, 1999. március, elérhető: www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA369491 (2012.10.25.)

Sandline, elérhető: <http://www.sandline.com/site/> (2012.10.27.)

SCAHILL, Jeremy: Blackwater, Alexandra Kiadó 2010.

SCAHILL, Jeremy: Erik Prince, You're No Indiana Jones, The Nation, 2011.05.6. elérhető: <http://www.thenation.com/blog/160697/erik-prince-youre-no-indiana-jones> (2012.12.25)

SCHREIER & CAPARINI: Privatising Security: Law, Practice and Governance of

SHACHTMAN, Noah: Clinton, Obama Tussle Over Blackwater (Updated), Wired.com 2008.febr.29 elérhető: <http://www.wired.com/dangerroom/2008/02/just-as-blackwa/> (2012.12.26)

SHEPERD, Bob: The Circuit, Pan Books, 2008

Sierra Leone - military expenditure, elérhető: <http://www.indexmundi.com/facts/sierra-leone/military-expenditure> (2012.10.20.)

Sierra Leone, Captain Strasser is ousted from office, elérhető: http://freespace.virgin.net/ambrose.ganda/Vol2_1.htm (2012.10.27.)

Sierra Leone, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.26.)

Sierra Leone, Environment, Conflict and Peacebuilding Assessment , Technikal Report, UNEP, 2010. elérhető: <http://books.google.hu/books?id=nXwgl6nmGvoC&printsec=frontcover&dq=Sierra+Leone,+Environment,+Conflict+and+Peacebuilding+Assessment&hl=hu&sa=X&ei=ju7dUKXxdPT34QTS64DoAg&ved=0CDcQ6AEwAA#v=onepage&q=Sierra%20Leone%2C%20Environment%2C%20Conflict%20and%20Peacebuilding%20Assessment&f=false> (2012.12.25)

Sierra Leone-i háborús veszteségek adatai: <http://necrometrics.com/20c300k.htm#Somalia> (2012. 10. 22.)

SIMONS, Suzanne, CNN Excerpt: Inside the Fallujah massacre, 2009. 06.23 elérhető: http://articles.cnn.com/2009-06-23/world/simons.falluja_1_falluja-convoy-erik-prince?_s=PM:WORLD (2012.12.14)

SINGER, Peter W.: Corporate Warriors; The Rise of the Privatized Military Industry. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003.

SIZEMORE, Bill, 2nd ex-Blackwater worker gets 30 months for manslaughter, The Virginian-Pilot, 2011. 06.27 elérhető: <http://hamptonroads.com/2011/06/2nd-exblackwater-worker-gets-30-months-manslaughter> (2012.12.20)

SIZEMORE, Bill, Ex-Blackwater worker gets 37 months in Afghan's death, The Virginian-Pilot, 2011. 06.15 elérhető: <http://hamptonroads.com/2011/06/exblackwater-worker-gets-37-months-afghans-death> (2012.12.20)

SIZEMORE, Bill; KIMBERLYN, Joanne: Blackwater: On American Soil, 2006. 07. 27 elérhető: <http://hamptonroads.com/2006/07/blackwater-american-soil> (2012.10.26)

SRC honlapja: <http://www.sri-hq.com> (2012.10.10)

Stockholm International Peace Research Institute felmérése:
<http://www.indexmundi.com/facts/sierra-leone/military-expenditure> (2012.10.20.)

Syria kidnappers must free Ukraine journalist: RSF , The Daily Star, elérhető: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2012/Oct-18/191869-syria-kidnappers-must-free-ukraine-journalist-rsf.ashx#axzz29vjYUpZZ> (2012.10.15.)

Szomáliával kapcsolatos információk:
<http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm#p26> (2012. 10. 22.)

TÁLAS Péter - Széljegyzet a biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről II. in. Nemzet és Biztonság 2009. június elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=254 (2012.10.20.)

TARJÁN Tamás – A Brit Kelet-indiai társaság alapítása, Rubiconline – elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1600_december_31_a_brit_kelet_indiai_tarsasag_alapitasa/ (2012. 10. 20.)

The United States Army in Somalia in 1992-1994. elérhető: <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm#p26> elérhető (2012. 10. 22.)

Thomas JAGER, Gerhard KUMMEL (Eds.), Private Military and Security Companies,

Tom COOPER & Court CHICK: Sierra Leone 1990-2002, ACIG journal, elérhető: http://www.acig.org/artman/publish/printer_462.shtml (2012.10.20.)

UNAMSIL misszió honlapja, elérhető: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil/> (2012.10.26.)

United Nations, General Assembly, elérhető: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm> (2012.10.27.)

USA költségvetésével foglalkozó lap:
<http://www.usaspending.gov/explore?frompage=contracts&tab=By Prime Awardee&contractorid=012418161&contractorname=BLACKWATER%20LODGE%2>

0AND%20TRAINING%20CENTER%20INCORPORATED&frompage=contracts&comingfrom=searchresults&fiscal_year=all (2012.10.27.)

VALDES, Manuel, Prosecutors: No Indictment in 2006 Iraqi Killing, elérhető: <http://www.aolnews.com/2010/10/18/prosecutors-no-indictment-in-2006-iraqi-killing/> (2012.10.23.)

VARGA Krisztián - Katonai biztonsági magánvállalatok amerikai alkalmazása Irakban, in. Nemzet és Biztonság, 2009. elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=235 (2012.10.10.)

VARGA Krisztián,
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html (2012.10.11.)

VARGA Krisztián: A katonai szolgáltatóipar, elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_27.html, (2012.10.10.)

VARGA Krisztián: Civilek a harcmezőn–katonai magánvállalatok, MKI-Tanulmányok, 2009/12, elérhető: <http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf> (2012.12.27)

Vigilant Secutrity Services, elérhető: <http://www.vigilantsecurityservices.com/> (2012.10.27.)

Vinnell honlapja: <http://www.vinnell.com/> elérhető (2012.10.25.)

Waxman Questions Rice About Blackwater's Christmas Eve Shooter, CBSNews 2009.06.26 elérhető: <http://www.cbsnews.com/stories/2007/10/05/politics/politico/thecrypt/main3337982.shtml> (2012.10.24)

YEOMAN, Barry, Soldiers of Good Fortune, elérhető: <http://www.motherjones.com/politics/2003/05/soldiers-good-fortune> (2012.10.27.)

ZÁRUG Péter Farkas, Történelmi sodrásban – Széll Kálmán terv újratöltve, http://demokrata.hu/ujsgcikk/tortenelmi_sodrasban_szell_kalman_terv_ujratoltve/ (2012.10.26.)